

Ghidul avocatului de drepturile omului

Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România – Comitetul Helsinki
(APADOR-CH)

Str. Pictor Nicolae Tonitza Nr. 8, Sector 3, 030113 București

Telefon/Fax: (40) (21) 312.45.28 / (40) (21) 312.37.11

E-mail: office@apador.org

Web: <http://www.apador.org>

Copyright 2009 APADOR-CH

GHIDUL AVOCATULUI DE DREPTURILE OMULUI

APADOR-CH
BUCUREȘTI 2009

Ghidul avocatului de drepturile omului

CUPRINS

1. Protecția drepturilor omului în dreptul intern.....	3
A. Cadrul normativ.....	3
- Constituția României.....	3
- Ordonanța nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare.....	13
- Ordonanța de Urgență nr. 51/2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă.....	25
B. Aspecte procedurale specifice.....	37
- Procedura în fața Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării	
2. Protecția drepturilor omului în dreptul internațional.....	41
A. Sistemul Consiliului Europei.....	41
1. Cadrul normativ.....	41
- Convenția Europeană a Drepturilor Omului.....	41
- Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.....	54
-Alte mecanisme de protecție a drepturilor omului din cadrul Consiliului Europei.....	107
2. Aspecte procedurale.....	110
B. Alte sisteme internaționale de protecție a drepturilor omului.....	122
1. Uniunea Europeană.....	122
2. Organizația Națiunilor Unite.....	123

Ghidul avocatului de drepturile omului

Ghidul de față se adresează avocaților care doresc să se specializeze în domeniul protecției drepturilor omului și al combaterii discriminării. Ne-am propus o abordare practică, menită a ghida avocatul care se află în fața unui caz concret de încălcare a drepturilor omului sau de discriminare. De aceea, vom insista mai puțin asupra aspectelor teoretice pe care doctrina română și cea străină le-a tratat deja cu foarte multă profunzime. Numeroase tratate sau manuale sunt deja disponibile pe piața de carte de drept și nu ne propunem să intrăm în concurență cu acestea.

Scopul nostru a fost acela de a furniza avocatului confruntat cu un caz concret, care ridică probleme de drepturile omului sau de discriminare, informația necesară pentru a găsi soluția juridică adecvată acestuia. De aceea, am redat în primul rând principalele acte normative interne sau internaționale care au incidență în această materie.

În al doilea rând, am prezentat de manieră schematică care sunt etapele procedurale pe care un avocat le poate străbate atunci când reprezintă un client victimă a discriminării sau ale cărei drepturi au fost încălcate. Am insistat doar asupra aspectelor procedurale specifice, dar nu și asupra chestiunilor procedurale de drept comun care sunt bine cunoscute avocaților.

Nu în ultimul rând, am insistat asupra chestiunilor legate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului și de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, mecanismul european cel mai complet și riguros în această materie.

Ghidul este structurat în două capitole. Primul capitol prezintă aspectele de drept intern atât din punct de vedere material cât și procedural. Al doilea capitol urmează o structură similară și are în vedere aspectele de drept internațional material și procedural al drepturilor omului.

1. Protecția drepturilor omului în drept intern

A. Cadrul normativ

- **Constituția României**
- **Ordonanța nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare**
- **Ordonanța de Urgență nr. 51/2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă**

În continuare sunt prezentate textele celor mai importante acte normative în materia drepturilor omului și combaterii discriminării. Norme specifice se regăsesc, însă, și în codurile de procedură civilă, respectiv penală sau în alte legi speciale, cum ar fi (lista ce urmează este doar exemplificativă): Legea nr. 272/2004 privind promovarea și protecția drepturilor copilului, Legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, Legea nr. 448/2006 privind protecția persoanelor cu handicap, Legea nr. 489/ 2006 privind libertatea religioasă și regimul cultelor, Ordonanța de Guvern 102/2000 privind statutul și regimul refugiaților în România, etc.

Constituția României (extras)

Titlul II – Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale

Capitolul I – Dispoziții comune

Articolul 15 – Universalitatea

(1) Cetățenii beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea.

(2) Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile.

Articolul 16 – Egalitatea în drepturi

(1) Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.

(2) Nimeni nu este mai presus de lege.

(3) Funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare, pot fi ocupate, în condițiile legii, de persoanele care au cetățenia română și domiciliul în țară. Statul român

garantează egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea acestor funcții și demnități.

(4) În condițiile aderării României la Uniunea Europeană, cetățenii Uniunii care îndeplinesc cerințele legii organice au dreptul de a alege și de a fi aleși în autoritățile administrației publice locale.

Articolul 17 – Cetățenii români în străinătate

Cetățenii români se bucură în străinătate de protecția statului român și trebuie să-și îndeplinească obligațiile, cu excepția acelor ce nu sunt compatibile cu absența lor din țară.

Articolul 18 – Cetățenii străini și apatrizii

(1) Cetățenii străini și apatrizii care locuiesc în România se bucură de protecția generală a persoanelor și a averilor, garantată de Constituție și de alte legi.

(2) Dreptul de azil se acordă și se retrage în condițiile legii, cu respectarea tratatelor și a convențiilor internaționale la care România este parte.

Articolul 19 – Extradarea și expulzarea

(1) Cetățeanul român nu poate fi extradat sau expulzat din România.

(2) Prin derogare de la prevederile alineatului (1), cetățenii români pot fi extrădați în baza convențiilor internaționale la care România este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate.

(3) Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale sau în condiții de reciprocitate.

(4) Expulzarea sau extradarea se hotărăște de justiție.

Articolul 20 – Tratatul internațional privind drepturile omului

(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.

Articolul 21 – Accesul liber la justiție

(1) Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngredi exercitarea acestui drept.

(3) Părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil.

(4) Jurisdicțiile speciale administrative sunt facultative și gratuite.

Capitolul II – Drepturile și libertățile fundamentale

Articolul 22 – Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică

(1) Dreptul la viață, precum și dreptul la integritate fizică și psihică ale persoanei sunt garantate.

(2) Nimeni nu poate fi supus torturii și nici unui fel de pedeapsă sau de tratament inuman ori degradant.

(3) Pedeapsa cu moartea este interzisă.

Articolul 23 – Libertatea individuală

(1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile.

(2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege.

(3) Reținerea nu poate depăși 24 de ore.

(4) Arestarea preventivă se dispune de judecător și numai în cursul procesului penal.

(5) În cursul urmăririi penale arestarea preventivă se poate dispune pentru cel mult 30 de zile și se poate prelungi cu câte cel mult 30 de zile, fără ca durata totală să depășească un termen rezonabil, și nu mai mult de 180 de zile.

(6) În faza de judecată instanța este obligată, în condițiile legii, să verifice periodic, și nu mai târziu de 60 de zile, legalitatea și temeinicia arestării preventive și să dispună, de îndată, punerea în libertate a inculpatului, dacă temeiurile care au determinat arestarea preventivă au încetat sau dacă instanța constată că nu există temeiuri noi care să justifice menținerea privării de libertate.

(7) Încheierile instanței privind măsura arestării preventive sunt supuse căilor de atac prevăzute de lege.

(8) Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea, în cel mai scurt termen; învinuirea se aduce la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu.

(9) Punerea în libertate a celui reținut sau arestat este obligatorie, dacă motivele acestor măsuri au dispărut, precum și în alte situații prevăzute de lege.

(10) Persoana arestată preventiv are dreptul să ceară punerea sa în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cauțiune.

(11) Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată.

(12) Nici o pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condițiile și în temeiul legii.

(13) Sancțiunea privativă de libertate nu poate fi decât de natură penală.

Articolul 24 – Dreptul la apărare

(1) Dreptul la apărare este garantat.

(2) În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.

Articolul 25 – Libera circulație

(1) Dreptul la liberă circulație, în țară și în străinătate, este garantat. Legea stabilește condițiile exercitării acestui drept.

(2) Fiecărui cetățean îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a emigra, precum și de a reveni în țară.

Articolul 26 – Viața intimă, familială și privată

(1) Autoritățile publice respectă și ocrotesc viața intimă, familială și privată.

(2) Persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri.

Articolul 27 – Inviolabilitatea domiciliului

(1) Domiciliul și reședința sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul ori în reședința unei persoane fără învoirea acesteia.

(2) De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege pentru următoarele situații:

a) executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești;

b) înlăturarea unei primejdii privind viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;

c) apărarea securității naționale sau a ordinii publice;

d) prevenirea răspândirii unei epidemii.

(3) Percheziția se dispune de judecător și se efectuează în condițiile și în formele prevăzute de lege.

(4) Perchezițiile în timpul nopții sunt interzise, în afară de cazul infracțiunilor flagrante.

Articolul 28 – Secretul corespondenței

Secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare este inviolabil.

Articolul 29 – Libertatea conștiinței

(1) Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale.

(2) Libertatea conștiinței este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc.

(3) Cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii.

(4) În relațiile dintre culte sunt interzise orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de învrăjbire religioasă.

(5) Cultele religioase sunt autonome față de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azile și în orfelinate.

(6) Părinții sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine.

Articolul 30 – Libertatea de exprimare

(1) Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor și libertatea creațiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, sunt inviolabile.

(2) Cenzura de orice fel este interzisă.

(3) Libertatea presei implică și libertatea de a înființa publicații.

(4) Nici o publicație nu poate fi suprimată.

(5) Legea poate impune mijloacelor de comunicare în masă obligația de a face publică sursa finanțării.

(6) Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine.

(7) Sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.

(8) Răspunderea civilă pentru informația sau pentru creația adusă la cunoștință publică revine editorului sau realizatorului, autorului, organizatorului manifestării artistice, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau de televiziune, în condițiile legii. Delictelor de presă se stabilesc prin lege.

Articolul 31 – Dreptul la informație

(1) Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit.

(2) Autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal.

(3) Dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a tinerilor sau securitatea națională.

(4) Mijloacele de informare în masă, publice și private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.

(5) Serviciile publice de radio și de televiziune sunt autonome. Ele trebuie să garanteze grupurilor sociale și politice importante exercitarea dreptului la antenă. Organizarea acestor servicii și controlul parlamentar asupra activității lor se reglementează prin lege organică.

Articolul 32 – Dreptul la învățătură

(1) Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instrucție și de perfecționare.

(2) Învățământul de toate gradele se desfășoară în limba română. În condițiile legii, învățământul se poate desfășura și într-o limbă de circulație internațională.

(3) Dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă sunt garantate; modalitățile de exercitare a acestor drepturi se stabilesc prin lege.

(4) Învățământul de stat este gratuit, potrivit legii. Statul acordă burse sociale de studii copiilor și tinerilor proveniți din familii defavorizate și celor instituționalizați, în condițiile legii.

(5) Învățământul de toate gradele se desfășoară în unități de stat, particulare și confesionale, în condițiile legii.

(6) Autonomia universitară este garantată.

(7) Statul asigură libertatea învățământului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege.

Articolul 33 – Accesul la cultură

(1) Accesul la cultură este garantat, în condițiile legii.

(2) Libertatea persoanei de a-și dezvolta spiritualitatea și de a accede la valorile culturii naționale și universale nu poate fi îngrădită.

(3) Statul trebuie să asigure păstrarea identității spirituale, sprijinirea culturii naționale, stimularea artelor, protejarea și conservarea moștenirii culturale, dezvoltarea creativității contemporane, promovarea valorilor culturale și artistice ale României în lume.

Articolul 34 – Dreptul la ocrotirea sănătății

(1) Dreptul la ocrotirea sănătății este garantat.

(2) Statul este obligat să ia măsuri pentru asigurarea igienei și a sănătății publice.

(3) Organizarea asistenței medicale și a sistemului de asigurări sociale pentru boală, accidente, maternitate și recuperare, controlul exercitării profesiilor medicale și a activităților paramedicale, precum și alte măsuri de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii.

Articolul 35 – Dreptul la mediu sănătos

(1) Statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic.

(2) Statul asigură cadrul legislativ pentru exercitarea acestui drept.

(3) Persoanele fizice și juridice au îndatorirea de a proteja și a ameliora mediul înconjurător.

Articolul 36 – Dreptul de vot

(1) Cetățenii au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv.

(2) Nu au drept de vot debilizii sau alienații mintal, puși sub interdicție, și nici persoanele condamnate, prin hotărâre judecătorească definitivă, la pierderea drepturilor electorale.

Articolul 37 – Dreptul de a fi ales

(1) Au dreptul de a fi aleși cetățenii cu drept de vot care îndeplinesc condițiile prevăzute în Articolul 16 alineatul (3), dacă nu le este interzisă asocierea în partide politice, potrivit Articolului 40 alineatul (3).

(2) Candidații trebuie să fi împlinit, până în ziua alegerilor inclusiv, vârsta de cel puțin 23 de ani pentru a fi aleși în Camera Deputaților sau în organele administrației publice locale, vârsta de cel puțin 33 de ani pentru a fi aleși în Senat și vârsta de cel puțin 35 de ani pentru a fi aleși în funcția de Președinte al României.

Articolul 38 – Dreptul de a fi ales în Parlamentul European

În condițiile aderării României la Uniunea Europeană, cetățenii români au dreptul de a alege și de a fi aleși în Parlamentul European.

Articolul 39 – Libertatea întrunirilor

Mitingurile, demonstrațiile, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme.

Articolul 40 – Dreptul de asociere

(1) Cetățenii se pot asocia liber în partide politice, în sindicate, în patronate și în alte forme de asociere.

(2) Partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României sunt neconstituționale.

(3) Nu pot face parte din partide politice judecătorii Curții Constituționale, avocații poporului, magistrații, membrii activi ai armatei, poliștii și alte categorii de funcționari publici stabilite prin lege organică.

(4) Asociațiile cu caracter secret sunt interzise.

Articolul 41 – Munca și protecția socială a muncii

(1) Dreptul la muncă nu poate fi îngrădit. Alegerea profesiei, a meseriei sau a ocupației, precum și a locului de muncă este liberă.

(2) Salariații au dreptul la măsuri de protecție socială. Acestea privesc securitatea și sănătatea salariaților, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim brut pe țară, repausul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții deosebite sau speciale, formarea profesională, precum și alte situații specifice, stabilite prin lege.

(3) Durata normală a zilei de lucru este, în medie, de cel mult 8 ore.

(4) La muncă egală, femeile au salariu egal cu bărbații.

(5) Dreptul la negocieri colective în materie de muncă și caracterul obligatoriu al convențiilor colective sunt garantate.

Articolul 42 – Interzicerea muncii forțate

(1) Munca forțată este interzisă.

(2) Nu constituie muncă forțată:

- a) activitățile pentru îndeplinirea îndatoririlor militare, precum și cele desfășurate, potrivit legii, în locul acestora, din motive religioase sau de conștiință;
- b) munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată;
- c) prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale stabilite de lege.

Articolul 43 – Dreptul la grevă

- (1) Salariații au dreptul la grevă pentru apărarea intereselor profesionale, economice și sociale.
- (2) Legea stabilește condițiile și limitele exercitării acestui drept, precum și garanțiile necesare asigurării serviciilor esențiale pentru societate.

Articolul 44 – Dreptul de proprietate privată

- (1) Dreptul de proprietate, precum și creanțele asupra statului, sunt garantate. Conținutul și limitele acestor drepturi sunt stabilite de lege.
- (2) Proprietatea privată este garantată și ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular. Cetățenii străini și apatrizii pot dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condițiile rezultate din aderarea României la Uniunea Europeană și din alte tratate internaționale la care România este parte, pe bază de reciprocitate, în condițiile prevăzute prin lege organică, precum și prin moștenire legală.
- (3) Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu deapănă și prealabilă despăgubire.
- (4) Sunt interzise naționalizarea sau orice alte măsuri de trecere silită în proprietate publică a unor bunuri pe baza apartenenței sociale, etnice, religioase, politice sau de altă natură discriminatorie a titularilor.
- (5) Pentru lucrări de interes general, autoritatea publică poate folosi subsolul oricărei proprietăți imobiliare, cu obligația de a despăgubi proprietarul pentru daunele aduse solului, plantațiilor sau construcțiilor, precum și pentru alte daune imputabile autorității.
- (6) Despăgubirile prevăzute în alineatele (3) și (5) se stabilesc de comun acord cu proprietarul sau, în caz de divergență, prin justiție.
- (7) Dreptul de proprietate obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului și asigurarea bunei vecinătăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii sau obiceiului, revin proprietarului.
- (8) Averea dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă.
- (9) Bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate numai în condițiile legii.

Articolul 45 – Libertatea economică

Accesul liber al persoanei la o activitate economică, libera inițiativă și exercitarea acestora în condițiile legii sunt garantate.

Articolul 46 – Dreptul la moștenire

Dreptul la moștenire este garantat.

Articolul 47 – Nivelul de trai

(1) Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială, de natură să asigure cetățenilor un nivel de trai decent.

(2) Cetățenii au dreptul la pensie, la concediu de maternitate plătit, la asistență medicală în unitățile sanitare de stat, la ajutor de șomaj și la alte forme de asigurări sociale publice sau private, prevăzute de lege. Cetățenii au dreptul și la măsuri de asistență socială, potrivit legii.

Articolul 48 – Familia

(1) Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.

(2) Condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege. Căsătoria religioasă poate fi celebrată numai după căsătoria civilă.

(3) Copiii din afara căsătoriei sunt egali în fața legii cu cei din căsătorie

Articolul 49 – Protecția copiilor și a tinerilor

(1) Copiii și tinerii se bucură de un regim special de protecție și de asistență în realizarea drepturilor lor.

(2) Statul acordă alocații pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copilului bolnav ori cu handicap. Alte forme de protecție socială a copiilor și a tinerilor se stabilesc prin lege.

(3) Exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală sunt interzise.

(4) Minorii sub vârsta de 15 ani nu pot fi angajați ca salariați.

(5) Autoritățile publice au obligația să contribuie la asigurarea condițiilor pentru participarea liberă a tinerilor la viața politică, socială, economică, culturală și sportivă a țării.

Articolul 50 – Protecția persoanelor cu handicap

Persoanele cu handicap se bucură de protecție specială. Statul asigură realizarea unei politici naționale de egalitate a șanselor, de prevenire și de tratament ale handicapului, în vederea participării efective a persoanelor cu handicap în viața comunității, respectând drepturile și îndatoririle ce revin părinților și tutorilor.

Articolul 51 – Dreptul de petiționare

(1) Cetățenii au dreptul să se adreseze autorităților publice prin petiții formulate numai în numele semnatarilor.

(2) Organizațiile legal constituite au dreptul să adreseze petiții exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.

(3) Exercițarea dreptului de petiționare este scutită de taxă.

(4) Autoritățile publice au obligația să răspundă la petiții în termenele și în condițiile stabilite potrivit legii.

Articolul 52 – Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică

(1) Persoana vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim, anularea actului și repararea pagubei.

(2) Condițiile și limitele exercitării acestui drept se stabilesc prin lege organică.

(3) Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condițiile legii și nu înlătură răspunderea magistraților care și-au exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență.

Articolul 53 – Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți

(1) Exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru: apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale; prevenirea consecințelor unei calamități naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav.

(2) Restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică. Măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății.

Capitolul III - Îndatoririle fundamentale

Articolul 54 – Fidelitatea față de țară

(1) Fidelitatea față de țară este sacră.

(2) Cetățenii cărora le sunt încredințate funcții publice, precum și militarii, răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în acest scop, vor depune jurământul cerut de lege.

Articolul 55 – Apărarea țării

(1) Cetățenii au dreptul și obligația să apere România.

(2) Condițiile privind îndeplinirea îndatoririlor militare se stabilesc prin lege organică.

(3) Cetățenii pot fi încorporați de la vârsta de 20 de ani și până la vârsta de 35 de ani, cu excepția voluntarilor, în condițiile legii organice.

Articolul 56 – Contribuții financiare

(1) Cetățenii au obligația să contribuie, prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice.

(2) Sistemul legal de impuneri trebuie să asigure așezarea justă a sarcinilor fiscale.

(3) Orice alte prestații sunt interzise, în afara celor stabilite prin lege, în situații excepționale.

Articolul 57 – Exercițarea drepturilor și a libertăților

Cetățenii români, cetățenii străini și apatrizii trebuie să-și exercite drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți.

Ordonanța nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare

Capitolul I – Principii și definiții

Art. 1. - (1) În România, stat de drept, democratic și social, demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane reprezintă valori supreme și sunt garantate de lege.

(2) Principiul egalității între cetățeni, al excluderii privilegiilor și discriminării sunt garantate în special în exercitarea următoarelor drepturi:

a) dreptul la un tratament egal în fața instanțelor judecătorești și a oricărui alt organ jurisdicțional;

b) dreptul la securitatea persoanei și la obținerea protecției statului împotriva violențelor sau maltratărilor din partea oricărui individ, grup sau instituție;

c) drepturile politice, și anume drepturile electorale, dreptul de a participa la viața publică și de a avea acces la funcții și demnități publice;

d) drepturile civile, în special:

i) dreptul la libera circulație și la alegerea reședinței;

ii) dreptul de a părăsi țara și de a se întoarce în țară;

iii) dreptul de a obține și de a renunța la cetățenia română;

iv) dreptul de a se căsători și de a-și alege partenerul;

v) dreptul de proprietate;

vi) dreptul la moștenire;

vii) dreptul la libertatea de gândire, conștiință și religie;

viii) dreptul la libertatea de opinie și de exprimare;

ix) dreptul la libertatea de întrunire și de asociere;

x) dreptul de petiționare;

e) drepturile economice, sociale și culturale, în special:

i) dreptul la muncă, la libera alegere a ocupației, la condiții de muncă echitabile și satisfăcătoare, la protecția împotriva șomajului, la un salariu egal pentru muncă egală, la o remunerație echitabilă și satisfăcătoare;

ii) dreptul de a înființa sindicate și de a se afilia unor sindicate;

iii) dreptul la locuință;

iv) dreptul la sănătate, la îngrijire medicală, la securitate socială și la servicii sociale;

v) dreptul la educație și la pregătire profesională;

vi) dreptul de a lua parte, în condiții de egalitate, la activități culturale și sportive;

f) dreptul de acces la toate locurile și serviciile destinate folosinței publice.

(3) Exercițarea drepturilor enunțate în cuprinsul prezentului articol privește persoanele aflate în situații comparabile.

(4) Orice persoană fizică sau juridică are obligația să respecte principiile enunțate la alin. (2).

Art. 2. - (1) Potrivit prezentei ordonanțe, prin discriminare se înțelege orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.

(2) Dispoziția de a discrimina persoanele pe oricare dintre temeiurile prevăzute la alin. (1) este considerată discriminare în înțelesul prezentei ordonanțe.

(3) Sunt discriminatorii, potrivit prezentei ordonanțe, prevederile, criteriile sau practicile aparent neutre care dezavantajează anumite persoane, pe baza criteriilor prevăzute la alin. (1), față de alte persoane, în afara cazului în care aceste prevederi, criterii sau practici sunt justificate obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a aceluia scop sunt adecvate și necesare.

(4) Orice comportament activ ori pasiv care, prin efectele pe care le generează, favorizează sau defavorizează nejustificat ori supune unui tratament injust sau degradant o persoană, un grup de persoane sau o comunitate față de alte persoane, grupuri de persoane sau comunități atrage răspunderea contravențională conform prezentei ordonanțe, dacă nu intră sub incidența legii penale.

(5) Constituie hărțuire și se sancționează contravențional orice comportament pe criteriu de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, gen, orientare sexuală, apartenență la o categorie defavorizată, vârstă, handicap, statut de refugiat ori azilant sau orice alt criteriu care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant ori ofensiv.

(6) Orice deosebire, excludere, restricție sau preferință bazată pe două sau mai multe criterii prevăzute la alin. (1) constituie circumstanță agravantă la stabilirea răspunderii contravenționale dacă una sau mai multe dintre componentele acesteia nu intră sub incidența legii penale.

(7) Constituie victimizare și se sancționează contravențional conform prezentei ordonanțe orice tratament advers, venit ca reacție la o plângere sau acțiune în justiție cu privire la încălcarea principiului tratamentului egal și al nediscriminării.

(8) Prevederile prezentei ordonanțe nu pot fi interpretate în sensul restrângerii dreptului la libera exprimare, a dreptului la opinie și a dreptului la informație.

(9) Măsurile luate de autoritățile publice sau de persoanele juridice de drept privat în favoarea unei persoane, unui grup de persoane sau a unei comunități, vizând asigurarea dezvoltării lor firești și realizarea efectivă a egalității de șanse a acestora în raport cu celelalte persoane, grupuri de persoane sau comunități, precum și măsurile pozitive ce vizează protecția grupurilor defavorizate nu constituie discriminare în sensul prezentei ordonanțe.

(10) În înțelesul prezentei ordonanțe, eliminarea tuturor formelor de discriminare se realizează prin:

a) prevenirea oricăror fapte de discriminare, prin instituirea unor măsuri speciale, inclusiv a unor acțiuni afirmative, în vederea protecției persoanelor defavorizate care nu se bucură de egalitatea șanselor;

b) mediere prin soluționarea pe cale amiabilă a conflictelor apărute în urma săvârșirii unor acte/fapte de discriminare;

c) sancționarea comportamentului discriminatoriu prevăzut în dispozițiile alin. (1)-(7).

(11) Comportamentul discriminatoriu prevăzut la alin. (1)-(7) atrage răspunderea civilă, contravențională sau penală, după caz, în condițiile legii.

Art. 3. - Dispozițiile prezentei ordonanțe se aplică tuturor persoanelor fizice sau juridice, publice sau private, precum și instituțiilor publice cu atribuții în ceea ce privește:

a) condițiile de încadrare în muncă, criteriile și condițiile de recrutare, selectare și promovare, accesul la toate formele și nivelurile de orientare, formare și perfecționare profesională;

b) protecția și securitatea socială;

c) serviciile publice sau alte servicii, accesul la bunuri și facilități;

d) sistemul educațional;

e) asigurarea libertății de circulație;

f) asigurarea liniștii și ordinii publice;

g) alte domenii ale vieții sociale.

Art. 4. - În înțelesul prezentei ordonanțe, categorie defavorizată este acea categorie de persoane care fie se află pe o poziție de inegalitate în raport cu majoritatea cetățenilor datorită diferențelor identitare față de majoritate, fie se confruntă cu un comportament de respingere și marginalizare.

Capitolul II – Dispoziții speciale

Secțiunea I – Egalitatea în activitatea economică și în materie de angajare și profesie

Art. 5. - Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, condiționarea participării la o activitate economică a unei persoane ori a alegerii sau exercitării libere a unei profesii de apartenența sa la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială, respectiv de convingerile, de sexul sau orientarea sexuală, de vârsta sau de apartenența sa la o categorie defavorizată.

Art. 6. - Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, discriminarea unei persoane pentru motivul că aparține unei anumite rase, naționalități, etnii, religii, categorii sociale sau unei categorii defavorizate, respectiv din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a acesteia, într-un raport de muncă și protecție socială, cu excepția cazurilor prevăzute de lege, manifestată în următoarele domenii:

- a) încheierea, suspendarea, modificarea sau încetarea raportului de muncă;
- b) stabilirea și modificarea atribuțiilor de serviciu, locului de muncă sau a salariului;
- c) acordarea altor drepturi sociale decât cele reprezentând salariul;
- d) formarea, perfecționarea, reconversia și promovarea profesională;
- e) aplicarea măsurilor disciplinare;
- f) dreptul de aderare la sindicat și accesul la facilitățile acordate de acesta;
- g) orice alte condiții de prestare a muncii, potrivit legislației în vigoare.

Art. 7. - (1) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, refuzul unei persoane fizice sau juridice de a angaja în muncă o persoană pentru motivul că aceasta aparține unei anumite rase, naționalități, etnii, religii, categorii sociale sau unei categorii defavorizate ori din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a acesteia, cu excepția cazurilor prevăzute de lege.

(2) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, condiționarea ocupării unui post prin anunț sau concurs, lansat de angajator ori de reprezentantul acestuia, de apartenența la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, de vârsta, de sexul sau orientarea sexuală, respectiv de convingerile candidaților, cu excepția situației prevăzute la art. 2 alin. (9).

(3) Persoanele fizice și juridice cu atribuții în medierea și repartizarea în muncă vor aplica un tratament egal tuturor celor aflați în căutarea unui loc de muncă, vor asigura tuturor persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă accesul liber și egal la consultarea cererii și ofertei de pe piața muncii, la consultanța cu privire la posibilitățile de ocupare a unui loc de muncă și de obținere a unei calificări și vor refuza sprijinirea cererilor discriminatorii ale angajaților. Angajatorii vor asigura confidențialitatea datelor privitoare la rasa, naționalitatea, etnia, religia, sexul,

orientarea sexuală sau a altor date cu caracter privat care privesc persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă.

Art. 8. - Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, discriminarea angajaților de către angajatori, în raport cu prestațiile sociale acordate, din cauza apartenenței angajaților la o anumită rasă, naționalitate, origine etnică, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată ori pe baza vârstei, sexului, orientării sexuale sau convingerilor promovate de ei.

Art. 9. - Prevederile art. 5-8 nu pot fi interpretate în sensul restrângerii dreptului angajatorului de a refuza angajarea unei persoane care nu corespunde cerințelor ocupaționale în domeniul respectiv, atât timp cât refuzul nu constituie un act de discriminare în sensul prezentei ordonanțe, iar aceste măsuri sunt justificate obiectiv de un scop legitim și metodele de atingere a acelui scop sunt adecvate și necesare.

Secțiunea a II-a – Accesul la serviciile publice administrative și juridice, de sănătate, la alte servicii, bunuri și facilități

Art. 10. - Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, dacă fapta nu intră sub incidența legii penale, discriminarea unei persoane fizice, a unui grup de persoane din cauza apartenenței acestora ori a persoanelor care administrează persoana juridică la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză prin:

- a) refuzarea acordării serviciilor publice administrative și juridice;
- b) refuzarea accesului unei persoane sau unui grup de persoane la serviciile de sănătate publică - alegerea medicului de familie, asistență medicală, asigurările de sănătate, serviciile de urgență sau alte servicii de sănătate;
- c) refuzul de a vinde sau de a închiria un teren sau imobil cu destinație de locuință, cu excepția situației în care această restrângere este justificată obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a acelui scop sunt adecvate și necesare;
- d) refuzul de a acorda un credit bancar sau de a încheia orice alt tip de contract, cu excepția situației în care această restrângere este justificată obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a acelui scop sunt adecvate și necesare;
- e) refuzarea accesului unei persoane sau unui grup de persoane la serviciile oferite de teatre, cinematografe, biblioteci, muzee și expoziții, cu excepția situației în care această restrângere este justificată obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a acelui scop sunt adecvate și necesare;
- f) refuzarea accesului unei persoane sau unui grup de persoane la serviciile oferite de magazine, hoteluri, restaurante, baruri, discoteci sau de orice alți prestatori de servicii, indiferent dacă sunt în proprietate privată ori publică, cu excepția situației

în care această restrângere este justificată obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a celui scop sunt adecvate și necesare;

g) refuzarea accesului unei persoane sau unui grup de persoane la serviciile oferite de companiile de transport în comun - prin avion, vapor, tren, metrou, autobuz, troleibuz, tramvai, taxi sau prin alte mijloace -, cu excepția situației în care această restrângere este justificată obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a celui scop sunt adecvate și necesare;

h) refuzarea acordării pentru o persoană sau un grup de persoane a unor drepturi sau facilități.

Secțiunea a III-a – Accesul la educație

Art. 11. - (1) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, refuzarea accesului unei persoane sau unui grup de persoane la sistemul de educație de stat sau privat, la orice formă, grad și nivel, din cauza apartenenței acestora la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză.

(2) Prevederile alin. (1) se aplică tuturor fazelor sau etapelor din sistemul educațional, inclusiv la admiterea sau la înscrierea în unitățile ori instituțiile de învățământ și la evaluarea ori examinarea cunoștințelor.

(3) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, solicitarea unor declarații doveditoare ale apartenenței acelei persoane sau celui grup la o anumită etnie, care să condiționeze accesul unei persoane sau unui grup de persoane la educație în limba maternă. Excepție face situația în care în învățământul liceal și universitar candidații concurează pe locuri special acordate pentru o anumită minoritate și se impune dovedirea, printr-un act din partea unei organizații legal constituite a minorității respective, a apartenenței la această minoritate.

(4) Prevederile alin. (1)-(3) nu pot fi interpretate în sensul restrângerii dreptului unității ori instituției de învățământ de a refuza înscrierea sau admiterea unei persoane ale cărei cunoștințe ori rezultate anterioare nu corespund standardelor sau condițiilor de înscriere cerute pentru accesul în instituția respectivă, atât timp cât refuzul nu este determinat de apartenența persoanei în cauză la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a acesteia.

(5) Prevederile alin. (1) și (2) nu pot fi interpretate în sensul restrângerii dreptului unității ori instituției de învățământ pentru pregătirea personalului de cult de a refuza înscrierea unei persoane al cărei statut confesional nu corespunde condițiilor stabilite pentru accesul în instituția respectivă.

(6) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, orice îngrădiri pe criterii de apartenență la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau

la o categorie defavorizată în procesul de înființare și de acreditare a instituțiilor de învățământ înființate în cadrul legislativ în vigoare.

Secțiunea a IV-a – Libertatea de circulație, dreptul la libera alegere a domiciliului și accesul în locurile publice

Art. 12. - (1) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, orice acțiuni constând în amenințări, constrângeri, folosirea forței sau orice alte mijloace de asimilare, strămutare sau colonizare de persoane, în scopul modificării compoziției etnice, rasiale sau sociale a unei zone a țării sau a unei localități.

(2) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, orice comportament constând în determinarea părăsirii domiciliului, în deportare sau în îngreunarea condițiilor de viață și de trai cu scopul de a se ajunge la renunțarea la domiciliul tradițional al unei persoane sau al unui grup de persoane aparținând unei anumite rase, naționalități, etnii sau religii, respectiv al unei comunități, fără acordul acestora. Constituie o încălcare a prevederilor prezentei ordonanțe atât obligarea unui grup de persoane aflate în minoritate de a părăsi localitatea, aria sau zonele în care locuiește, cât și obligarea unui grup de persoane aparținând majorității de a se stabili în localități, arii sau zone locuite de o populație aparținând minorităților naționale.

Art. 13. - (1) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, orice comportament care are ca scop mutarea sau alungarea unei persoane sau unui grup de persoane dintr-un cartier sau dintr-un imobil din cauza apartenenței acestuia la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză.

(2) Prevederea alin. (1) nu poate fi interpretată în sensul restrângerii dreptului autorităților de punere în aplicare a planurilor de sistematizare și amenajare a teritoriului, atât timp cât mutarea se face în condițiile legii, iar măsura luată nu este determinată de apartenența persoanei sau a grupului de persoane în cauză la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a acestora.

Art. 14. - Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, interzicerea accesului unei persoane sau al unui grup de persoane în locurile publice din cauza apartenenței acestora la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la oricare altă categorie defavorizată, respectiv din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză.

Secțiunea a V-a – Dreptul la demnitatea personală

Art. 15. - Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, dacă fapta nu intră sub incidența legii penale, orice comportament manifestat în public, având caracter de propagandă naționalist-șovină, de instigare la ură rasială sau națională, ori acel comportament care are ca scop sau vizează atingerea demnității ori crearea unei atmosfere de intimidare, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare, îndreptat împotriva unei persoane, unui grup de persoane sau unei comunități și legat de apartenența acestora la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată ori de convingerile, sexul sau orientarea sexuală a acestuia.

Secțiunea a VI-a – Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării

Art. 16. - Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, denumit în continuare Consiliul, este autoritatea de stat în domeniul discriminării, autonomă, cu personalitate juridică, aflată sub control parlamentar și totodată garant al respectării și aplicării principiului nediscriminării, în conformitate cu legislația internă în vigoare și cu documentele internaționale la care România este parte.

Art. 17. - În exercitarea atribuțiilor sale, Consiliul își desfășoară activitatea în mod independent, fără ca aceasta să fie îngrădită sau influențată de către alte instituții ori autorități publice.

Art. 18. - (1) Consiliul este responsabil cu aplicarea și controlul respectării prevederilor prezentei legi în domeniul său de activitate, precum și în ceea ce privește armonizarea dispozițiilor din cuprinsul actelor normative sau administrative care contravin principiului nediscriminării.

(2) Consiliul elaborează și aplică politici publice în materia nediscriminării. În acest sens, Consiliul va consulta autoritățile publice, organizațiile neguvernamentale, sindicatele și alte entități legale care urmăresc protecția drepturilor omului sau care au un interes legitim în combaterea discriminării.

Art. 19. - (1) În vederea combaterii faptelor de discriminare, Consiliul își exercită atribuțiile în următoarele domenii:

- a) prevenirea faptelor de discriminare;
- b) medierea faptelor de discriminare;
- c) investigarea, constatarea și sancționarea faptelor de discriminare;
- d) monitorizarea cazurilor de discriminare;
- e) acordarea de asistență de specialitate victimelor discriminării.

(2) Consiliul își exercită competențele la sesizarea unei persoane fizice sau juridice ori din oficiu.

Art. 20. - (1) Persoana care se consideră discriminată poate sesiza Consiliul în termen de un an de la data săvârșirii faptei sau de la data la care putea să ia cunoștință de săvârșirea ei.

(2) Consiliul soluționează sesizarea prin hotărâre a Colegiului director prevăzut la art. 23 alin. (1).

(3) Prin cererea introdusă potrivit alin. (1), persoana care se consideră discriminată are dreptul să solicite înlăturarea consecințelor faptelor discriminatorii și restabilirea situației anterioare discriminării.

(4) Colegiul director al Consiliului dispune măsurile specifice constatării existenței discriminării, cu citarea obligatorie a părților. Citarea se poate face prin orice mijloc care asigură confirmarea primirii. Neprezentarea părților nu împiedică soluționarea sesizării.

(5) Acțiunea de investigare întreprinsă de Colegiul director se desfășoară la sediul instituției sau în alt loc stabilit de acesta.

(6) Persoana interesată are obligația de a dovedi existența unor fapte care permit a se presupune existența unei discriminări directe sau indirecte, iar persoanei împotriva căreia s-a formulat sesizarea îi revine sarcina de a dovedi că faptele nu constituie discriminare. În fața Colegiului director se poate invoca orice mijloc de probă, inclusiv înregistrări audio și video sau date statistice.

(7) Hotărârea Colegiului director de soluționare a unei sesizări se adoptă în termen de 90 de zile de la data sesizării și cuprinde: numele membrilor Colegiului director care au emis hotărârea, numele, domiciliul sau reședința părților, obiectul sesizării și susținerile părților, descrierea faptei de discriminare, motivele de fapt și de drept care au stat la baza hotărârii Colegiului director, modalitatea de plată a amenzii, dacă este cazul, calea de atac și termenul în care aceasta se poate exercita.

(8) Hotărârea se comunică părților în termen de 15 zile de la adoptare și produce efecte de la data comunicării.

(9) Hotărârea Colegiului director poate fi atacată la instanța de contencios administrativ, potrivit legii.

(10) Hotărârile emise potrivit prevederilor alin. (2) și care nu sunt atacate în termenul de 15 zile constituie de drept titlu executoriu.

Art. 21. - Prevederile art. 20 se aplică în mod corespunzător în cazul în care Consiliul investighează din oficiu fapte sau acte de discriminare.

Art. 22. - (1) Consiliul este condus de un președinte cu rang de secretar de stat, ales de membrii Colegiului director din rândul acestora, pentru un mandat de 5 ani. Președintele este ordonator principal de credite. Președintele este ajutat în activitatea sa de un vicepreședinte, ales de Colegiul director dintre membrii acestuia, pentru un mandat de 2 ani și jumătate.

(2) Raportul anual de activitate al Consiliului se dezbată și se aprobă de Parlament. Raportul de activitate se depune la birourile permanente ale Camerei Deputaților și Senatului până la data de 15 aprilie a anului următor.

Art. 23. - (1) Colegiul director al Consiliului este organ colegial, deliberativ și decizional, responsabil pentru îndeplinirea atribuțiilor prevăzute de lege.

(2) Colegiul director este compus din 9 membri cu rang de secretar de stat, propuși și numiți, în ședință comună, de cele două Camere ale Parlamentului.

(3) Poate fi numit membru al Colegiului director orice cetățean român care îndeplinește cumulativ următoarele condiții:

- a) are capacitate deplină de exercițiu;
- b) are studii superioare absolvite cu diplomă de licență;
- c) nu are antecedente penale și se bucură de o bună reputație;
- d) are o activitate recunoscută în domeniul apărării drepturilor omului și combaterii discriminării;
- e) nu a fost agent sau colaborator al poliției politice comuniste;
- f) nu a colaborat cu organele de securitate și nu a aparținut acestora.

(4) La numirea membrilor Colegiului director se va urmări ca minimum două treimi dintre aceștia să fie licențiați în științe juridice.

(5) Membrii Colegiului director pot fi revocați sau eliberați din funcție numai în următoarele cazuri:

- a) demisie;
- b) expirarea duratei mandatului;
- c) incapacitate de muncă, potrivit legii;
- d) dacă au fost condamnați definitiv pentru o faptă prevăzută de legea penală;
- e) dacă nu mai îndeplinesc condițiile prevăzute la alin. (3);
- f) la propunerea fundamentală a cel puțin două treimi din numărul acestora.

(6) În situația în care împotriva unui membru al Colegiului director se pune în mișcare acțiunea penală, acesta se consideră suspendat de drept din funcție până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești. Dacă prin hotărâre se constată nevinovăția persoanei în cauză, suspendarea ei din funcție încetează, este repusă în toate drepturile avute anterior suspendării și i se achită drepturile bănești de care a fost lipsită.

(7) În situația prevăzută la alin. (5) lit. d) calitatea de membru al Colegiului director încetează de drept la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

Art. 24. - (1) Propunerile nominale pentru Colegiul director se înaintează birourilor permanente ale Camerei Deputaților și Senatului în cel mult 30 de zile de la data la care mandatele au devenit vacante. Propunerile vor fi însoțite de: curriculum vitae, cazier judiciar și declarații pe propria răspundere ale candidaților, din care să reiasă că nu se încadrează în prevederile art. 23 alin. (3) lit. e) și f).

(2) Birourile permanente ale celor două Camere ale Parlamentului publică pe paginile lor de internet candidaturile depuse și înaintează propunerile comisiilor permanente de specialitate, în vederea audierii candidaților în ședință comună. În termen de 15 zile de la publicarea candidaturilor se pot depune la comisiile

permanente de specialitate obiecțiuni în scris, argumentate, cu privire la candidaturile depuse.

(3) În urma audierii candidaților, comisiile permanente de specialitate întocmesc un aviz comun pe care îl prezintă în ședință comună a Camerei Deputaților și Senatului.

(4) Candidaturile se aprobă cu votul majorității deputaților și senatorilor prezenți.

Art. 25. - (1) Membrii Colegiului director al Consiliului sunt garanți ai interesului public.

(2) Durata mandatului membrilor Colegiului director este de 5 ani, iar numirea acestora se face eșalonat, în funcție de expirarea mandatelor.

(3) În cazul în care un loc în Colegiul director devine vacant înaintea expirării mandatului, acesta va fi ocupat de o altă persoană numită, conform procedurii reglementate de prezenta ordonanță, pentru restul de mandat rămas vacant.

(4) Activitatea depusă de membrii Colegiului director pe perioada exercitării mandatului se consideră vechime în specialitate.

(5) În soluționarea cazurilor de discriminare, membrii Colegiului director au calitatea de agent constator care aplică sancțiunile pentru contravențiile stabilite prin prezenta ordonanță. Aceștia își pot delega calitatea de agent constator persoanelor din aparatul de lucru al Consiliului.

(6) La solicitarea președintelui, membrii Colegiului director licențiați în științe juridice pot reprezenta Consiliul în instanțele de judecată în cauzele ce privesc fapte de discriminare.

Capitolul III – Dispoziții procedurale și sancțiuni

Art. 26. - (1) Contravențiile prevăzute la art. 2 alin. (5) și (7), art. 5-8, art. 10, art. 11 alin. (1), (3) și (6), art. 12, art. 13 alin. (1), art. 14 și 15 se sancționează cu amendă de la 400 lei la 4.000 lei, dacă discriminarea vizează o persoană fizică, respectiv cu amendă de la 600 lei la 8.000 lei, dacă discriminarea vizează un grup de persoane sau o comunitate.

(2) Sancțiunile se aplică și persoanelor juridice.

(3) La cererea agenților constatori, reprezentanții legali ai autorităților și instituțiilor publice și ai agenților economici supuși controlului, precum și persoanele fizice au obligația, în condițiile legii:

a) să pună la dispoziție orice act care ar putea ajuta la clarificarea obiectivului controlului;

b) să dea informații și explicații verbale și în scris, după caz, în legătură cu problemele care formează obiectul controlului;

c) să elibereze copiile documentelor solicitate;

d) să asigure sprijinul și condițiile necesare bunei desfășurări a controlului și să-și dea concursul pentru clarificarea constatărilor.

(4) Nerespectarea obligațiilor prevăzute la alin. (3) constituie contravenție și se sancționează cu amendă de la 200 lei la 1.000 lei.

Art. 27. - (1) Persoana care se consideră discriminată poate formula, în fața instanței de judecată, o cerere pentru acordarea de despăgubiri și restabilirea situației anterioare discriminării sau anularea situației create prin discriminare, potrivit dreptului comun. Cererea este scutită de taxă judiciară de timbru și nu este condiționată de sesizarea Consiliului.

(2) Termenul pentru introducerea cererii este de 3 ani și curge de la data săvârșirii faptei sau de la data la care persoana interesată putea să ia cunoștință de săvârșirea ei.

(3) Judecarea cauzei are loc cu citarea obligatorie a Consiliului.

(4) Persoana interesată are obligația de a dovedi existența unor fapte care permit a se presupune existența unei discriminări directe sau indirecte, iar persoanei împotriva căreia s-a formulat sesizarea îi revine sarcina de a dovedi că faptele nu constituie discriminare. În fața instanței se poate invoca orice mijloc de probă, inclusiv înregistrări audio și video sau date statistice.

(5) La cerere, instanța poate dispune retragerea sau suspendarea de către autoritățile emitente a autorizației de funcționare a persoanelor juridice care, printr-o acțiune discriminatorie, cauzează un prejudiciu semnificativ sau care, deși cauzează un prejudiciu redus, încalcă în mod repetat prevederile prezentei ordonanțe.

(6) Hotărârea pronunțată de instanța de judecată se comunică Consiliului.

Art. 28. - (1) Organizațiile neguvernamentale care au ca scop protecția drepturilor omului sau care au interes legitim în combaterea discriminării au calitate procesuală activă în cazul în care discriminarea se manifestă în domeniul lor de activitate și aduce atingere unei comunități sau unui grup de persoane.

(2) Organizațiile prevăzute la alin. (1) au calitate procesuală activă și în cazul în care discriminarea aduce atingere unei persoane fizice, la cererea acesteia din urmă.

Capitolul IV – Dispoziții finale

Art. 29. - (1) Structura organizatorică și celelalte atribuții de funcționare ale Consiliului și ale Colegiului director vor fi reglementate prin ordin al președintelui Consiliului.

(2) În vederea exercitării atribuțiilor sale, Consiliul își constituie structuri teritoriale de control și de monitorizare.

Art. 30. - (1) Bugetul Consiliului face parte integrantă din bugetul de stat. Proiectul de buget se întocmește de Consiliu, cu avizul Ministerului Finanțelor Publice.

(2) Salarizarea funcționarilor publici și a personalului încadrat cu contract individual de muncă din cadrul Consiliului se face la nivelul corespunzător celorlalte autorități publice autonome aflate sub controlul Parlamentului, potrivit anexei nr. I la Ordonanța Guvernului nr. 2/2006 privind reglementarea drepturilor salariale și a altor drepturi ale funcționarilor publici pentru anul 2006, respectiv anexei nr. I la Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 24/2000 privind sistemul de stabilire a salariilor de bază pentru personalul contractual din sectorul bugetar, cu modificările și completările ulterioare.

(3) Pentru păstrarea confidențialității în legătură cu faptele, informațiile sau documentele de care ia cunoștință în exercitarea funcției, personalul din aparatul Consiliului primește lunar un spor de confidențialitate de 15%, calculat la salariul de bază brut. Categoriile de personal care beneficiază de acest spor se stabilesc prin ordin al președintelui Consiliului.

Art. 31. - Prezenta ordonanță intră în vigoare în termen de 60 de zile de la data publicării ei în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Art. 32. - La data intrării în vigoare a prezentei ordonanțe se abrogă orice alte dispoziții contrare.

Ordonanța de Urgență nr. 51/2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă

Capitolul 1 – Dispoziții generale

Art. 1 - Ajutorul public judiciar reprezintă acea formă de asistență acordată de stat care are ca scop asigurarea dreptului la un proces echitabil și garantarea accesului egal la actul de justiție, pentru realizarea unor drepturi sau interese legitime pe cale judiciară, inclusiv pentru executarea silită a hotărârilor judecătorești sau a altor titluri executorii.

Art. 2. - (1) Prezenta ordonanță de urgență este aplicabilă în toate cazurile în care se solicită ajutor public judiciar în fața instanțelor judecătorești sau a altor autorități cu atribuții jurisdicționale române de către orice persoană fizică având domiciliul sau reședința obișnuită în România sau într-un alt stat membru al Uniunii Europene.

(2) Pentru a determina dacă solicitantul are domiciliul pe teritoriul României se aplică legea română. În cazul în care solicitantul nu are domiciliul pe teritoriul României, pentru a se stabili dacă acesta are domiciliul pe teritoriul unui alt stat membru se aplică legea statului membru în cauză.

(3) Stabilirea domiciliului sau a reședinței obișnuite se determină în funcție de data depunerii cererii de ajutor public judiciar.

Art. 3. - Ajutorul public judiciar prevăzut de prezenta ordonanță de urgență se acordă în cauze civile, comerciale, administrative, de muncă și asigurări sociale, precum și în alte cauze, cu excepția celor penale.

Art. 4. - Poate solicita acordarea ajutorului public judiciar, în condițiile prezentei ordonanțe de urgență, orice persoană fizică, în situația în care nu poate face față cheltuielilor unui proces sau celor pe care le implică obținerea unor consultații juridice în vederea apărării unui drept sau interes legitim în justiție, fără a pune în pericol întreținerea sa ori a familiei sale.

Art. 5. - (1) În sensul prezentei ordonanțe de urgență, prin familie se înțelege soțul/soția, copiii sau alți descendenți în linie dreaptă în vârstă de până la 18 ani aflați în întreținerea solicitantului, precum și copiii sau alți descendenți în linie dreaptă în vârstă de peste 18 ani, dar nu mai mult de 26 de ani, dacă se află în continuarea studiilor și în întreținerea solicitantului.

(2) În sensul prezentei ordonanțe de urgență, se consideră membru al familiei și persoana care are domiciliul ori reședința comună și gospodărește împreună cu solicitantul, copiii sau alți descendenți în linie dreaptă ai acestuia în vârstă de până la 18 ani aflați în întreținerea solicitantului, precum și copiii sau alți descendenți în linie dreaptă în vârstă de peste 18 ani, dar nu mai mult de 26 de ani, dacă se află în continuarea studiilor și în întreținerea solicitantului.

Capitolul 2 – Formele ajutorului public judiciar și condițiile de acordare

Art. 6. - Ajutorul public judiciar se poate acorda în următoarele forme:

- a) plata onorariului pentru asigurarea reprezentării, asistenței juridice și, după caz, a apărării, printr-un avocat numit sau ales, pentru realizarea sau ocrotirea unui drept ori interes legitim în justiție sau pentru prevenirea unui litigiu, denumită în continuare asistență prin avocat;
- b) plata expertului, traducătorului sau interpretului folosit în cursul procesului, cu încuviințarea instanței sau a autorității cu atribuții jurisdicționale, dacă această plată incumbă, potrivit legii, celui ce solicită ajutorul public judiciar;
- c) plata onorariului executorului judecătoresc;
- d) scutiri, reduceri, eșalonări sau amânări de la plata taxelor judiciare prevăzute de lege, inclusiv a celor datorate în faza de executare silită.

Art. 7. - Ajutorul public judiciar se poate acorda, cumulativ, în oricare dintre formele prevăzute la art. 6, fără a putea depăși, în cursul unei perioade de un an, suma maximă echivalentă cu 12 salarii minime brute pe țară la nivelul anului în care a fost formulată cererea de acordare.

Art. 8. - (1) Beneficiază de ajutor public judiciar în formele prevăzute la art. 6 persoanele al căror venit mediu net lunar pe membru de familie, în ultimele două luni anterioare formulării cererii, se situează sub nivelul de 500 lei. În acest caz, sumele care constituie ajutor public judiciar se avansează în întregime de către stat.

(2) Dacă venitul mediu net lunar pe membru de familie, în ultimele două luni anterioare formulării cererii, se situează sub nivelul de 800 lei, sumele de bani care constituie ajutor public judiciar se avansează de către stat în proporție de 50%.

(3) Ajutorul public judiciar se poate acorda și în alte situații, proporțional cu nevoile solicitantului, în cazul în care costurile certe sau estimate ale procesului sunt de natură să îi limiteze accesul efectiv la justiție, inclusiv din cauza diferențelor de cost al vieții dintre statul membru în care acesta își are domiciliul sau reședința obișnuită și cel din România.

Art. 9. - La stabilirea venitului se iau în calcul orice venituri periodice, precum salarii, indemnizații, onorarii, rente, chirii, profit din activități comerciale sau dintr-o activitate independentă și altele asemenea, precum și sumele datorate în mod periodic, cum ar fi chiriile și obligațiile de întreținere.

Art. 10. - Dreptul la ajutor public judiciar se stinge prin moartea părții sau prin îmbunătățirea stării sale materiale până la un nivel care să îi permită să facă față costurilor procesului

Capitolul 3 – Competența și procedura de acordare a ajutorului public judiciar

Secțiunea 1 – Dispoziții comune

Art. 11. - (1) Cererea de acordare a ajutorului public judiciar se adresează instanței competente pentru soluționarea cauzei în care se solicită ajutorul; în cazul ajutorului public judiciar solicitat pentru punerea în executare a unei hotărâri, cererea este de competența instanței de executare.

(2) În cazul în care instanța competentă nu se poate stabili potrivit alin. (1), competență este judecătoria în a cărei circumscripție teritorială își are domiciliul sau reședința solicitantul.

(3) Dacă ajutorul public judiciar este solicitat într-un proces în curs, cererea sau, după caz, cererile de acordare a ajutorului public judiciar se soluționează, dacă legea nu prevede altfel, de completul investit cu soluționarea cererii principale.

Art. 12. - (1) Ajutorul public judiciar se acordă oricând în cursul judecății, de la data formulării cererii de către persoana interesată, și se menține pe tot parcursul etapei procesuale în care a fost solicitat.

(2) Cererea pentru acordarea ajutorului public judiciar este scutită de taxă de timbru.

Art. 13. - (1) Ajutorul public judiciar pentru exercitarea unei căi de atac se poate acorda în urma unei noi cereri.

(2) Cererea pentru acordarea ajutorului public judiciar în vederea exercitării unei căi de atac se adresează instanței a cărei hotărâre se atacă și se soluționează de urgență, de un alt complet decât cel care a soluționat cauza pe fond. În cazul în care

cererea de acordare a ajutorului public judiciar este admisă, durata necesară soluționării acesteia se adaugă termenului pentru exercitarea căii de atac.

(3) Cererea pentru acordarea ajutorului public judiciar formulată ulterior introducerii căii de atac se adresează instanței competente să soluționeze acea cale de atac.

Art. 14. - (1) Cererea pentru acordarea ajutorului public judiciar se formulează în scris și va cuprinde mențiuni privind obiectul și natura procesului pentru care se solicită ajutorul public judiciar, identitatea, codul numeric personal, domiciliul și starea materială a solicitantului și a familiei sale, atașându-se înscrisuri doveditoare ale veniturilor acestuia și ale familiei sale, precum și dovezi cu privire la obligațiile de întreținere sau de plată. Cererea va fi însoțită și de o declarație pe propria răspundere a solicitantului în sensul de a preciza dacă în cursul ultimelor 12 luni a mai beneficiat de ajutor public judiciar, în ce formă, pentru ce cauză, precum și cuantumul acestui ajutor.

(2) La primirea cererii pentru acordarea ajutorului public judiciar solicitantului i se va pune în vedere faptul că, în cazul pierderii procesului, cheltuielile de judecată ale celeilalte părți vor fi în sarcina sa, precum și posibilitatea restituirii sumelor primite cu titlu de ajutor public judiciar în cazul prevăzut la art. 17 alin. (2).

(3) Instanța poate solicita orice lămuriri și dovezi părților sau informații scrise autorităților competente.

Art. 15. - (1) Asupra cererii de ajutor public judiciar instanța se pronunță, fără citarea părților, prin încheiere motivată dată în camera de consiliu.

(2) Împotriva încheierii prin care se respinge cererea de acordare a ajutorului public judiciar cel interesat poate face cerere de reexaminare, în termen de 5 zile de la data comunicării încheierii.

(3) Cererea de reexaminare se soluționează în camera de consiliu de un alt complet, instanța pronunțându-se prin încheiere irevocabilă.

Art. 16. - (1) Ajutorul public judiciar poate fi refuzat când este solicitat abuziv, când costul său estimat este disproporționat față de valoarea obiectului cauzei, precum și atunci când acordarea ajutorului public judiciar nu se solicită pentru apărarea unui interes legitim ori se solicită pentru o acțiune care contravine ordinii publice sau celei constituționale.

(2) Dacă cererea pentru a cărei soluționare se solicită ajutor public judiciar face parte din categoria celor care pot fi supuse medierii sau altor proceduri alternative de soluționare, cererea de ajutor public judiciar poate fi respinsă, dacă se dovedește că solicitantul ajutorului public judiciar a refuzat anterior începerii procesului să urmeze o asemenea procedură.

(3) Ajutorul public judiciar poate fi refuzat atunci când solicitantul pretinde despăgubiri pentru atingeri aduse imaginii, onoarei sau reputației sale, în condițiile în care acesta nu a suferit vreun prejudiciu material, precum și în cazul în care

cererea decurge din activitatea comercială sau dintr-o activitate independentă desfășurată de solicitant.

Art. 17. - (1) Orice persoană interesată va putea sesiza oricând instanța care a încuviințat ajutorul public judiciar, prezentând dovezi cu privire la situația reală a celui căruia i s-a încuviințat cererea; ajutorul public judiciar nu se suspendă în cursul noilor cercetări.

(2) Dacă instanța constată că cererea de ajutor public judiciar a fost făcută cu rea-credință, prin ascunderea adevărului, va obliga, prin încheiere, pe cel care a beneficiat nejustificat de ajutor public judiciar la restituirea cu titlu de despăgubire a sumelor de care a fost scutit, precum și la o amendă în cuantum de până la 5 ori suma pentru care a obținut nejustificat scutirea.

(3) Împotriva încheierii se poate face numai cerere de reexaminare, putându-se solicita motivat să se revină asupra despăgubirii sau a amenzii ori să se dispună reducerea acestora. Cererea se face în termen de 5 zile de la data comunicării încheierii și se soluționează de un alt complet, prin încheiere irevocabilă.

Art. 18. - Cheltuielile pentru care partea a beneficiat de scutiri sau reduceri prin încuviințarea ajutorului public judiciar vor fi puse în sarcina celeilalte părți, dacă aceasta a căzut în pretențiile sale. Partea căzută în pretenții va fi obligată la plata către stat a acestor sume.

Art. 19. - (1) Dacă partea care a beneficiat de ajutor public judiciar cade în pretenții, cheltuielile procesuale avansate de către stat rămân în sarcina acestuia.

(2) Instanța poate dispune însă, odată cu soluționarea cauzei, obligarea părții care a beneficiat de ajutor public judiciar la restituirea, în tot sau în parte, a cheltuielilor avansate de către stat, dacă prin comportamentul nediligent avut în timpul procesului a cauzat pierderea procesului ori dacă prin hotărâre judecătorească s-a constatat că acțiunea a fost exercitată abuziv.

Art. 20. - În cazul în care persoana care îndeplinește condițiile prevăzute la art. 8 alin. (1) sau (2) face dovada că, anterior începerii procesului, a parcurs procedura de mediere a litigiului, beneficiază și de restituirea sumei plătite mediatorului cu titlu de onorariu. De același drept beneficiază și persoana care îndeplinește condițiile prevăzute la art. 8 alin. (1) sau (2), dacă solicită medierea după începerea procesului, dar înainte de prima zi de înfățișare. Suma la a cărei restituire partea are dreptul se stabilește de instanță, prin încheiere pronunțată potrivit art. 15.

Art. 21. - (1) Dispozitivul încheierii cuprinzând obligația de plată a sumelor prevăzute la art. 17 alin. (2) și art. 18 constituie titlu executoriu.

(2) În cazul în care titlul executoriu este temei pentru executarea unei creanțe bugetare, acesta va fi comunicat din oficiu organelor competente.

Art. 22. - (1) Fondurile necesare acoperirii cheltuielilor pentru acordarea ajutorului public judiciar de către stat în condițiile prezentei ordonanțe de urgență, denumit în continuare fondul pentru ajutor public judiciar, se constituie din sumele prevăzute

Ghidul avocatului de drepturile omului

la art. 25 alin. (1) și art. 26 alin. (1) din Legea nr. 146/1997 privind taxele judiciare de timbru, cu modificările și completările ulterioare.

(2) Fondul pentru ajutor public judiciar se cuprinde distinct în bugetul de venituri și cheltuieli al Ministerului Justiției.

(3) Sumele reprezentând onorariile avocatului, expertului, traducătorului, interpretului sau executorului judecătoresc se plătesc acestora, în cont bancar/virament sau în numerar, prin compartimentele economice ale tribunalelor.

Secțiunea 2 – Asistența prin avocat

Art. 23. - Ajutorul public judiciar sub forma asistenței prin avocat se acordă conform prevederilor cuprinse în Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările și completările ulterioare, referitoare la asistența judiciară sau asistența judiciară gratuită.

Secțiunea 3 – Ajutorul public judiciar sub forma plății onorariului expertului, traducătorului sau interpretului

Art. 24. - (1) În cazul încuviințării cererii de ajutor public judiciar, sub forma plății onorariului expertului, traducătorului sau interpretului, prin încheierea de încuviințare a asistenței se stabilește și onorariul provizoriu convenit acestora.

(2) După prestarea serviciului pentru care s-a plătit onorariul provizoriu, instanța va stabili onorariul definitiv.

Art. 25. - Încheierea pronunțată de instanță cu privire la onorariul provizoriu și, după caz, la sumele ce reprezintă diferență între onorariul provizoriu și cel definitiv constituie titlu executoriu.

Secțiunea 4 – Ajutorul public judiciar sub forma plății onorariului executorului judecătoresc

Art. 26. - (1) În cazul încuviințării cererii de ajutor public judiciar sub forma plății onorariului executorului judecătoresc, prin încheierea de încuviințare a asistenței se stabilește și onorariul provizoriu convenit executorului judecătoresc, în funcție de complexitatea dosarului la acea dată.

(2) Cererea împreună cu încheierea de încuviințare se trimite, de îndată, camerei teritoriale a executorilor judecătorești din circumscripția teritorială a acelei instanțe.

(3) Colegiul director al camerei teritoriale a executorilor judecătorești are obligația de a desemna, în termen de 3 zile, un executor judecătoresc, căruia îi transmite, odată cu înștiințarea desemnării, încheierea prevăzută la alin. (1). Președintele are obligația de a comunica și beneficiarului ajutorului public judiciar numele

executorului judecătoresc desemnat. Beneficiarul ajutorului public judiciar poate solicita el însuși desemnarea unui anumit executor judecătoresc, competent din punct de vedere teritorial.

Art. 27. - (1) După îndeplinirea atribuțiilor pe care legea și statutul le prevăd în sarcina executorului judecătoresc, instanța va stabili, la cererea executorului judecătoresc, onorariul definitiv, în funcție de complexitatea cauzei și de volumul activității desfășurate, în limitele onorariilor minimale și maximale stabilite potrivit legii.

(2) Încheierea pronunțată de instanță cu privire la onorariul provizoriu și, după caz, la sumele ce reprezintă diferența dintre onorariul provizoriu și cel definitiv constituie titlu executoriu, fără îndeplinirea vreunei alte condiții sau formalități

Art. 28. - (1) Executorul judecătoresc desemnat potrivit art. 26 alin. (3) să acorde ajutorul public judiciar nu poate refuza această sarcină profesională decât în caz de conflict de interese sau pentru alte motive justificate.

(2) Refuzul nejustificat de a prelua cazul sau de a continua executarea constituie abatere disciplinară, în condițiile legii.

Art. 29. - Refuzul nejustificat al beneficiarului sau renunțarea unilaterală și nejustificată a acestuia la executarea începută de executorul desemnat duce la încetarea ajutorului public sub forma plății onorariului executorului judecătoresc.

Art. 30. - (1) Executorul judecătoresc este dator să depună toate diligențele pentru ducerea la îndeplinire a executării în cauza în care a fost desemnat, să manifeste conștiinciozitate și probitate profesională, să îndeplinească cu celeritate demersurile prevăzute de lege, cu respectarea drepturilor părților, a obligațiilor sale profesionale și a normelor procedurale.

(2) Executorului judecătoresc care acordă ajutor public judiciar îi este interzis să solicite sau să primească alte sume de bani sau alte foloase de la partea asistată.

Art. 31. - (1) Împotriva modului de îndeplinire a obligațiilor profesionale de către executorul judecătoresc desemnat partea asistată poate face plângere la instanța care a încuviințat ajutorul public judiciar. În cazul în care plângerea este găsită întemeiată, instanța sesizează colegiul director al camerei teritoriale a executorilor judecătorești în vederea înlocuirii executorului.

(2) Odată cu înlocuirea executorului judecătoresc, organele de conducere ale camerei teritoriale a executorilor judecătorești vor lua măsuri de verificare a activității executorului înlocuit și, dacă este cazul, de sancționare, potrivit legii.

Art. 32. - (1) În cazul în care beneficiarul asistenței judiciare renunță la continuarea executării silite, executorul judecătoresc are obligația de a înștiința camera teritorială a executorilor judecătorești, precum și instanța care a încuviințat ajutorul public judiciar.

(2) În acest caz, precum și în orice altă situație în care executorul desemnat nu finalizează executarea silită, instanța stabilește onorariul proporțional cu actele de executare efectuate, chiar sub nivelul minim stabilit potrivit art. 27 alin. (1).

Secțiunea 5 – Ajutorul public judiciar sub forma facilităților la plata taxelor judiciare

Art. 33. - În cazul încuviințării cererii de acordare a facilităților la plata taxelor judiciare, prin încheiere se vor stabili fie scutirea de plată, fie, după caz, cota de reducere, termenele de plată și cuantumul ratelor.

Art. 34. - (1) În cazul în care taxele judiciare datorate sunt mai mari decât dublul venitului net lunar pe familie al solicitantului din luna anterioară formulării cererii de ajutor public judiciar, eșalonarea plății se va face astfel încât rata lunară datorată să nu depășească jumătate din venitul net pe familie, dacă instanța nu apreciază necesar a se acorda o altă formă de ajutor, mai favorabilă.

(2) Eșalonarea plății taxelor judiciare se poate face în cel mult 48 de rate lunare.

Capitolul 4 – Asistența extrajudiciară

Art. 35. - (1) Asistența prin avocat poate fi și extrajudiciară și constă în acordarea de consultații, formularea de cereri, petiții, sesizări, inițierea altor asemenea demersuri legale, precum și în reprezentarea în fața unor autorități sau instituții publice, altele decât cele judiciare sau cu atribuții jurisdicționale, în vederea realizării unor drepturi sau interese legitime. Asistența extrajudiciară trebuie să conducă la furnizarea unor informații clare și accesibile solicitantului, în conformitate cu prevederile legale în vigoare referitoare la instituțiile competente, și, dacă este posibil, la condițiile, termenele și procedurile prevăzute de lege pentru recunoașterea, acordarea sau realizarea dreptului ori interesului pretins de solicitant.

(2) Asistența extrajudiciară se acordă conform prevederilor Legii nr. 51/1995, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

Art. 36. - Avocatul care a acordat asistență extrajudiciară nu poate acorda asistență judiciară aceleiași persoane, pentru valorificarea ori apărarea aceluiași drept sau interes, în cazul în care beneficiarul asistenței extrajudiciare formulează cerere de chemare în judecată pentru valorificarea ori apărarea aceluși drept sau interes.

Art. 37. - Modul de plată și nivelul remunerației avocaților pentru serviciile de asistență extrajudiciară se stabilesc prin protocol încheiat între Ministerul Justiției și Uniunea Națională a Barourilor din România.

Capitolul 5 – Organizarea, coordonarea și controlul activității de acordare a ajutorului public judiciar

Art. 38. - (1) Coordonarea și controlul activității de acordare a ajutorului public judiciar se fac de Ministerul Justiției.

(2) Finanțarea activității de acordare a ajutorului public judiciar se face de la bugetul de stat, prin bugetul Ministerului Justiției. Sumele necesare ajutorului public judiciar se stabilesc anual prin legea bugetului de stat.

(3) Principalele atribuții ale Ministerului Justiției în domeniul coordonării și controlului activității de acordarea a ajutorului public judiciar sunt:

a) exercită controlul și asigură coordonarea, sub aspect funcțional și organizatoric, în ceea ce privește modul în care se acordă ajutorul public judiciar;

b) ia măsuri pentru informarea publicului cu privire la sistemul de ajutor public judiciar;

c) stabilește, prin protocol sau prin ordin, potrivit legii, onorariile minimale și maxime pentru acordarea asistenței de către avocat și, respectiv, pentru executorul judecătoresc;

d) evaluează necesitățile bugetare pentru acordarea asistenței judiciare și propune bugetul, pentru a fi inclus, separat, în bugetul Ministerului Justiției;

e) centralizează datele și informațiile referitoare la acordarea ajutorului public judiciar;

f) întocmește criteriile statistice pentru evidența datelor și informațiilor privind acordarea ajutorului public judiciar.

Art. 39. - (1) Datele și informațiile referitoare la acordarea ajutorului public judiciar se centralizează, se administrează și se actualizează de Ministerul Justiției.

(2) În vederea întocmirii și actualizării evidenței, instanțele judecătorești și Uniunea Națională a Barourilor din România transmit Ministerului Justiției, trimestrial, situații privind cererile de acordare a ajutorului public judiciar și, respectiv, a asistenței extrajudiciare, cuprinzând date referitoare la încuviințarea și respingerea cererilor, înlocuirea avocaților, a executorilor judecătorești, precum și orice alte informații solicitate de Ministerul Justiției în vederea îndeplinirii obligațiilor ce îi revin potrivit prezentei ordonanțe de urgență.

Art. 40. - (1) Ministerul Justiției poate face verificări, din oficiu sau la sesizarea oricărei persoane interesate, cu privire la realitatea situației materiale a celui care a beneficiat de asistență extrajudiciară. Verificările pot fi făcute oricând, timp de 2 ani de la data acordării acesteia.

(2) În cazul în care constată că beneficiarul ajutorului public judiciar sau al asistenței extrajudiciare a prezentat date false sau a ascuns date în legătură cu situația sa materială, Ministerul Justiției va sesiza organele fiscale competente, în vederea obligării acestuia la restituirea sumelor de care a beneficiat în mod nejustificat.

Capitolul 6 – Reguli speciale privind acordarea ajutorului public judiciar cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene sau altor persoane care au domiciliul ori reședința obișnuită pe teritoriul unui stat membru și formularea unei cereri de asistență judiciară către un alt stat membru al Uniunii Europene

Art. 41. - (1) Cererea de acordare a ajutorului public judiciar, formulată de cetățeni ai unui stat membru al Uniunii Europene sau de persoane care au domiciliul sau reședința obișnuită în unul dintre aceste state, altul decât România, se depune însoțită de documente justificative:

- a) fie prin intermediul autorității centrale a statului membru de domiciliu sau de reședință al solicitantului;
- b) fie prin intermediul autorității centrale române;
- c) fie direct la instanța română competentă potrivit art. 11.

(2) Cererea, precum și înscrisurile doveditoare se depun traduse în limba română.

Art. 42. - Când cererea este depusă prin intermediul autorității centrale române, aceasta are obligația transmiterii către instanța competentă.

Art. 43. - (1) În situațiile reglementate de prezenta secțiune, în cazul în care, la data formulării cererii de ajutor public judiciar, nu se poate determina instanța competentă potrivit art. 11, cererea se soluționează de Tribunalul București.

(2) Asistența extrajudiciară se asigură, în situația prevăzută la alin. (1), de Baroul București.

Art. 44. - Ajutorul public judiciar încuviințat potrivit prezentului capitol include, în afara formelor prevăzute la art. 6, următoarele:

- a) cheltuielile pentru traducerea înscrisurilor depuse de beneficiar și care au fost solicitate de instanță sau de autoritatea cu atribuții jurisdicționale în vederea soluționării cauzei;
- b) asigurarea unui interpret în procedurile în fața instanței/autorității cu atribuții jurisdicționale;
- c) cheltuielile deplasării în România, pe care beneficiarul asistenței sau o altă persoană trebuie să o facă la cererea instanței ori a autorității cu atribuții jurisdicționale ori în cazul în care legea prevede prezența obligatorie a uneia dintre aceste persoane.

Art. 45. - (1) Cetățenii români, precum și cetățenii străini și apatrizii, cu domiciliul sau reședința obișnuită pe teritoriul României, beneficiază de consultanță juridică gratuită din partea autorității centrale române, în condițiile prezentei ordonanțe de urgență, în vederea obținerii asistenței juridice în cauze de competența instanțelor unui alt stat membru al Uniunii Europene sau pentru executarea unei hotărâri pe teritoriul unui alt stat membru al Uniunii Europene, în condițiile prevăzute de legea acelui stat. Autoritatea centrală română asistă solicitantul, asigurându-se ca cererea, completată conform anexei care face parte integrantă din prezenta ordonanță de

urgență, să fie însoțită de toate documentele conexe pretinse de autoritatea competentă a statului solicitat.

(2) Autoritatea centrală română asigură traducerea cererii și a documentelor conexe necesare. Traducerea se face:

- a) fie în limba oficială a statului membru solicitat;
- b) fie în una dintre limbile acelui stat ce corespunde uneia dintre limbile instituțiilor Comunității;
- c) fie în una dintre limbile acceptate de statul membru solicitat, potrivit Directivei (CE) nr. 8/2003 de îmbunătățire a accesului la justiție în litigiile transfrontaliere prin stabilirea unor norme minime comune privind asistența judiciară acordată în astfel de litigii.

(3) Autoritatea centrală română, în termen de 15 zile de la data primirii cererii și a documentelor conexe, traduse conform alin. (2), le transmite autorității de primire competente a acelui stat membru.

Art. 46. - (1) Autoritatea centrală română poate refuza transmiterea unei cereri de asistență juridică într-un alt stat membru dacă o astfel de cerere este vădit neîntemeiată sau excedează domeniului de aplicare al Directivei (CE) nr. 8/2003.

(2) În cazul în care cererea de asistență juridică formulată și transmisă potrivit art. 45 este respinsă de autoritatea competentă a statului membru solicitat, autoritatea centrală română va cere solicitantului restituirea cheltuielilor de traducere.

Art. 47. - Cererile și documentele conexe, transmise sau primite în conformitate cu prevederile prezentului capitol, sunt scutite de formalitatea legalizării sau de orice altă formalitate echivalentă.

Art. 48. - Se desemnează Ministerul Justiției ca autoritate centrală română în materia acordării ajutorului public judiciar, în sensul Directivei (CE) nr. 8/2003.

Art. 49. - Cererile pentru acordarea ajutorului public judiciar, formulate conform prezentului capitol, se întocmesc potrivit formularului de cerere prevăzut în anexa care face parte integrantă din prezenta ordonanță de urgență.

Capitolul 7 – Dispoziții finale și tranzitorii

Art. 50. - (1) Se împuternicește Ministerul Justiției ca, pentru aducerea la îndeplinire, în calitate de autoritate centrală, a unor obligații rezultate din prezenta ordonanță de urgență sau asumate în cadrul cooperării judiciare internaționale, prin instrumentele internaționale la care România este parte, să încheie, potrivit legii, convenții de colaborare cu:

- a) avocați, pentru furnizarea serviciilor de consultanță în materia obținerii ajutorului public judiciar sau a asistenței judiciare;
- b) executori judecătorești;
- c) traducători și interpreți.

(2) Pentru îndeplinirea altor atribuții care îi revin din aplicarea prezentei ordonanțe de urgență, Ministerul Justiției poate încheia protocoale cu Uniunea Națională a Barourilor din România, cu Uniunea Națională a Executorilor Judecătorești, cu organele reprezentative ale altor profesii ori cu alte instituții sau autorități.

Art. 51. - Alineatul (1) al articolului 26 din Legea nr. 146/1997 privind taxele judiciare de timbru, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 173 din 29 iulie 1997, cu modificările și completările ulterioare, se modifică și va avea următorul cuprins:

„Art. 26. - (1) Sumele provenind din taxele judiciare de timbru, amenzile judiciare, impozitele încasate din onorariile avocaților, ale notarilor publici și ale executorilor judecătorești constituie venituri la bugetul de stat și se cuprind distinct în bugetul de venituri și cheltuieli al Ministerului Justiției și vor fi folosite pentru finanțarea sistemului de ajutor public judiciar.”

Art. 52. - Prezenta ordonanță de urgență intră în vigoare la 30 de zile de la data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Art. 53. - La data intrării în vigoare a prezentei ordonanțe de urgență se abrogă art. 74-81 din Codul de procedură civilă, republicat, cu modificările și completările ulterioare, alin. (1) al art. 21 din Legea nr. 146/1997 privind taxele judiciare de timbru, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 173 din 29 iulie 1997, cu modificările și completările ulterioare, și art. 295 alin. (11) lit. b) din Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 927 din 23 decembrie 2003, cu modificările și completările ulterioare.

Art. 54. - (1) Prezenta ordonanță de urgență transpune Directiva Consiliului 2003/8/CE de îmbunătățire a accesului la justiție în litigiile transfrontaliere prin stabilirea unor norme minime comune privind asistența judiciară acordată în astfel de litigii, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L nr. 26 din 31 ianuarie 2003.

(2) Prevederile prezentei ordonanțe de urgență care transpun prevederile Directivei (CE) nr. 8/2003 prevalează asupra dispozițiilor conținute în acordurile bilaterale și multilaterale încheiate de statele membre, inclusiv:

a) Acordul european privind transmiterea cererilor de asistență judiciară, semnat la Strasbourg la 27 ianuarie 1977, modificat prin Protocolul adițional la Acordul european privind transmiterea cererilor de asistență judiciară, semnat la Moscova în 2001;

b) Convenția privind facilitarea accesului internațional la justiție, încheiată la Haga la 25 octombrie 1980.

B. Aspecte procedurale specifice

- Procedura în fața Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării

În materialul de față nu se va insista decât asupra unei proceduri specifice, mai precis cea în fața Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (în continuare „CNCD”). Acțiunile judecătorești în cazuri de nerespectare a drepturilor omului sau de discriminare urmează procedura civilă sau penală comună în funcție de natura cazului.

Ordonanța de Guvern nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare instituie, însă, o procedură specială în cazurile de discriminare. Astfel, orice persoană care apreciază că a fost victima unei discriminări, în toate formele sale (discriminare directă, discriminare indirectă, hărțuire, victimizare) poate sesiza Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD) în termen de un an de la data săvârșirii faptei sau de la data la care putea lua cunoștință de săvârșirea ei (art. 20 din Ordonanța de Guvern nr. 137/2000).

Conform articolului 16 al Ordonanței de Guvern nr. 137/2000, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD) este o autoritate de stat autonomă, cu personalitate juridică, aflată sub control parlamentar și al cărei rol este de a garanta respectarea și aplicarea principiului nediscriminării, în conformitate cu legislația în vigoare și tratatele internaționale la care România este parte.

Contact

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării

Piața Valter Mărăcineanu nr. 1-3

Sector 1 București 010155

Tel: 021-312 65 79, fax: 021-312 65 78

Pagină de Internet: www.cncd.org.ro (se pot face și sesizări on-line)

E-mail: cncd@cncd.org.ro

Sesizarea trebuie însoțită de probe, cum ar fi declarațiile victimei și ale eventualilor martori, dovezi materiale, înregistrări audio-video etc. În fața CNCD se poate invoca orice mijloc de probă. Proba faptelor de discriminare este, însă, dificilă dat fiind faptul că atitudinea discriminatorie este de cele mai multe ori interiorizată și nu se exteriorizează de manieră explicită, prin afirmații neîndoelnice sau, cu atât mai puțin, prin dovezi scrise.

În sistemul Uniunii Europene, Directiva Rasială (2000/43/EC) și Directiva privind relațiile de muncă (2000/78/EC) inversează sarcina probei în cazul faptelor de discriminare. Aceste două acte normative prevăd că atunci când o persoană „demonstrează fapte din care se poate prezuma că a avut loc o discriminare directă sau indirectă, atunci revine în sarcina celui împotriva căruia este îndreptată acțiunea să demonstreze că nu a avut loc o încălcare a egalității de tratament”.

Ordonanța de Guvern nr. 137/2000 se conformează prevederilor europene și dispune că „Persoana interesată are obligația de a dovedi existența unor fapte care permit a se presupune existența unei discriminări directe sau indirecte, iar persoanei împotriva căreia s-a formulat sesizarea îi revine sarcina de a dovedi că faptele nu constituie discriminare”.

De exemplu, dacă pentru angajarea în postul de femeie de serviciu una din cerințele angajării este prezentarea unei diplome de bacalaureat, se poate vorbi de un caz de discriminare indirectă, în măsura în care scopul mascat al unei asemenea cerințe este evitarea angajării unei persoane de etnie romă. Într-o astfel de situație, persoana care sesizează CNCD se poate limita la a prezenta situația de fapt. Aparține potențialului angajator să aducă probe care să demonstreze că această situație nu reprezintă o discriminare, mai precis să demonstreze în ce măsură condiția bacalaureatului este necesară pentru îndeplinirea atribuțiilor aceluia post.

Articolul 20 alin. 5 al Ordonanței de Guvern nr. 137/2000 mai prevede că CNCD poate să efectueze propriile sale investigații în vederea strângerii probelor, fără a înlătura, însă, obligația presupusei victime de a-și proba afirmațiile. CNCD are de asemenea obligația de a-i asigura acesteia asistența de specialitate în ce privește redactarea sesizării, legislația în vigoare, instituțiile publice competente.

Sesizarea poate fi soluționată fie prin inițierea unei proceduri de mediere de către CNCD, fie, de cele mai multe ori, prin adoptarea unei hotărâri a Colegiului director al CNCD. Hotărârea Colegiului director se adoptă motivat în 90 de zile de la data sesizării și, în cazul în care se stabilește existența unei fapte de discriminare, persoana responsabilă poate fi sancționată contravențional (cu amendă sau avertisment).

Hotărârea Colegiului director al CNCD este susceptibilă de control judecătoresc pe calea contenciosului administrativ. CNCD nu poate, însă, acorda despăgubiri victimei discriminării, aceasta având deschisă calea unei acțiuni în instanță pentru a obține despăgubiri. O astfel de acțiune civilă se poate iniția atât ulterior unei decizii a CNCD, cât și independent de sesizarea CNCD, aceasta din urmă neconstituind un

demers obligatoriu anterior procesului civil. În măsura în care se alege direct calea judecătorească, instanța se va pronunța atât cu privire la existența sau inexistența faptei de discriminare, cât și asupra daunelor acordate, dacă este cazul. În situația în care victima se adresează instanței după ce CNCD s-a pronunțat deja cu privire la existența faptei de discriminare, hotărârea CNCD constituie probă în acest sens.

Ghidul avocatului de drepturile omului

Model de cerere adresată Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (disponibil la adresa de Internet <http://www.antidiscriminare.ro/pdf/minighid.pdf>)

Către,
CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU COMBATEREA DISCRIMINĂRII

DOMNULE PREȘEDINTE,

Prin prezenta, subsemnatul(a)
domiciliat(ă) în.....
formulez:

PLÂNGERE

Împotriva făptuitorului(oarei)/reprezentantului/institutiei/firmei

.....

domiciliat(ă)/cu sediul în

MOTIVELE PLÂNGERII

În fapt,

La data de,în jurul orelor....., mă aflam la

.....

În drept,

fapta constituie o încălcare a prevederilor O.G.137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare cu toate modificările și completările ulterioare.

Ca mijloc de probă,

Dovada plângerii o fac cu declarațiile martorilor

1.....

2.....

3.....

Alte probe (înregistrări audio,înregistrări video, documente/adrese oficiale etc.)

.....

Data depunerii

Semnătura,

.....

DOMNULUI PREȘEDINTE AL CONSILIULUI NAȚIONAL PENTRU COMBATEREA
DISCRIMINĂRII

2. Protecția drepturilor omului în drept internațional

A. Sistemul Consiliului Europei

1. Cadrul normativ

- Convenția Europeană a Drepturilor Omului
- Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului
- Alte convenții regionale sau mecanisme de protecție adoptate în cadrul Consiliului Europei

- Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (extras)

Roma, 4.XI.1950

Guvernele semnare, membre ale Consiliului Europei,

Luând în considerare Declarația Universală a Drepturilor Omului, proclamată de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948;

Considerând că această declarație urmărește să asigure recunoașterea și aplicarea universală și efectivă a drepturilor pe care ea le enunță;

Considerând că scopul Consiliului Europei este acela de a realiza o uniune mai strânsă între membrii săi și că unul dintre mijloacele pentru a atinge acest scop este apărarea și dezvoltarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale;

Reafirmând atașamentul lor profund față de aceste libertăți fundamentale care constituie temelia însăși a justiției și a păcii în lume și a căror menținere se bazează în mod esențial, pe de o parte, pe un regim politic cu adevărat democratic, iar pe de altă parte, pe o concepție comună și un respect comun al drepturilor omului din care acestea decurg;

Hotărâte, în calitatea lor de guverne ale statelor europene animate de același spirit și având un patrimoniu comun de idealuri și de tradiții politice, de respect al libertății și de preeminență a drepturilor, să ia primele măsuri menite să asigure garantarea colectivă a anumitor drepturi enunțate în Declarația Universală,

Au convenit asupra celor ce urmează:

Articolul 1. Obligația de a respecta drepturile omului

Înaltele părți contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Titlul I al prezentei convenții.

TITLUL I. DREPTURI ȘI LIBERTĂȚI

Articolul 2. Dreptul la viață

1. Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege.

2. Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță:

- a. pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale;
- b. pentru a efectua o arestare legală sau pentru a împiedica evadarea unei persoane legal deținute;
- c. pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție.

Articolul 3. Interzicerea torturii

Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.

Articolul 4. Interzicerea sclaviei și a muncii forțate

1. Nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire.

2. Nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie.

3. Nu se consideră „muncă forțată sau obligatorie” în sensul prezentului articol:

- a. orice muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției în condițiile prevăzute de articolul 5 din prezenta convenție sau în timpul în care se află în libertate condiționată;
- b. orice serviciu cu caracter militar sau, în cazul celor care refuză să satisfacă serviciul militar din motive de conștiință, în țările în care acest lucru este recunoscut ca legitim, un alt serviciu în locul serviciului militar obligatoriu;
- c. orice serviciu impus în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității;
- d. orice muncă sau serviciu care face parte din obligațiile civice normale.

Articolul 5. Dreptul la libertate și la siguranță

1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

- a. dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent;
- b. dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;
- c. dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a bănuși că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșască o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia;

d. dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente;

e. dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;

f. dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.

2. Orice persoană arestată trebuie să fie informată, în termenul cel mai scurt și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa.

3. Orice persoană arestată sau deținută, în condițiile prevăzute de paragraful 1.lit c) din prezentul articol, trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere.

4. Orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare sau deținere are dreptul să introducă un recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale și să dispună eliberarea sa dacă deținerea este ilegală.

5. Orice persoană care este victima unei arestări sau a unei dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparații.

Articolul 6. Dreptul la un proces echitabil

1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță, atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită.

3. Orice acuzat are, în special, dreptul :

a. să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa ;

- b. să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale ;
- c. se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer ;
- d. să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării ;
- e. să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.

Articolul 7. Nici o pedeapsă fără lege

- 1. Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul în care a fost săvârșită, nu constituia o infracțiune, potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea care era aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii.
- 2. Prezentul articol nu va aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau de o omisiune care, în momentul săvârșirii sale, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate.

Articolul 8. Dreptul la respectarea vieții private și de familie

- 1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.
- 2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirii faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.

Articolul 9. Libertatea de gândire, de conștiință și de religie

- 1. Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie ; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor.
- 2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

Articolul 10. Libertatea de exprimare

- 1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul

articol nu împiedică Statele să supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare.

2. Exercițarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități, poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

Articolul 11. Libertatea de întrunire și de asociere

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

2. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat.

Articolul 12. Dreptul la căsătorie

Începând cu vârsta stabilită prin lege, bărbatul și femeia au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie conform legislației naționale ce reglementează exercitarea acestui drept.

Articolul 13. Dreptul la un recurs efectiv

Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.

Articolul 14. Interzicerea discriminării

Exercițarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

Articolul 15. Derogarea în caz de stare de urgență

1. În caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, orice înaltă parte contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de prezenta convenție, în măsura strictă în care situația o cere și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional.

2. Dispoziția precedentă nu îngăduie nici o derogare de la articolul 2, cu excepția cazului de deces rezultând din acte licite de război, și nici de la art. 3, art. 4 par. 1 și art. 7.

3. Orice înaltă parte contractantă ce exercită acest drept de derogare îl informează pe deplin pe secretarul general al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate și la motivele care le-au determinat. Aceasta trebuie, de asemenea, să informeze pe secretarul general al Consiliului Europei și asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare și de la care dispozițiile convenției devin din nou aplicabile.

Articolul 16. Restricții ale activității politice a străinilor

Nici o dispoziție a art. 10, 11 și 14 nu poate fi considerată ca interzicând înaltelor părți contractante să impună restrângeri activității politice a străinilor.

Articolul 17. Interzicerea abuzului de drept

Nici o dispoziție din prezenta convenție nu poate fi interpretată ca implicând, pentru un Stat, un grup, sau un individ, un drept oarecare de a desfășura o activitate sau de a îndeplini un act ce urmărește distrugerea drepturilor sau a libertăților recunoscute de prezenta convenție sau de a aduce limitări mai ample acestor drepturi și libertăți decât acelea prevăzute de această convenție.

Articolul 18. Limitarea folosirilor restrângerilor drepturilor

Restricțiile care, potrivit prezentei convenții, sunt aduse respectivelor drepturi și libertăți, nu pot fi aplicate decât în scopul pentru care ele au fost prevăzute.

TITLUL II. CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI [...]

Articolul 27. Comitete, Camere și Marea Cameră

1. Pentru examinarea cauzelor aduse înaintea sa, Curtea își desfășoară activitatea în comitete de trei judecători, în Camere de șapte judecători și într-o Mare Cameră de șaptesprezece judecători. Camerele Curții constituie comitete pentru o perioadă determinată.

2. Judecătorul ales în numele unui stat-parte la litigiu este membru de drept al Camerei și al Marii Camere ; în cazul absenței acestui judecător sau atunci când el nu-și poate desfășura activitatea, acest stat-parte desemnează o persoană care să activeze în calitate de judecător.

3. Fac, de asemenea, parte din Marea Cameră președintele Curții, vicepreședinții, președinții Camerelor și alți judecători desemnați conform regulamentului Curții. Când cauza este deferită Marii Camere în virtutea art. 43, nici un judecător al camerei care a emis hotărârea nu poate face parte din aceasta, cu excepția președintelui Camerei și a judecătorului ales în numele statului-parte interesat.

Articolul 28. Declarații ale comitetelor privind inadmisibilitatea

Un comitet poate, prin vot unanim, să declare inadmisibilă sau să scoată de pe rol o cerere individuală, introdusă în virtutea art. 34, atunci când o astfel de decizie poate fi luată fără o examinare complementară. Decizia este definitivă.

Articolul 29. Decizii ale Camerelor asupra admisibilității și fondului

1. Dacă nici o decizie nu a fost luată în virtutea art. 28, o Cameră se poate pronunța asupra admisibilității și a fondului cererilor individuale introduse în virtutea art. 34.
2. O Cameră se pronunță asupra admisibilității și a fondului cererilor introduse de state în virtutea art. 33.
3. În afara unei decizii contrare a Curții în cazuri excepționale, decizia asupra admisibilității este luată în mod separat.

Articolul 30. Desesizarea în favoarea Marii Camere

În cazul în care cauza adusă înaintea unei Camere ridică o problemă gravă privitoare la interpretarea convenției sau a protocoalelor sale, sau dacă soluționarea unei probleme poate conduce la o contradicție cu o hotărâre pronunțată anterior de Curte, Camera poate, atât timp cât nu a pronunțat hotărârea sa, să se desesizeze în favoarea Marii Camere, în afara cazului în care una dintre părți se opune la aceasta.

Articolul 31. Atribuții ale Marii Camere

Marea Cameră

- a. se pronunță asupra cererilor introduse în virtutea art. 33 sau a art. 34, atunci când cauza i-a fost deferită de Cameră în virtutea art. 30 sau când cauza i-a fost deferită în virtutea art. 43; și
- b. examinează cererile de aviz consultativ introduse în virtutea art. 47.

Articolul 32. Competența Curții

1. Competența Curții acoperă toate problemele privind interpretarea și aplicarea convenției și a protocoalelor sale, care îi sunt supuse în condițiile prevăzute în art. 33, 34 și 47.
2. În caz de contestare a competenței sale, Curtea hotărăște.

Articolul 33. Cauze interstatuale

Orice înaltă parte contractantă poate sesiza Curtea asupra oricărei pretense încălcări a prevederilor convenției și ale protocoalelor sale de către o altă înaltă parte contractantă.

Articolul 34. Cereri individuale

Curtea poate fi sesizată printr-o cerere de către orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau de orice grup de particulari care se pretinde victimă a unei încălcări de către una dintre înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în convenție sau în protocoalele sale. Înaltele părți contractante se angajează să nu împiedice prin nici o măsură exercițiul eficace al acestui drept.

Articolul 35. Condiții de admisibilitate

1. Curtea nu poate fi sesizată decât după epuizarea căilor de recurs interne, așa cum se înțelege din principiile de drept internațional general recunoscute, și într-un termen de 6 luni, începând cu data deciziei interne definitive.
2. Curtea nu reține nici o cerere individuală introdusă în aplicarea art. 34, dacă :
 - a. ea este anonimă ; sau

b. ea este în mod esențial aceeași cu o cerere examinată anterior de către Curte sau deja supusă unei alte instanțe internaționale de anchetă sau de reglementare și dacă ea nu conține fapte noi.

3. Curtea declară inadmisibilă orice cerere individuală introdusă în aplicarea art. 34, atunci când ea consideră cererea incompatibilă cu dispozițiile convenției sau ale protocoalelor sale, în mod vădit nefondată sau abuzivă.

4. Curtea respinge orice cerere pe care o consideră inadmisibilă în aplicarea prezentului articol. Ea poate proceda astfel în orice stadiu al procedurii.

Articolul 36. Intervenția terților

1. În orice cauză aflată în fața une Camere sau a Marii Camere, o înaltă parte contractantă, al cărei cetățean este reclamantul, are dreptul de a prezenta observații scrise și de a lua parte la audieri.

2. În interesul bunei administrări a justiției, președintele Curții poate invita orice înaltă parte contractantă care nu este parte în cauză sau orice persoană interesată, alta decât reclamantul, să prezinte observații scrise sau să ia parte la audiere.

Articolul 37. Scoaterea de pe rol

1. În orice stadiu al procedurii, Curtea poate hotărî scoaterea de pe rol a unei cereri atunci când circumstanțele permit să se tragă concluzia că

a. solicitantul nu dorește să o mai mențină sau

b. litigiul a fost rezolvat sau

c. pentru orice alt motiv, constatat de Curte, continuarea examinării cererii nu se mai justifică.

Totuși, Curtea continuă examinarea cererii dacă respectarea drepturilor omului garantate prin convenție și prin protocoalele sale o cere.

2. Curtea poate hotărî repunerea pe rol a unei cereri atunci când ea consideră că împrejurările o justifică.

Articolul 38. Examinarea cauzei în condiții de contradictorialitate și procedura de rezolvare pe cale amiabilă

1. În cazul în care Curtea declară o cerere admisibilă, ea

a. procedează la examinarea cauzei în condiții de contradictorialitate, împreună cu reprezentanții părților și, dacă este cazul, la o anchetă, pentru a cărei desfășurare eficientă statele interesate vor furniza toate facilitățile necesare ;

b. se pune la dispoziția celor interesați, în scopul de fa se ajunge la rezolvarea cauzei pe cale amiabilă, pe baza respectării drepturilor omului, astfel cum acestea sunt recunoscute în convenție și în protocoalele sale.

2. Procedura descrisă la paragraful 1b este confidențială.

Articolul 39. Rezolvarea pe cale amiabilă

În cazul rezolvării pe cale amiabilă, Curtea scoate cauza de pe rol printr-o decizie care se limitează la o scurtă expunere a faptelor și a soluției adoptate.

Articolul 40. Audiere publică și acces la documente

1. Audierea este publică, în afara cazului în care Curtea nu decide altfel, motivat de circumstanțe excepționale.
2. Documentele depuse la grefă sunt accesibile publicului, în afara cazului în care președintele Curții nu decide altfel.

Articolul 41. Reparație echitabilă

Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.

Articolul 42. Hotărârile Camerelor

Hotărârile Camerelor devin definitive conform dispozițiilor art. 44, paragraful 2.

Articolul 43. Retrimiteră în fața Marii Camere

1. Într-un termen de 3 luni de la data hotărârii unei Camere, orice parte în cauză poate, în cazuri excepționale, să ceară retrimiteră cauzei în fața Marii Camere.
2. Un colegiu de cinci judecători ai Marii Camere acceptă cererea în cazul în care cauza ridică o problemă gravă referitoare la interpretarea sau la aplicarea convenției sau a protocoalelor sale, sau o altă problemă gravă cu caracter general.
3. În cazul în care colegiul acceptă cererea, Marea Cameră se pronunță asupra cauzei printr-o hotărâre.

Articolul 44. Hotărâri definitive

1. Hotărârea Marii Camere este definitivă.
2. Hotărârea unei Camere devine definitivă
 - a. atunci când părțile declară că nu vor cere retrimiteră cauzei în fața Marii Camere sau
 - b. la 3 luni de la data hotărârii, dacă retrimiteră cauzei în fața Marii Camere nu a fost cerută sau
 - c. atunci când Colegiul Marii Camere respinge cererea de retrimiteră formulată potrivit art. 43.
3. Hotărârea definitivă se publică.

Articolul 45. Motivarea hotărârilor și deciziilor

1. Hotărârile, precum și deciziile care declară cererile admisibile sau inadmisibile sunt motivate.
2. Dacă hotărârea nu exprimă în totalitate sau în parte opinia unanimă a judecătorilor, oricare judecător are dreptul să adauge acesteia expunerea opiniei sale separate.

Articolul 46. Forța obligatorie și executarea hotărârilor

1. Înaltele părți contractante se angajează să se conformeze hotărârilor definitive ale Curții în litigiile în care ele sunt părți.
2. Hotărârea definitivă a Curții este transmisă Comitetului Miniștrilor care supraveghează executarea ei. [...]

TITLUL III. DISPOZIȚII DIVERSE

Articolul 52. Anchetele secretarului general

Orice înaltă parte contractantă va furniza, la solicitarea secretarului general al Consiliului Europei, explicațiile cerute asupra felului în care dreptul său intern asigură aplicarea efectivă a tuturor dispozițiilor acestei convenții.

Articolul 53 . Apărarea drepturilor omului recunoscute

Nici o dispoziție din prezenta convenție nu va fi interpretată ca limitând sau aducând atingere drepturilor omului și libertăților fundamentale care ar putea fi recunoscute conform legilor oricărei părți contractante sau oricărei alte convenții la care această parte contractantă este parte.

Articolul 54 . Competențele Comitetului Miniștrilor

Nici o dispoziție a prezentei convenții nu aduce atingere competențelor conferite Comitetului Miniștrilor prin statutul Consiliului Europei.

[...]

Protocolul adițional la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale

Paris, 20.III.1952

Guvernele semnare, membre ale Consiliului Europei,

Hotărâte să ia măsuri de natură să asigure garantarea colectivă a drepturilor și libertăților, altele decât cele care sunt deja înscrise în Titlul I al Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare "Convenția").

Au convenit asupra celor ce urmează :

Articolul 1. Protecția proprietății

Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.

Articolul 2. Dreptul la instruire

Nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire. Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și al învățământului, va respecta dreptul părinților de a asigura această educație și acest învățământ conform convingerilor lor religioase și filozofice.

Articolul 3. Dreptul la alegeri libere

Înaltele părți contractante se angajează să organizeze, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condițiile care asigură libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.

[...]

Protocolul nr. 4 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, recunoscând anumite drepturi și libertăți, altele decât cele care figurează deja în Convenție și în primul Protocol adițional la Convenție

Strasbourg, 16.IX.1963

Guvernele semnate, membre ale Consiliului Europei,

Hotărâte să ia măsuri de natură să asigure garantarea colectivă a drepturilor și libertăților, altele decât cele care sunt deja înscrise în Titlul I al Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare "Convenția") și în articolele 1-3 din primul Protocol adițional la Convenție, semnat la Paris la 20 martie 1952,

Au convenit asupra celor ce urmează :

Articolul 1. Interzicerea privării de libertate pentru datorii

Nimeni nu poate fi privat de libertatea sa pentru singurul motiv că nu este în măsură să execute o obligație contractuală.

Articolul 2. Libertatea de circulație

1. Oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui Stat are dreptul să circule în mod liber și să-și aleagă în mod liber reședința sa.

2. Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv pe a sa.

3. Exercitarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

4. Drepturile recunoscute în paragraful 1 pot, de asemenea, în anumite zone determinate, să facă obiectul unor restrângeri care, prevăzute de lege, sunt justificate de interesul public într-o societate democratică.

Articolul 3. Interzicerea expulzării propriilor cetățeni

1. Nimeni nu poate fi expulzat printr-o măsură individuală sau colectivă, de pe teritoriul statului al cărui cetățean este.

2. Nimeni nu poate fi privat de dreptul de a intra pe teritoriul statului al cărui cetățean este.

Articolul 4. Interzicerea expulzărilor colective de străini

Expulzările colective de străini sunt interzise. [...]

Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale

Strasbourg, 22. XI.1984

Statele membre ale Consiliului Europei, semnatare ale prezentului Protocol, Hotărâte să ia noi măsuri de natură să asigure garantarea colectivă a anumitor drepturi și libertăți prin Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare "Convenția"),

Au convenit asupra celor ce urmează :

Articolul 1. Garanții procedurale în cazul expulzărilor de străini

1. Un străin care își are reședința în mod legal pe teritoriul unui Stat nu poate fi expulzat decât în temeiul executării unei hotărâri luate conform legii și el trebuie să poată :

- a. să prezinte motivele care pledează împotriva expulzării sale ;
- b. să ceară examinarea cazului său ; și
- c. să ceară să fie reprezentat în acest scop în fața autorităților competente sau a uneia ori a mai multor persoane desemnate de către această autoritate.

2. Un străin poate fi expulzat înainte de exercitarea drepturilor enumerate în paragraful 1a), b) și c) al acestui articol, atunci când expulzarea este necesară în interesul ordinii publice sau se întemeiază pe motive de securitate națională.

Articolul 2. Dreptul la două grade de jurisdicție în materie penală

1. Orice persoană declarată vinovată de o infracțiune de către un tribunal are dreptul să ceară examinarea declarației de vinovăție sau a condamnării de către o jurisdicție superioară. Exercitarea acestui drept, inclusiv motivele pentru care acesta poate fi exercitat, sunt reglementate de lege.

2. Acest drept poate face obiectul unor excepții în cazul infracțiunilor minore, așa cum acestea sunt definite de lege, sau când cel interesat a fost judecat în primă instanță de către cea mai înaltă jurisdicție ori a fost declarat vinovat și condamnat ca urmare a unui recurs împotriva achitării sale.

Articolul 3. Dreptul la despăgubiri în caz de eroare judiciară

Atunci când o condamnare penală definitivă este ulterior anulată sau când este acordată grațierea, pentru că un fapt nou sau recent descoperit dovedește că s-a produs o eroare judiciară, persoana care a suferit o pedeapsă din cauza acestei condamnări este despăgubită conform legii ori practicii în vigoare în Statul respectiv, cu excepția cazului în care se dovedește că nedescoperirea în timp util a faptului necunoscut îi este imputabilă în tot, sau în parte.

Articolul 4. Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori

1. Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către jurisdicțiile aceluiași Stat pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă conform legii și procedurii penale ale acestui Stat.

2. Dispozițiile paragrafului precedent nu împiedică redeschiderea procesului, conform legii și procedurii penale a Statului respectiv, dacă fapte noi sau recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.

3. Nici o derogare de la prezentul articol nu este îngăduită în temeiul art. 15 din convenție.

Articolul 5. Egalitatea între soți

Soții se bucură de egalitate în drepturi și în responsabilități cu caracter civil, între ei și în relațiile cu copiii lor în ceea ce privește căsătoria, pe durata căsătoriei și cu prilejul desfacerii acesteia. Prezentul articol nu împiedică Statele să ia măsurile necesare în interesul copiilor. [...]

Protocolul nr. 12 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale

Roma, 4.XI.2000

Statele membre ale Consiliului Europei, semnatare ale prezentului Protocol,

Luând în considerare principiul fundamental în virtutea căruia toate persoanele sunt egale în fața legii și au dreptul la o protecție egală din partea legii ,

Hotărâte să ia noi măsuri pentru promovarea egalității tuturor persoanelor din garantarea colectivă a unei interziceri generale a discriminării, prin intermediul Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare "Convenția") ,

Reafirmând că principiul nediscriminării nu împiedică statele părți să ia măsuri pentru promovarea unei egalități depline și efective, cu condiția existenței unei justificări obiective și rezonabile a acestor măsuri ,

Au convenit asupra celor ce urmează :

Articolul 1. Interzicerea generală a discriminării

1. Exercițarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie să fie asigurată fără nici o discriminare bazată, în special, pe sex, pe rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau oricare altă situație.

2. Nimeni nu va fi discriminat de o autoritate publică pe baza oricăruia dintre motivele menționate în paragraful 1.

[...]

- Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului

Curtea Europeană a Drepturilor Omului funcționează în baza precedentului judiciar. Această jurisprudență este prin urmare un important izvor de drept deoarece Curtea Europeană a intervenit de manieră activă pentru a explica textul uneori foarte sumar al Convenției Europene. Aceasta a fost interpretată, și de cele mai multe ori extinsă, prin intermediul jurisprudenței inovatoare și evolutive a Curții.

În continuare sunt prezentate principalele hotărâri ale Curții Europene, în special cele pronunțate în cauzele împotriva României, structurate în funcție de drepturile pe care le dezvoltă.

- **Dreptul la viață (art. 2 CEDO)**

Articolul 2 al Convenției europene garantează dreptul la viață al oricărei persoane și definește circumstanțele în care agenții statului pot recurge în mod legitim la forța letală. În prezent, articolul 2 trebuie analizat din perspectiva Protocolului adițional nr. 6 la Convenția Europeană prin care pedeapsa cu moartea a fost abolită. Acest Protocol adițional este actualmente în vigoare, fiind ratificat de toate statele membre ale Consiliului Europei cu excepția Federației Ruse. România a ratificat Protocolul adițional nr. 6 pe data de 16 aprilie 1997.

Articolul 2 al Convenției europene protejează dreptul la viață al persoanei *fizice* din momentul nașterii și până în momentul decesului. Prin urmare, această dispoziție nu este aplicabilă embrionului sau fătusului și nici nu poate fi interpretată ca recunoscând un drept la eutanasiu. De asemenea, Curtea Europeană a evitat să afirme existența unui drept al copilului de a se naște și să analizeze chestiunile legate de legitimitatea întreruperilor voluntare de sarcină pe tărâmul acestui articol.

Articolul 2 mai prevede că utilizarea forței letale de către agenții statului este autorizată pentru: *i*) apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale; *ii*) efectuarea unei arestări legale; *iii*) reprimarea unor tulburări violente sau a unei insurecții. Judecătorii de la Strasbourg realizează un control extrem de riguros al rațiunilor care au condus agenții statului la folosirea forței letale, criteriul principal pe care îl folosesc fiind cel al proporționalității mijloacelor folosite cu starea de pericol pe care o reprezenta persoana în cauză¹. Curtea Europeană analizează *in concreto* circumstanțele particulare ale fiecărui caz, cum ar fi pericolul pe care îl reprezintă persoanele a căror viață este pusă în pericol, cadrul legal care

¹ CEDO, *Nachova și alții c. Bulgariei*, hotărârea din 6 iulie 2005, paragraf 96.

autorizează folosirea forței letale, pregătirea riguroasă (sau nu) a misiunii de către forțele de ordine, tipul de armanent folosit, modul efectiv în care este folosită forța letală.

În cauza *Nachova și alții c. Bulgariei*, Curtea a sancționat comportamentul agenților statului care a rezultat în moartea a două persoane. Victimele, militari în termen, evadaseră de la locul unde executau o pedeapsă pentru infracțiuni minore. Or, cadrul legal permitea ca la arestarea membrilor forțelor armate forța letală să fie folosită chiar și când acestora li se reproșau infracțiuni minore. Arestarea victimelor în speță a fost realizată de o echipă de militari bine înarmați care nu au fost pregătiți anterior în nici un fel cu privire la riscul pe care l-ar fi prezentat victimele și care nu au primit nici o atenționare privind necesitatea de a proteja viața. Victimele nu aveau nici un antecedent de violență, iar la momentul faptelor nu erau înarmați și nici nu aveau un comportament violent. În plus, împotriva lor s-a folosit o armă automată, deși agentul statului avea asupra lui și un pistol obișnuit. Din toate aceste circumstanțe, Curtea Europeană a ajuns la concluzia că recursul la forța letală a fost excesiv.

Redactarea inițială a articolului 2 conține o obligație negativă a statelor de a nu aduce atingere vieții. Curtea Europeană, însă, a extins textul acestui articol și a instituit obligații pozitive în sarcina statelor parte la Convenție. Astfel, Curtea a precizat că statele trebuie să ia măsuri concrete de a proteja viața, cum ar fi, de exemplu, adoptarea unei legislații penale care să incrimineze faptele ce aduc atingere vieții sau informarea populației cu privire la posibilele riscuri asupra vieții.

Obligația pozitivă care revine frecvent în analiza Curții este cea de a desfășura o anchetă efectivă de îndată ce autoritățile statului au cunoștință despre moartea unei persoane. Conform jurisprudenței Curții, o anchetă efectivă este cea aptă să identifice și să pedepsească persoanele responsabile a fi provocat moartea cuiva², indiferent dacă acestea sunt agenți ai statului (polițiști, jandarmi, lucrători din penitenciar etc) sau persoane private.

Mai mult, atunci când o persoană a intrat într-o stare bună de sănătate sub controlul autorităților statului (de exemplu, în timpul detenției sau al internării medicale obligatorii) și decedează în acest interval, statul are obligația de a furniza o explicație plauzibilă privind producerea decesului. Răsturnarea sarcinii probei în acest caz este consecința firească a poziției vulnerabile pe care o are persoana aflată sub autoritatea statului. În lipsa unei explicații plauzibile din partea

² CEDO, *Mantog c. României*, hotărârea din 11 octombrie 2007, paragraf 64.

autorităților statului, acestea vor fi ținute responsabile pentru încălcarea dreptului la viață.

Pentru aprofundare³

Andronicou și Constantinou c. Ciprului, hotărârea din 9 octombrie 1997 (folosirea forței letale);

Pretty c. Marii Britanii, hotărârea din 29 aprilie 2002 (eutanasie);

Adelaide și alții c. Franței, decizia din 6 ianuarie 2005 (foetus);

Mantog c. României, hotărârea din 11 octombrie 2007 (obligații pozitive);

Gagiu c. României, hotărârea din 24 februarie 2009 (obligații pozitive);

• **Dreptul de a nu fi supus torturii și relelor tratamente (art. 3 CEDO)**

Convenția Europeană interzice tratamentele inumane sau degradante și tortura, fără a defini însă aceste noțiuni. Textul articolului 3 este de altfel cel mai scurt din întreaga Convenție. Definirea noțiunilor din articolul 3 al Convenției europene s-a făcut pe cale jurisprudențială. Curtea Europeană a dezvoltat o serie de criterii în funcție de care violența exercitată de agenții statului poate fi încadrată în una din cele trei categorii de rele tratament precizate de articolul 3: tratament degradant, tratament inuman sau tortură. Criteriile pe care le folosește Curtea sunt: contextul în care au avut loc fapte de violență, durata acestor violențe, efectele fizice sau psihice asupra persoanei care le-a suferit, sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei precum și motivația faptelor violente. Curtea Europeană analizează aceste criterii împreună sau separat, în funcție de circumstanțele cauzei.

În cauza *Barbu Anghelescu c. României*, reclamantul a fost insultat de către mai mulți polițiști după care a fost strangulat de către aceștia cu un fular. În urma incidentului, reclamantul a prezentat multiple echimoze și excoriații la nivelul frunții, gâtului și al zonei claviculare și a necesitat între 4 și 5 zile de îngrijiri medicale. Curtea a apreciat că reclamantul a suferit un tratament degradant⁴

De asemenea, în cauza *Brăgădireanu c. României*, reclamantul, deținut în penitenciarele Rahova și Jilava s-a plâns de condițiile de detenție (celule supraaglomerate, condiții igienice precare, lipsa activităților în penitenciar) precum și de lipsa unui tratament medical adecvat în timpul detenției. Curtea a considerat că efectul cumulativ al tuturor acestor

³ Toate hotărârile și deciziile de admisibilitate ale Curții Europene sunt disponibile în limbile franceză și/sau engleză pe pagina de Internet a Curții Europene www.echr.coe.int la secțiunea *Jurisprudence*, respectiv *Case-law*.

⁴ CEDO, *Barbu Anghelescu c. României*, hotărârea din 5 octombrie 2004.

condiții a fost în detrimentul reclamantului și a concluzionat că acesta a fost victima unui tratament inuman și degradant⁵

Hotărârea *Bursuc c. României* privește un caz de tortură. Reclamantul a fost bătut de cinci polițiști, suferind un traumatism cranio-cerebral prin agresiune și multiple tumefieri, echimoze și excoriații la nivelul feței și al mâinilor precum și un edem cerebral difuz și o angină pectorală. Curtea a constatat că această agresiune, de mare gravitate, s-a desfășurat pe parcursul mai multor ore și a continuat de la locul arestării reclamantului, în mașina poliției și la sediul poliției. Curtea a apreciat că un asemenea tratament este de natură să provoace o durere și o suferință acute și le-a calificat drept tortură⁶.

În special, în ce privește tratamentele inumane sau degradante, Curtea mai reține un element de analiză, și anume pragul minim de gravitate care trebuie depășit pentru ca respectivele violențe să fie încadrate în aceste categorii. Aprecierea pragului minim de gravitate este de asemenea relativă, iar Curtea ia în considerare circumstanțele specifice ale fiecărei cauze.

În cauza *Dumitru Popescu c. României*, Curtea a admis că folosirea forței fizice de către organele de poliție la arestarea unei persoane poate fi justificată prin necesitatea imobilizării acelei persoane, mai ales în situația în care persoana respectivă a opus rezistență.

Protecția oferită de Convenția Europeană nu se limitează, însă, la interzicerea folosirii forței fizice care cauzează suferințe fizice sau psihice unui individ. Și fapte care nu implică violență fizică pot cădea sub incidența prevederilor articolului 3 al Convenției europene.

În cauza *Moldovan și alții c. României*, Curtea Europeană a analizat situația unor cetățeni români de origine romă ale căror case și bunuri au fost distruse în urma unui conflict cu locuitorii de origine română ai satului Hădăreni, județul Mureș. Judecătorii europeni au mai analizat și comportamentul autorităților statului în cursul anchetelor ce au urmat acestui incident. Curtea a constatat că reclamanții au fost constrânși să trăiască în locuințe improprii, iar mulți dintre ei au părăsit satul respectiv. În plus, în cursul procedurilor ce au urmat acestui incident, autoritățile statului, în special instanțele, au făcut remarci discriminatoare la adresa minorității rome. Curtea a apreciat că lipsirea de locuințe și tratamentul

⁵ CEDO, *Bragadireanu c. României*, hotărârea din 6 decembrie 2007.

⁶ CEDO, *Bursuc c. României*, hotărârea din 12 octombrie 2004.

discriminatoriu din partea autorităților ale statului sunt de natură să provoace o suferință morală ce reprezintă un tratament degradant în sensul articolului 3 al Convenției Europene⁷.

Stabilirea de către persoana care pretinde că a fost victima unor rele tratamente din partea agenților statului a realității și naturii acestor tratamente se poate dovedi dificilă, în special în condițiile în care această persoană se află în detenție. Curtea Europeană a indicat, în jurisprudența sa, că persoana care se pretinde victimă trebuie să își susțină afirmațiile cu elemente de probă pertinente (de exemplu, certificate medicale sau medico-legale).

Reclamantul este ținut să facă proba relor tratamente „dincolo de orice dubiu rezonabil”. Curtea Europeană analizează, însă, toate circumstanțele concrete ale cauzei și poate ajunge la concluzia existenței unei încălcări a articolului 3 și pe baza unui mănunchi de indicii sau a unor prezumții de fapt irefutabile.

În ipoteza în care reclamantul se află sub autoritatea statului sarcina probei este, însă, răsturnată. Raționamentul este similar celui aplicat în cazul articolului 2. Curtea europeană a precizat, în multiple ocazii, că atunci când o persoană intră în stare bună de sănătate sub autoritatea statului, trebuie ca statul să ofere o explicație plauzibilă cu privire la originea și natura eventualelor urme de violență⁸.

Curtea europeană a mai precizat că se află în sarcina statelor nu doar obligația negativă de a nu supune persoanele aflate sub jurisdicția lor la rele tratamente, ci și o serie de obligații pozitive de a lua măsuri concrete și eficiente de protejare a integrității fizice și corporale.

O astfel de obligație pozitivă este aceea de a lua toate măsurile necesare apte să împiedice supunerea unei persoane la rele tratamente, de exemplu prin adoptarea unei legislații penale eficiente care să incrimineze atingerile aduse integrității fizice sau corporale. Autoritățile statului vor fi ținute responsabile și atunci când nu au luat măsuri eficiente pentru a împiedica producerea unui risc de rele tratamente, risc pe care potențialele victime l-au adus la cunoștința autorităților (prin formularea unei plângeri penale, de exemplu). Curtea Europeană nu a făcut, în acest context, vreo distincție dacă relele tratamente provin din partea agenților statului sau din partea unor persoane private.

⁷ CEDO, *Moldovan și alții c. României*, hotărârea din 12 iulie 2005, paragraf 111.

⁸ Jurisprudența este abundentă. A se vedea printre altele hotărârea *Bursuc* precitată, paragraf 80.

Într-o cauză împotriva Marii Britanii⁹, Curtea Europeană a sancționat inactivitatea serviciilor sociale britanice care, deși fuseseră informate că reclamanții (patru copii) fuseseră bătuți de membrii familiilor lor timp de mai mulți ani, nu au luat nici o măsură pentru a-i proteja. Curtea a recunoscut dificultatea situației care implica și analiza dreptului copiilor la o viață de familie, dar a constatat că serviciile sociale nu i-au îndepărtat de copii, nici temporar, de mediul familial unde erau constant victima unor rele tratamente și a concluzionat că autoritățile britanice au încălcat articolul 3.

Autoritățile statului sunt de asemenea ținute să desfășoare o anchetă efectivă adecvată pentru a identifica și pedepsi pe cei responsabili¹⁰. Curtea Europeană a afirmat, în repetate rânduri că atunci când o persoană face o susținere credibilă că a fost supusă unor tratamente contrare articolului 3, autoritățile statului trebuie să desfășoare o anchetă oficială efectivă, amănunțită și aptă să ducă la identificarea și sancționarea vinovaților. Această obligație pozitivă este valabilă chiar și atunci când relele tratamente au fost produse de persoane particulare¹¹.

În cauza *Bursuc c. României* susmenționată, Curtea Europeană a constatat, printre altele, că ancheta cu privire la polițiștii care îl agresaseră pe reclamant fusese efectuată de procurorul militar, dat fiind că la data faptelor membrii poliției făceau încă parte din forțele armate. Curtea a apreciat că în aceste condiții procurorul militar nu putea da dovadă de imparțialitate și a concluzionat că ancheta efectuată nu putea fi considerată drept una efectivă

Pentru aprofundare

Cobzaru c. României, hotărârea din 26 iulie 2007 (rele tratamente, anchetă efectivă);

Rupa c. României (nr. 1), hotărârea din 16 decembrie 2008 (rele tratamente, anchetă efectivă);

Brândușe c. României, hotărârea din 7 aprilie 2009 (condiții de deținere);

Tănase c. României, hotărârea din 12 mai 2009 (obligații pozitive);

Macovei și alții c. României, hotărârea din 21 iunie 2007 (anchetă efectivă);

⁹ CEDO, *Z și alții c. Marii Britanii*, hotărârea din 10 mai 2001.

¹⁰ CEDO, *Bursuc c. României*, hotărârea din 12 octombrie 2004, paragraf 101, *Filip c. României*, hotărârea din 14 decembrie 2006, paragraf 47.

¹¹ CEDO, *Macovei și alții c. României*, hotărârea din 21 iunie 2007, paragraf 46.

- **Dreptul de a nu fi supus sclaviei și muncii forțate (art. 4 CEDO)**

Articolul 4 al Convenției europene interzice sclavia și munca forțată și precizează în ce cazuri munca prestată în mod obligatoriu de o persoană nu poate fi considerată muncă forțată în sensul Convenției Europene. Este un articol rar analizat de Curtea Europeană și de aceea jurisprudența nu este foarte vastă.

În cauza *Siliadin c. Franței*, Curtea Europeană a analizat situația unei minore togoleze care fusese adusă în Franța de către rude pentru a avea grijă de locuința și copiii unei familii de cetățeni francezi. Minora a prestat această muncă timp de mai mulți ani fără remunerație, fără a avea un statut legal pe teritoriul francez. În acest timp, nu a putut merge la școală și nici nu a avut perioade de vacanță. Datorită unor lacune ale legii penale franceze, persoanele vinovate de această situație au fost achitate. Curtea Europeană a apreciat că reclamanta fusese ținută în sclavie și a sancționat faptul că dreptul penal francez nu incrimina în mod precis și eficace asemenea fapte¹².

- **Dreptul la libertate și siguranță (art. 5 CEDO)**

Curtea Europeană a afirmat în mod constant că scopul articolului 5 este protejarea individului împotriva arbitrarului autorităților statale¹³. Noțiunile de „libertate” și „siguranță” trebuie înțelese împreună în contextul articolului 5 al Convenției Europene. Curtea Europeană a precizat că articolul 5 protejează „siguranța” persoanei împotriva unei ingerințe arbitrare a puterii publice în libertatea sa. Curtea nu a extins, însă, noțiunea de siguranță pentru a recunoaște individului un drept la siguranță materială sau la un anumit nivel de trai.

Noțiunea de privare de libertate este și ea o noțiune autonomă a cărei sferă de aplicare a fost delimitată de Curtea Europeană în jurisprudența sa. Privarea de libertate include, în mod evident, arestarea unei persoane în timpul unui proces penal sau deținerea în vederea executării unei pedepse pronunțate în urma unui proces. Dar Curtea a apreciat că și alte restrângeri ale libertății unei persoane pot fi incluse în cadrul privării de libertate. Astfel, Curtea a precizat în multiple ocazii că

¹² CEDO, *Siliadin c. Franței*, hotărârea din 26 iulie 2005.

¹³ Prevederile articolului 5 pot fi corelate, cel puțin de manieră teoretică în contextul societăților europene contemporane, cu dispozițiile articolului 1 din Protocolul nr. 4 care interzice privarea de libertate în cazul imposibilității de executare a unei obligații contractuale.

între privarea de libertate și restrângerea ei nu există decât o diferență de stadiu sau de intensitate, și nu de natură sau de esență¹⁴.

În cauza *Filip c. României*, Curtea Europeană a considerat că internarea forțată a reclamantului într-un spital clinic de psihiatrie constituie privare de libertate¹⁵.

În cauza *Hussain c. României*, Curtea a concluzionat că deținerea reclamantului, cetățean irakian, în centrul de tranzit pentru străini de la aeroportul Otopeni în vederea expulzării sale în Irak reprezintă privare de libertate¹⁶.

Pentru a decide dacă o măsură de restrângere a libertății unei persoane reprezintă privare de libertate în sensul articolului 5, Curtea Europeană procedează la o analiză a circumstanțelor concrete ale fiecărei spețe¹⁷. Factori precum: suprafața redusă în care persoana este obligată să rămână, supravegherea permanentă persoanei de către agenți ai statului, lipsa contactelor sociale, durata măsurii de restrângere a libertății persoanei, luați împreună pot conduce Curtea la concluzia existenței privării de libertate¹⁸ și pe cale de consecință a aplicabilității articolului 5.

În cauza *Mogoș și alții c. României*, reclamanții, apatrizi de origine română, au fost repatriați din Germania înspre România, în urma unui acord bilateral între cele două state. Ajunși la aeroportul internațional Otopeni, reclamanții au refuzat să intre pe teritoriul românesc și au fost cazați în centrul de tranzit pentru străini până la soluționarea cazului lor. În fața Curții europene, reclamanții s-au plâns, printre altele, de încălcarea dreptului la libertate și siguranță. Printr-o decizie de inadmisibilitate, Curtea a declarat acest capăt de cerere inadmisibil deoarece a constatat că reclamanții nu erau nici deținuți nici arestați și că fuseseră cazați la Otopeni datorită refuzului lor de a intra pe teritoriul românesc. Or, prin simpla lor inițiativă, reclamanții puteau părăsi centrul de tranzit în orice moment¹⁹.

¹⁴ CEDO, *Amuur c. Franței*, hotărârea din 25 iunie 1996, paragraf 42.

¹⁵ CEDO, *Filip c. României*, hotărârea din 14 decembrie 2006, paragrafele 56-57.

¹⁶ CEDO, *Hussain c. României*, hotărârea din 14 februarie 2008, paragraf 87.

¹⁷ CEDO, *Engel c. Olandei*, hotărârea din 8 iunie 1976, paragraf 59.

¹⁸ CEDO, *Guzzardi c. Italiei*, hotărârea din, paragraf 95, *Amuur c. Franței*, *precit.* hotărârea din 25 iunie 1996, paragraf 42.

¹⁹ CEDO, *Mogoș și alții c. României*, decizia din 6 mai 2004.

Convenția Europeană prevede că o **persoană poate fi privată de libertate dacă sunt îndeplinite două condiții**: i) măsura se ia conform unor dispoziții legale interne care sunt conforme cu principiile Convenției; și ii) măsura se încadrează într-una din cele șase ipoteze pe care articolul 5 le prevede în paragraful 1. Sarcina interpretării îndeplinirii acestor două condiții revine Curții Europene. Curtea a precizat în mod constant în jurisprudența sa că aceste două condiții nu pot fi extinse pe cale de interpretare. Într-o hotărâre recentă, Curtea, reunită în Marea Cameră, a adăugat că privarea de libertate nu trebuie să aibă un caracter arbitrar și mai precis, ea trebuie să fie necesară²⁰.

În ce privește **prima condiție**, a legalității măsurii, trebuie precizat că această noțiune are caracter autonom în interpretarea Curții Europene. Convenția Europeană trimite expres la legea internă și impune respectarea condițiilor de fond și procedură pe care le prevede aceasta. Pe terenul acestei dispoziții, Curtea Europeană poate așadar controla dacă, în cazul privării de libertate a unui individ, autoritățile statale au acționat în conformitate cu legea internă.

În cauza *Pantea c. României*, reclamantul s-a plâns, printre altele, că arestarea sa a fost ilegală. Curtea europeană a constatat că prin ordonanță a procurorului, reclamantul fusese arestat preventiv pe motiv că s-ar fi sustras urmăririi penale. Or, a mai observat Curtea că instanța națională constatare că arestarea fusese ilegală deoarece reclamantul nu s-a sustras urmăririi penale, ci s-a prezentat la toate convocările parchetului când „a fost lăsat să aștepte pe culoare”. Chiar Guvernul a admis în fața Curții că nu au fost respectate dispozițiile legii internecare obligau pe procuror să indice în ordonanță faptele pentru care aprecia că lăsarea în libertate a persoanei reprezenta pericol public; or, în speță, procurorul a omis să facă acest lucru. Curtea a concluzionat că articolul 5 paragraf 1 a fost încălcat²¹.

În plus, Curtea Europeană va controla și dacă prevederile legale interne sunt ele însele conforme cu scopul articolului 5, mai precis acela de a proteja individul contra privării arbitrare de libertate²². În acest scop, Curtea Europeană a precizat că pentru a fi conformă cu scopul Convenției, legea internă trebuie să îndeplinească condiții de accesibilitate și de previzibilitate. Legea trebuie să fie suficient de precisă pentru a permite individului (eventual prin consultarea unui specialist al

²⁰ CEDO, *Saadi c. Marii Britanii* [Marea Cameră], hotărârea din 29 ianuarie 2008, paragrafele 67-70.

²¹ CEDO, *Pantea c. României*, *precit.*, paragraf 223.

²² CEDO, *Baranowski c. Poloniei*, hotărârea din 28 martie 2000, paragraf 51.

dreptului), să prevadă de manieră rezonabilă, prin raportare la circumstanțele cauzei, consecințele nefavorabile ale unei acțiuni determinate²³.

În ce privește **cea de-a doua condiție**, trebuie observat că textul de la paragraful 1 conține șase ipoteze limitative în care o persoană poate fi privată de libertate. Curtea a precizat în mod constant că aceste șase ipoteze nu au caracter pur indicativ, ci sunt precis determinate de text și nu pot fi extinse pe cale de interpretare.

i) Deținerea legală după o condamnare pronunțată de un tribunal competent – Art. 5 paragraful 1a

Curtea Europeană a precizat că această ipoteză face referire la cazul în care o persoană este privată în mod legal de libertate deoarece o instanță a pronunțat împotriva sa o hotărâre și i-a aplicat o pedeapsă privativă de libertate. Trebuie observat că textul Convenției nu distinge în funcție de natura pedepsei: aceasta poate fi penală, dar și disciplinară sau eventual administrativă. De asemenea, trebuie precizat că textul Convenției nu face trimitere la o hotărâre judecătorească definitivă: ne regăsim în această ipoteză dacă reclamantul a fost condamnat în primă instanță și a exercitat căile de atac împotriva acestei condamnări, iar procedura în calea de atac este pendinte.

ii) Deținerea rezultată dintr-o hotărâre judecătorească sau cea dispusă în vederea garantării executării unei obligații legale – 5 paragraful 1b

Paragraful 1 litera b conține două ipoteze distincte: într-un caz, este vorba de o privare de libertate ca urmare a refuzului de a se supune unei hotărâri judecătorești, iar în celălalt caz de o privare de libertate dispusă pentru a garanta executarea unei obligații legale. Cea de-a doua ipoteză trebuie citită în relație cu dispozițiile Protocolului nr. 4 la Convenție care a interzis privarea de libertate a unei persoane pentru simplul motiv că aceasta nu poate să execute o obligație contractuală.

Textul nu excelează, totuși, prin claritate. Fosta Comisie Europeană a precizat condițiile pe care trebuie să le îndeplinească o privare de libertate dispusă în acest context: *i)* persoana să fie ținută la executarea unei obligații legale specifice și concrete, compatibile cu Convenția; *ii)* obligația să nu fi fost executată, iar lipsa executării să nu se datoreze intenției sau neglijenței acelei persoane; *iii)* persoana să fi avut anterior posibilitatea executării; *iv)* privarea de libertate să fie, în

²³ CEDO, *Laumont c. Franței*, hotărârea din 8 noiembrie 2001, paragraf 45.

circumstanțele concrete ale cauzei, singurul mijloc care să permită executarea obligației²⁴.

iii) Arestarea preventivă a persoanei acuzate de săvârșirea unei fapte penale – Art. 5 paragraful 1c

Articolul 5 paragraful 1 litera c reglementează trei situații distincte: *i)* arestarea unei persoane atunci când există motive plauzibile pentru a bănuși că a comis o infracțiune; *ii)* arestarea unei persoane atunci când există motive temeinice pentru a crede în necesitatea de a-l împiedica să comită o infracțiune; și *iii)* arestarea unei persoane atunci când există motive suficiente pentru a crede că urmează să fugă după comiterea unei infracțiuni.

Curtea Europeană a precizat, în multiple rânduri, că dispozițiile de la litera c sunt aplicabile exclusiv în contextul unei proceduri penale în curs și că scopul lor este aducerea persoanei în fața autorității judiciare competente²⁵. Acest text trebuie citit în relație cu articolul 5 paragraf 3 care detaliază garanțiile procedurale pentru această ipoteză. Între privarea de libertate în acest context și garanțiile procedurale de care trebuie să fie însoțită există o relație de interdependență: persoana arestată trebuie adusă în fața autorității judiciare competente care va decide cu privire la legalitatea măsurii privative de libertate.

În ce privește prima situație, trebuie remarcat că textul Convenției europene face trimitere la **motive plauzibile** că o persoană a comis o infracțiune²⁶. Curtea Europeană a precizat că motivele plauzibile presupun existența unor fapte sau informații care pot convinge un observator obiectiv că persoana în cauză a comis o infracțiune. Caracterul plauzibil al acestor motive va fi apreciat întotdeauna în funcție de circumstanțele concrete ale fiecărui caz.

În cauza *Fox, Campbell și Hartley c. Marii Britanii*, reclamanții au contestat în fața Curții europene arestarea lor în baza unei dispoziții legale în vigoare în Irlanda de Nord care autoriza la momentul faptelor arestarea fără mandat a unei persoane suspectate de terorism. Curtea a reafirmat principiile enunțate mai sus, dar a apreciat că, în contextul luptei

²⁴ Comisia Europeană a Drepturilor Omului, *Mc Veigh, O'Neill, Evans c. Marii Britanii*, raportul din 18 martie 1981.

²⁵ CEDO, *Lawless c. Irlandei*, hotărârea din 1 iulie 1961, paragraf 14, *Ciulla c. Italiei*, hotărârea din 22 februarie 1989, paragraf 38.

²⁶ Textul original al Convenției vorbește despre „*raisons plausibles*” (franceză), respectiv „*reasonable suspicion*” (engleză).

antiteroriste, caracterul plauzibil al unor motive se apreciază diferit deoarece nu se poate cere statului să divulge informații cu caracter confidențial. În acest context, revine statului sarcina de a demonstra cel puțin existența altor fapte sau informații care să convingă Curtea de existența motivelor plauzibile. Or, guvernul britanic nu a oferit Curții astfel de fapte sau informații, concluzia în speță fiind cea a încălcării articolului 5²⁷.

Curtea va lua, însă, în considerare faptul că aceste motive plauzibile trebuie să existe într-o fază incipientă a procesului penal și nu impune ca aceste motive să aibă forța probantă a elementelor de probă care ar putea conduce eventual la o condamnare la finalul procesului penal. Autoritățile statului trebuie să dea, însă, dovadă de o diligență deosebită în cursul procesului penal; menținerea privării de libertate a persoanei pe parcursul procedurii nu se justifică decât dacă persistă motivele plauzibile sau dacă apar motive plauzibile noi.

În ce privește cea de-a doua situație, textul articolului 5 vizează luarea unei măsuri de privare de libertate împotriva unei persoane pentru a o împiedica să comită o infracțiune. Măsura trebuie să aibă un caracter individualizat și trebuie să vizeze o persoană identificată și o infracțiune determinată; Curtea a afirmat că această dispoziție a Convenției nu poate fi interpretată pentru a autoriza o politică generală de prevenire a infracțiunilor îndreptată împotriva unei categorii de persoane²⁸.

În ce privește cea de-a treia situație, revine în primul rând instanțelor naționale sarcina de a aprecia existența unui risc concret ca persoana în cauză să se sustragă procesului penal. Curtea Europeană va exercita mai apoi un control strict asupra motivelor care au dus la privarea de libertate a persoanei în acest context.

iv) Deținerea legală a unui minor – Art. 5 paragraful 1d

Această dispoziție este aplicabilă doar unei anumite categorii de persoane, mai precis minorilor. Însă, în măsura în care organele Convenției nu au dat o definiție Europeană noțiunii de „minor”, categoria persoanelor care pot beneficia de protecția oferită de paragraful 1 litera d trebuie determinată în funcție de dispozițiile legale interne referitoare la capacitatea persoanei. Textul integral al paragrafului 1 litera d prevede că această deținere poate fi dispusă numai pentru a-i

²⁷ CEDO, *Fox, Campbell și Hartley c. Marii Britanii*, hotărârea din 30 august 1990, paragraf 35.

²⁸ CEDO, *Guzzardi c. Italiei*, *precit.*, paragraf 102.

asigura minorului o educație sub supraveghere sau pentru a-l aduce în fața autorității competente.

v) Deținerea legală a unei persoane pentru motive de ordin medico-social – Art. 5 paragraful 1e

Litera e a paragrafului 1 autorizează privarea de libertate pentru motive de ordin medico-social a persoanelor susceptibile să transmită o boală contagioasă, a alienaților, a alcoolicilor sau toxicomanilor sau a persoanelor care vagabondează. Curtea Europeană a precizat că textul Convenției permite privarea de libertate nu pentru unicul motiv că asemenea persoane sunt periculoase pentru ordinea sau securitatea publică, ci și pentru că propriul lor interes poate reclama o astfel de privare de libertate. În cazul acestor persoane, privarea de libertate se concretizează prin internarea într-o instituție specializată în oferirea unui anume tratament.

În cauza *Filip c. României*, reclamantul s-a plâns în fața Curții europene că a fost internat într-un spital psihiatric fără să sufere vreo afecțiune psihică și în absența oricărei expertize medico-legale psihiatrice. Curtea a criticat că în speță reclamantul a fost internat pe durată nelimitată prin ordin al procurorului și în absența oricărei recomandări medicale prealabile. Curtea a mai criticat faptul că expertiza medicală nu a fost efectuată în speță decât la o lună de la data internării²⁹ și a concluzionat că articolul 5 paragraf 1 lit. e) a fost încălcat.

Textul acestei dispoziții convenționale trebuie interpretat în sens restrictiv. Scopul său este de a reglementa privarea de libertate a persoanelor care pentru rațiuni de ordin medical sau social necesită internarea într-o instituție specializată unde pot primi un tratament adecvat. Aceste dispoziții nu pot fi, însă, extinse pentru a autoriza deținerea unei persoane pentru simplul motiv că ideile sau comportamentul său sunt diferite de cele ale majorității³⁰.

vi) Deținerea străinilor în contextul imigrației – Art. 5 paragraf 1f

În ceea ce privește șederea străinilor pe teritoriul lor, statele dispun de o marjă de apreciere destul de largă. De aceea, articolul 5 paragraf 1 autorizează la litera f privarea de libertate a persoanelor care încearcă să pătrundă în mod ilegal pe teritoriul unui stat sau a persoanelor împotriva cărora a fost inițiată o procedură de extrădare sau de expulzare. Prin urmare, este suficientă inițierea unei proceduri de

²⁹ CEDO, *Filip c. României*, *precit.*, paragrafele 60-63.

³⁰ CEDO, *Winterwerp c. Olandei*, *precit.*, paragraf 37.

expulzare sau extrădare pentru ca străinul să poată fi privat de libertate³¹; articolul 5 nu impune existența unei decizii executorii de expulzare sau extrădare. Privarea de libertate poate fi, însă, decisă numai în baza unei legi, iar legea internă trebuie să îndeplinească condițiile de accesibilitate și de previzibilitate.

Mai trebuie precizat că **regula generală** conținută de articolul 5 este că **privarea de libertate trebuie însoțită de garanții puternice împotriva arbitrarului**. În primul rând, paragraful 2 al articolului 5 impune ca, la arestare, persoanei să îi fie comunicate, în cel mai scurt timp și într-o limbă pe care o înțelege, motivele arestării și acuzațiile ce i se aduc. Curtea Europeană a precizat că aceste dispoziții nu trebuie interpretate de manieră formalistă; persoana trebuie informată într-un limbaj simplu și accesibil cu privire la motivele de fapt și de drept care au condus la arestarea ei³². Scopul final al acestei prevederi este de a-i permite persoanei să conteste în fața unui tribunal legalitatea măsurii privative de libertate. De aceea, dispozițiile paragrafului 2 trebuie citite în corelație cu cele ale paragrafului 4.

În al doilea rând, paragraful 4 al articolului 5 recunoaște oricărei persoane private de libertate dreptul de a contesta în fața unui tribunal legalitatea privării sale de libertate și de a obține eliberarea în cazul unei dețineri ilegale³³. Convenția europeană traduce astfel instituția *habeas corpus* din dreptul anglo-saxon. Paragraful 4 al articolului 5 instituie un examen de legalitate a privării de libertate cu scopul identificării existenței motivelor temeinice care să o justifice. Curtea a precizat că atunci când este vorba de o privare de libertate pronunțată în urma unei condamnări penale, controlul de legalitate al privării de libertate este inclus în procedura penală prin care s-a pronunțat acea condamnare³⁴.

Sfera de aplicare a acestei dispoziții este, spre deosebire de cea de la paragraful 3 al articolului 5, largă: ea se extinde asupra oricărei măsuri de privare de libertate, indiferent de scopul unei asemenea măsuri sau de autoritatea statală care a dispus-o. Paragraful 4 al articolului 5 conține o serie de noțiuni-cheie: „recurs”, „tribunal”, „scurt timp” a căror întindere a fost definită de Curtea Europeană în jurisprudența sa. Termenul de „recurs” nu excelează prin claritate; el fiind preluat din varianta franceză a Convenției care face referire la „*un recours devant un tribunal*” în timp ce varianta engleză folosește termenul „*proceedings*”. Curtea a precizat că scopul

³¹ Curtea europeană nu ar putea controla conformitatea unei proceduri de extrădare sau expulzare decât dacă acestea au incidență asupra unor drepturi sau libertăți garantate de Convenția europeană.

³² CEDO, *Van der Leer c. Olandei*, hotărârea din 21 februarie 1990, paragraf 28.

³³ CEDO, *Filip c. României*, *precit.*, paragraf 70.

³⁴ CEDO, *Negoescu c. României*, decizia din 17 mai 2005.

paragrafului 4 este acela de a deschide persoanei private de libertate calea unei acțiuni judiciare prin care să conteste legalitatea privării sale de libertate. Sarcina acestui control revine unui „tribunal”, fie el instanță judecătorească sau altă autoritate publică care oferă garanții de procedură.

Prin urmare, paragraful 4 instituie un control jurisdicțional al măsurii privative de libertate, dar nu și un dublu grad de jurisdicție în această materie. Dacă măsura privării de libertate a fost dispusă de o instanță judecătorească, controlul jurisdicțional cerut de paragraful 4 este încorporat în decizia instanței³⁵. Numai în ipoteza în care organul care s-a pronunțat cu privire la legalitatea deținerii nu îndeplinește un set minim de garanții procedurale, decizia acestuia trebuie să fie supusă unei căi de atac în fața unei instanțe sau altui organ jurisdicțional.

Curtea apreciază întotdeauna în funcție de circumstanțele cauzei întinderea garanțiilor procedurale pe care le oferă autoritatea publică chemată să se pronunțe cu privire la legalitatea privării de libertate: garanțiile de independență sau imparțialitate a acestei autorități, de publicitate a dezbaterilor sau a caracterului lor contradictoriu nu trebuie să fie, însă, identice cu cele impuse de articolul 6 al Convenției. Este, totuși, necesar ca această autoritate să se poată pronunța cu privire la toate aspectele de legalitate ale unei privări de libertate. Controlul său trebuie să fie suficient de amplu pentru a analiza toate aspectele legate de legalitatea unei privări de libertate.

Și în ce privește noțiunea de „scurt timp” analiza comparativă a textelor originale ale Convenției permite stabilirea întinderii ei: dacă textul oficial în limba română a preluat varianta franceză „à bref délai”, varianta engleză folosește termenul „speedy” a cărui traducere este „rapid”. Prin urmare, controlul judecătoresc al legalității unei privări de libertate trebuie să fie cât mai rapid. Curtea Europeană analizează diligența autorităților statului în această materie în funcție de circumstanțele concrete ale fiecărei spețe: Curtea Europeană va analiza modul în care procedura de control s-a desfășurat în ansamblu și va cerceta dacă eventualele întârzieri s-au datorat comportamentului autorităților sau dimpotrivă reclamantului.

În cauza *Toma c. României*, reclamantul s-a plâns, printre altele, că a contestat în instanță ordonanța procurorului prin care fusese arestat preventiv la 10 septembrie 2002 și că instanțele nu s-au pronunțat într-un termen scurt, deoarece decizia din recurs a fost pronunțată la 15 octombrie 2002. Curtea Europeană a constatat că intervalul de timp în cauză este de

³⁵ CEDO, *De Wilde, Ooms și Versyp c. Belgiei*, hotărârea din 16 iunie 1971, paragraf 76.

22 de zile din care doar 4 erau imputabile reclamantului care solicitase o amânare. Curtea a criticat faptul că procedura de înregistrare a cererii inițiale a reclamantului la grefa primei instanțe a durat 3 zile, iar cea de înregistrare a recursului alte 7 zile, deoarece parchetul a trimis recursul reclamantului către instanță cu o întârziere de 6 zile. Aceste elemente i-au permis Curții să concluzioneze că exigențele paragrafului 4 nu au fost respectate³⁶.

În cazul arestării preventive, persoana beneficiază de garanții speciale conform paragrafului 3 al articolului 5. Scopul acestei dispoziții este unul dublu: în primul rând, paragraful 3 urmărește protejarea persoanei de o arestare arbitrară, printr-un control judecătoresc imediat; în al doilea rând, această dispoziție contribuie la evitarea menținerii în detenție pe perioadă îndelungată a persoanelor arestate³⁷. Paragraful 3 conține o serie de noțiuni-cheie în această materie precum „de îndată”, „magistrat”, „termen rezonabil” a căror semnificație a fost clarificată de Curte în jurisprudența sa.

În primul rând, paragraful 3 consacră dreptul persoanei arestate preventiv de a fi prezentată „de îndată” în fața unui „judecător sau magistrat”. Curtea a evitat să dea o definiție precisă noțiunii „de îndată”³⁸ și a apreciat de la caz la caz dacă autoritățile statului au acționat cu promptitudinea cerută de spiritul Convenției europene. Curtea a apreciat, astfel, că un interval de 4 zile de la arestarea preventivă până la aducerea persoanei arestate în fața judecătorului este excesiv chiar și în contextul luptei antiteroriste deoarece a admite contrariul duce la consecințe contrare substanței dreptului pe care articolul 5 îl protejează³⁹.

Noțiunea de „magistrat”, respectiv cea de „tribunal” sunt de asemenea noțiuni cu caracter autonom. Criteriile pe care Curtea le folosește în analiza sa sunt următoarele⁴⁰: *i*) independența față de executiv și față de părți; *ii*) competența magistratului de a asculta persoana adusă în fața sa; și *iii*) competența magistratului de se pronunța asupra legalității și oportunității deținerii și de a ordona eliberarea persoanei în cazul unei dețineri ilegale.

³⁶ CEDO, *Toma c. României*, hotărârea din 24 februarie 2009, paragrafele 76-77.

³⁷ CEDO, *Pantea c. României*, *precit.*, paragrafele 236 și urm.

³⁸ *Aussitôt* (în versiunea franceză), *promptly* (în versiunea engleză).

³⁹ CEDO, *Brogan și alții c. Marii Britanii*, hotărârea din 29 noiembrie 1988, paragraf 62.

⁴⁰ CEDO, *Schiesser c. Elveției*, hotărârea din 4 decembrie 1979, paragrafele 29-30.

În cauza *Vasilescu c. României*, Curtea Europeană a constatat că procurorul român nu poate fi considerat un magistrat în sensul Convenției Europene. Curtea a pornit de la constatarea că procurorul român își exercita atribuțiile sub autoritatea procurorului general în cadrul Ministerului Public al cărui control revine ministrului Justiției. Acest dublu control survine și atunci când procurorul, ca magistrat al Ministerului Public, acționează într-o funcție contencioasă. Or, Curtea a reamintit că poate fi considerat magistrat în sensul Convenției doar un organ ce beneficiază de plenitudine de jurisdicție și prezintă suficiente garanții de independență atât față de executiv cât și față de părți. Curtea a concluzionat că statutul procurorului nu răspunde acestor criterii⁴¹.

În al doilea rând, paragraful 3 consacră dreptul persoanei arestate preventiv de a fi judecate într-un termen rezonabil sau de a fi eliberată în cursul procedurii. Noțiunea de „termen rezonabil” trimite la durata arestării preventive și se apreciază în funcție de circumstanțele fiecărei spețe. Revine autorităților statului sarcina de a demonstra că motivele plauzibile care au dus la luarea măsurii arestării preventive s-au prelungit în timp sau că noi motive plauzibile survenite ulterior justifică menținerea persoanei în stare de arest.

În cauza *Tarău c. României*, reclamanta s-a plâns că durata arestării sale preventive a depășit termenul rezonabil pe care îl impune paragraful 3 al articolului 5 și că autoritățile statului nu au justificat necesitatea prelungirii acestei măsuri. În speță, măsura arestării preventive fusese luată la 21 februarie 2001 și fusese prelungită succesiv până la 21 ianuarie 2002, data condamnării în primă instanță. Curtea a constatat că autoritățile statului nu au prezentat motivele pertinente și suficiente care să justifice prelungirile succesive ale arestării preventive ale reclamantei și a criticat faptul că instanțele naționale s-au limitat în deciziile lor la a relua de manieră stereotipă dispozițiile legale în materie fără a indica motivele concrete care justificau prelungirea arestării preventive a reclamantei. Concluzia Curții a fost aceea că dispozițiile paragrafului 3 al articolului 5 au fost încălcate⁴².

În final, mai precizăm că paragraful final al articolului 5 prevede că orice persoană care a fost privată de libertate în condiții contrare dispozițiilor Convenției are **dreptul la reparații**. Curtea Europeană a precizat în mod constant că această dispoziție a Convenției este încălcată atunci când normele interne procedurale nu îi

⁴¹ CEDO, *Vasilescu c. României*, hotărârea din 22 mai 1998, paragrafele 40-41.

⁴² CEDO, *Tarău c. României*, hotărârea din 24 februarie 2009, paragrafele 50-52.

permit victimei încălcării dreptului la libertate să ceară o reparație pentru privarea de libertate care nu este conformă cu principiile Convenției⁴³. În măsura în care reclamantul își poate exercita acest drept, în cadrul intern, iar instanțele naționale recunosc ilegalitatea privării de libertate și îi acordă acestuia o reparație a prejudiciului suferit, Curtea Europeană va analiza dacă reclamantul mai poate pretinde în procedura în fața ei calitatea de victimă.

În cauza *Temeșan c. României*, reclamantul a fost arestat preventiv printr-o ordonanță a procurorului, a fost cercetat pentru comiterea unor diverse infracțiuni, după care procesul penal a fost încetat pe motiv că faptele pentru care fusese cercetat aveau caracter civil și comercial și nu penal. Ulterior, reclamantul a solicitat instanțelor naționale despăgubiri pentru arestarea sa preventivă. Printr-o hotărâre judecătorească definitivă, caracterul ilegal al arestării a fost recunoscut, iar reclamantul a primit o despăgubire din partea statului. În procedura în fața Curții europene, reclamantul a invocat încălcarea articolului 5. Curtea a cercetat în ce măsură reclamantul mai avea calitatea de victimă și a constatat că nici una din cele două condiții nu erau îndeplinite în speță: pe de o parte, instanțele naționale au recunoscut încălcarea suferită, iar pe de altă parte reclamantul a primit o despăgubire al cărei quantum se încadra în limitele daunelor morale pe care Curtea însăși le poate acorda în baza articolului 41 al Convenției. Acest capăt de cerere a fost prin urmare declarat inadmisibil pentru incompatibilitate *ratione personae*⁴⁴.

Pentru aprofundare

De Wilde, Ooms și Versyp c. Belgiei, hotărârea din 18 iulie 1971 (principii generale);

Winterwerp c. Olandei, hotărârea din 24 octombrie 1979 (principii generale);

Brogan și alții c. Marii Britanii, hotărârea din 29 noiembrie 1988 (principii generale);

Bouamar c. Belgiei, hotărârea din 29 februarie 1988 (arestarea preventivă a minorului);

Ammur c. Franței, hotărârea din 25 iunie 1996 (deținerea străinului);

Calmanovici c. României, hotărârea din 1 iulie 2008 (punere imediată în libertate);

Toma c. României, hotărârea din 24 februarie 2009 (magistrat; recurs)

Stoican c. României, hotărârea din 6 octombrie 2009 (durata arestării preventive);

⁴³ CEDO, *Pantea c. României*, *precit.*

⁴⁴ CEDO, *Temeșan c. României*, hotărârea din 10 iunie 2008, paragraf 42 și urm.

- **Dreptul la un proces echitabil (art. 6 CEDO)**

Noțiunea de proces echitabil este extrem de vastă și a dat naștere unei jurisprudențe abundente. Dacă, însă, garanțiile pe care le oferă articolul 6 sunt numeroase, trebuie de reținut că printre acestea nu se numără și dreptul la o soluție favorabilă în proces. Din păcate, foarte multe din cererile care invocă încălcarea articolului 6 sunt declarate inadmisibile pentru că sunt în mod vădit nefondate. Aceste cereri care emană de la partea care a pierdut procesul în dreptul intern sau de la persoana condamnată pentru săvârșirea unei infracțiuni sunt formulate în speranța că judecătorii de la Strasbourg vor răsturna decizia instanțelor interne

Or, **Curtea Europeană nu este o instanță de recurs**. Rolul ei nu este de a se pronunța cu privire la temeinicia unei acțiuni civile sau la nevinovăția unei persoane. **Curtea Europeană nu poate corecta eventualele greșeli de fapt sau de drept ale instanțelor naționale**⁴⁵. Curtea analizează dacă, pentru a pronunța o hotărâre, instanțele naționale au respectat garanțiile consacrate de articolul 6. Analiza Curții poartă asupra procedurii interne în ansamblu pentru că acest mecanism de control european se bazează tocmai pe principiul subsidiarității: revine instanțelor naționale de recurs rolul de a verifica dacă instanțele inferioare au respectat garanțiile procesului echitabil.

Curtea Europeană a precizat în primul rând care este **sfera de aplicare a articolului 6**. Conform textului Convenției Europene, Curtea Europeană nu poate fi sesizată decât de partea care invocă drepturi și obligații cu caracter civil sau de persoana care a făcut obiectul unei acuzații în materie penală. Noțiunea de drepturi și obligații cu caracter civil este înțeleasă de Curtea Europeană de manieră foarte largă. În analiza sa, Curtea nu s-a limitat la drepturile și obligațiile pe care dreptul intern le califică drept civile, ci a inclus treptat și alte categorii de drepturi. Interpretarea Curții a avut un caracter extensiv, iar acest articol este în prezent inaplicabil doar în materia litigiilor fiscale, cauzelor electorale, litigiilor privind regimul străinilor sau litigiilor privind regimul pașapoartelor. De asemenea, articolul 6 este aplicabil și în materie penală, dar doar în ce privește persoana acuzată de săvârșirea unei fapte penale. Este foarte important de reținut că **dreptul la un proces echitabil în materie penală nu este garantat de articolul 6 și victimei faptei penale**⁴⁶.

⁴⁵ CEDO, *L.Z. c. României*, hotărârea din 3 februarie 2008, paragraf 39.

⁴⁶ Dacă, însă, partea vătămată se constituie și parte civilă, aceasta va putea beneficia de protecția oferită de Articolul 6 pentru că urmărește valorificarea unui „drept cu caracter civil”.

Curtea Europeană a dat o semnificație autonomă noțiunilor de „acuzare” respectiv de „materie penală”. Pentru a decide aplicabilitatea sau nu a articolului 6, Curtea ia în considerare calificarea pe care o dă dreptul intern, dar și caracterul general sau nu al interdicției instituite prin legea internă precum și natura și gravitatea pedepsei care poate fi aplicată⁴⁷. În funcție de maximul pedepsei pe care legea internă îl prevede, Curtea poate include în sfera de aplicare a articolului 6 și proceduri cu caracter disciplinar sau contravențional.

Articolul 6 paragraf 1 enumeră o serie de **garanții**: publicitatea ședinței de judecată, judecarea cauzei într-un termen rezonabil de către o instanță independentă și imparțială, contradictorialitatea dezbaterilor și egalitatea de arme. Curtea Europeană, pe cale de interpretare evolutivă a adăugat alte garanții cum ar fi: accesul la instanță, obținerea unei hotărâri judecătorești motivate, securitatea raporturilor juridice, punerea în executarea a hotărârilor judecătorești definitive⁴⁸.

Trebuie precizat că articolul 6 nu garantează un drept la un dublu grad de jurisdicție; însă articolul 2 din Protocolul nr. 7 a introdus dreptul la un dublu grad de jurisdicție în materie penală. Așa cum am precizat deja, atunci când sistemul național reglementează mai multe grade de jurisdicție, Curtea analizează procedura națională în ansamblu pentru că revine tocmai instanțelor naționale de recurs rolul de a corecta eventualele încălcări ale garanțiilor procedurale de către instanțele inferioare.

Odată stabilită aplicabilitatea articolului 6, Curtea Europeană cercetează dacă au fost respectate garanțiile procedurale consacrate de paragraful 1. Trebuie precizat în primul rând că termenul de „instanță” de la paragraful 1 acoperă, de regulă, instituțiile puterii judecătorești. În sistemul judiciar românesc corespund acestui termen instanțele judecătorești așa cum sunt ele constituite în baza Legii nr. 304/2004 privind organizarea judecătorească. În funcție de competențele concrete pe care le au, pot intra în această categorie și unele instituții administrative sau disciplinare.

În ceea ce privește **independența instanței**, Curtea Europeană se folosește de următoarele criterii pentru a determina dacă instanțele judecătorești beneficiază de

⁴⁷ CEDO, *Anghel c. României*, hotărârea din 4 octombrie 2007, paragrafele 51-52.

⁴⁸ CEDO, *Brumărescu c. României*, hotărârea din 28 octombrie 1999, *Constantinescu c. României*, hotărârea din 27 iunie 2000, *Sabin Popescu c. României*, hotărârea din 2 martie 2004, *Stoianova și Nedelcu c. României*, hotărârea din 4 august 2005, *Păduraru c. României*, hotărârea din 1 decembrie 2005, *Weissman și alții c. României*, hotărârea din 24 mai 2006.

independență față de puterea executivă sau legislativă: *i*) modul de desemnare și durata mandatului membrilor instanței; *ii*) existența unei protecții față de intervențiile exterioare din partea executivului sau a părților; și *iii*) existența aparențelor de independență.

În cauza *Sovtransavto Holding c. Ucrainei*, Curtea a constatat o încălcare a articolului 6, prin aceea că, printre altele, instanțele naționale nu și-au păstrat o aparență de independență. Curtea a pornit de la constatarea că Președintele Ucrainei scrisese instanței ucrainene sesizate în speță și îi solicitase „să protejeze interesele Ucrainei” față de cele ale reclamantei, o societate comercială rusă⁴⁹.

În ceea ce privește **imparțialitatea instanței**, jurisprudența Curții a dezvoltat o serie de criterii de apreciere: Curtea analizează imparțialitatea acesteia din punct de vedere subiectiv și obiectiv. Imparțialitatea subiectivă a instanței este prezumată până la proba contrară. Reclamantul ar trebui deci să dovedească că judecătorul, în forul său interior, a fost parțial. Curtea adoptă, însă, și un demers obiectiv, pentru a cerceta dacă instanța beneficia de suficiente garanții care să excludă orice bănuială de parțialitate. În această materie, Curtea se poate folosi în aprecierea sa chiar și de aparențe.

În cauza *Maszni c. României* reclamantul a fost condamnat penal de către o instanță militară, datorită faptului că legislația în vigoare la momentul faptelor prevedea că revine instanțelor militare competența de judecată atunci când, în caz de coautorat, unul din făptuitori este militar. Reclamantul nu avea calitatea de militar, dar fusese judecat împreună cu un militar de către o instanță militară. El s-a plâns în fața Curții europene că instanța militară care îl condamnase nu reprezenta o instanță independentă și imparțială. Curtea Europeană a criticat extinderea automată a competenței instanțelor militare asupra civililor, fără vreo apreciere circumstanțiată a motivelor care ar justifica judecarea acestora de către instanțele militare și a constatat încălcarea articolului 6 în această privință⁵⁰.

În ce privește **garanțiile de publicitate a procesului**, scopul acestei garanții este, pe de o parte, de a proteja justițiabilul de administrarea unei justiții secrete, iar, pe

⁴⁹ CEDO, *Sovtransavto Holding c. Ucrainei*, hotărârea din 25 iulie 2002, paragraf 82.

⁵⁰ CEDO, *Maszni c. României*, hotărârea din 21 septembrie 2006, paragrafele 51-52.

de altă parte, de a contribui la încrederea societății, în general, în sistemul judiciar, prin aceea că publicul poate avea acces la ședința de judecată. Se adaugă la acestea garanțiile de publicitate a textului hotărârilor judecătorești. Curtea Europeană a precizat în multiple rânduri că această garanție nu trebuie înțeleasă în sensul unei obligații a instanței de a citi textul hotărârii în mod public. Ceea ce ia în considerare Curtea în cauze care ridică această problemă este modalitatea pe care dreptul sau practica internă le prevede pentru a face textul hotărârii public. Depunerea textului hotărârii la grefa instanței care a pronunțat-o și posibilitatea publicului de a avea acces la acest text satisfac în general analiza Curții în această materie⁵¹.

Articolul 6 mai conține **garanții de contradictorialitate și egalitate de arme a părților**. Curtea a precizat că egalitatea de arme presupune ca instanța trebuie să dea ambelor părți la proces șanse egale să își susțină cauza, nici una din părți neputând beneficia de vreun avantaj în susținerea cauzei sale. De asemenea, părțile trebuie să aibă acces la argumentele părții adverse, iar procedura trebuie prin urmare să se desfășoare în condiții de contradictorialitate. Curtea a constatat încălcarea acestor principii când instanțele naționale și-au fondat deciziile pe argumentele unei părți la care cealaltă parte nu avusese acces⁵², când unei părți i s-a refuzat accesul la unele elemente la dosar⁵³ sau la posibilitatea de a prezenta martori sau experți în sprijinul cauzei sale⁵⁴.

În cauza *Grozescu c. României*, reclamantul s-a plâns în fața Curții că instanțele naționale nu au analizat cauza sa în condiții de contradictorialitate. El a arătat că a inițiat o procedură de divorț și că s-a opus ca fost sa soție să poarte după divorț numele dobândit la căsătorie. După ce cererea sa de a continua să poarte acest nume a fost respinsă în primă instanță și în apel, fosta soție a reclamantului a declarat recurs. În recurs, cauza a fost judecată la un singur termen. La ora stabilită în citație, avocatul reclamantului s-a prezentat și a solicitat instanței respingerea recursului. Constatând absența fostei soții sau a reprezentantului acesteia, instanța de recurs a reținut cauza în pronunțare. Ulterior, în cursul ședinței de judecată, s-a prezentat avocatul fostei soții a reclamantului, iar instanța a repus cauza pe rol și l-a audiat pe acesta, fără ca avocatul reclamantului

⁵¹ A se vedea printre altele CEDO, *Pretto și alții c. Italiei*, hotărârea din 8 decembrie 1983, paragraf 26.

⁵² CEDO, *MacGee c. Franței*, hotărârea din 7 ianuarie 2003, paragraf 15.

⁵³ CEDO, *McMichael c. Marii Britanii*, hotărârea din 24 februarie 1995, paragraf 82.

⁵⁴ CEDO, *Bönisch c. Austriei*, hotărârea din 6 mai 1985, paragraf 33.

să fie prezent. Instanța de recurs a pronunțat o hotărâre la acel termen, a admis recursul și pe motiv că este cunoscută în mediul profesional sub acel nume, a încuviințat ca fosta soție să continue să poarte numele dobândit la căsătorie. Curtea Europeană a constatat că reclamantul nu a avut posibilitatea de a răspunde argumentelor din recurs ale fostei sale soții și că, de principiu, doar partea la proces decide care din argumentele adversarului său necesită comentarii. Curtea a concluzionat că procedura din recurs nu a respectat garanțiile de contradictorialitate⁵⁵.

Articolul 6 mai prevede că procesul trebuie să se desfășoare într-un **termen rezonabil**. Ca regulă generală, Curtea va calcula durata unui proces de la data introducerii acțiunii, în civil, respectiv de la formularea unui act de acuzare, în penal și până la data pronunțării unei hotărâri definitive. Trebuie precizat că durata procedurilor se calculează în funcție de etapele procedurale necesar a fi parcurse pentru epuizarea căilor de recurs interne. Exercitarea de către reclamant a unor căi extraordinare de recurs nu va fi, în principiu, inclusă în durata procesului. De asemenea, dacă reclamantul introduce mai multe acțiuni pentru valorificarea aceluiași drept, Curtea va calcula separat durata fiecărei proceduri și nu va proceda la un calcul de ansamblu.

Pentru a se pronunța cu privire la caracterul rezonabil al duratei astfel calculate, criteriile pe care Curtea le folosește sunt următoarele: *i)* comportamentul autorităților; *ii)* comportamentul reclamantului; *iii)* complexitatea cauzei; și *iv)* miza pe care o prezintă respectiva procedură pentru părți⁵⁶. În special, pentru a se pronunța cu privire la complexitatea unei cauze, Curtea va cerceta circumstanțele fiecărei cauze, cum ar fi: natura faptelor sau a chestiunilor de drept implicate, numărul părților, acuzațiilor sau martorilor, existența eventuală a unor proceduri paralele sau a unor elemente de drept internațional.

În cauza *Stoianova și Nedelcu c. României*, reclamânții s-au plâns că au făcut obiectul unei proceduri penale a cărei durată fusese excesivă. În fapt, ei fuseseră cercetați pentru comiterea unei infracțiuni ce avusese loc în 1993. În 1997, prin ordonanță a procurorului, procesul penal împotriva lor a fost încetat, dar în 1999 procedura penală a fost reluată. În 2005, procesul penal a fost încetat deoarece intervenise prescripția extintivă. Curtea a calculat perioada în care reclamânții au făcut obiectul cercetărilor penale și a constatat că durata acestora era de nouă ani și patru luni.

⁵⁵ CEDO, *Grozescu c. României*, hotărârea din 27 septembrie 2007, paragrafele 24-26.

⁵⁶ CEDO, *Cerăceanu c. României (nr.1)*, hotărârea din 4 martie 2008, paragraf 54.

Curtea a insistat asupra faptului că, în materie penală, autoritățile statului nu pot menține persoana inculpatului într-o stare de incertitudine prelungită și a constatat că statul român nu a respectat exigențele termenului rezonabil⁵⁷.

Procesul civil începe o dată cu sesizarea instanțelor naționale prin formularea unei acțiuni, dar Curtea Europeană analizează și dacă persoanele în cauză au avut posibilitatea concretă de a sesiza aceste instanțe, dacă, în jargonul Convenției europene, reclamantii au avut acces la o instanță.

În cauza *Iordache c. României*, reclamantul a susținut că instanțele nu i-au pus în vedere că putea cere scutirea de la plata taxelor de timbru și i-au respins ca netimbrată acțiunea prin care solicita reîncredințarea fiului său minor. Curtea a luat în considerare faptul că reclamantul executa o pedeapsă privativă de libertate la momentul introducerii acțiunii și nu dispunea de venituri pentru a achita taxa de timbru. Curtea a mai insistat asupra importanței pe care o prezenta respectiva acțiune pentru reclamant. Prin urmare, Curtea a observat că instanțele naționale nu au dovedit că au luat în considerare caracterul special al unei asemenea acțiuni și nu l-au lămurit pe reclamant cu privire la consecințele neplății taxei de timbru⁵⁸. Curtea a concluzionat că articolul 6 a fost încălcat.

Analiza echității procesului nu se oprește o dată cu finalizarea căilor de recurs interne. Curtea a precizat că articolul 6 garantează și securitatea raporturilor juridice civile precum și punerea în executare a hotărârilor definitive pronunțate de instanțele naționale. Prin urmare, o hotărârea judecătorească definitivă și irevocabilă nu poate fi schimbată ulterior printr-o procedură extraordinară, cu atât mai mult cu cât posibilitatea introducerii acestei căi extraordinare de atac se află la dispoziția unei singure din părți sau a executivului⁵⁹.

În cauza *Brumărescu c. României*, Curtea Europeană a analizat compatibilitatea recursului în anulare, așa cum era prevăzut anterior de Codul de procedură civilă, cu dispozițiile articolului 6 al Convenției europene care garantează dreptul la un proces echitabil. Curtea a constatat că această cale de atac era disponibilă doar Procurorului General al României, care nu fusese parte la procedura civilă inițială și care putea

⁵⁷ CEDO, *Stoianova și Nedelcu c. României*, hotărârea din 4 august 2005, paragraf 24.

⁵⁸ CEDO, *Iordache c. României*, hotărârea din 14 octombrie 2008, paragraf 42.

⁵⁹ CEDO, *Brumărescu c. României*, hotărârea din 28 octombrie 1999, paragraf 61.

introduce cererea de recurs în anulare în orice moment. Curtea Europeană a considerat că această situație contravine principiului securității raporturilor juridice⁶⁰ și este contrară Articolului 6. Ulterior, în cauza *SC Mașinexportimport Industrial Grup c. României*, Curtea a ajuns la aceeași concluzie, chiar dacă ulterior cauzei *Brumărescu* dreptul intern a fost modificat pentru a restrânge prerogativele Procurorului General care putea introduce recursul în anulare doar într-un termen de 1 an de la data hotărârii din recurs⁶¹.

În cauza *Bota c. României*, Curtea Europeană a analizat compatibilitatea cu prevederile articolului 6 al Convenției europene, a dispozițiilor Codului de procedură penală care permiteau Procurorului General al României să introducă un recurs în anulare împotriva unei decizii penale definitive. Curtea a constatat că principiul egalității de arme nu a fost respectat în măsura în care doar o parte la procesul penal, mai precis Procurorul General, putea introduce această cale extraordinară de atac⁶².

De asemenea, executarea unei hotărâri definitive nu poate fi împiedicată sau întârziată excesiv. Jurisprudența în materie este abundentă în cazul României, statul român fiind condamnat în multiple rânduri pentru neexecutarea hotărârilor judecătorești⁶³.

Mai trebuie precizat că paragrafele 2 și 3 ale articolului 6 consacră **garanții suplimentare pentru persoanele acuzate de a fi comis o infracțiune**. În primul rând, orice persoană acuzată beneficiază de prezumția de nevinovăție până la stabilirea legală a vinovăției de către o instanță⁶⁴. Obligația de a respecta prezumția de nevinovăție se extinde nu doar asupra reprezentanților puterii judecătorești, ci și asupra altor autorități ale statului care intervin pe parcursul procedurii penale: autorități ale poliției sau parchetului⁶⁵. De asemenea, respectarea prezumției de

⁶⁰ CEDO, *Brumărescu c. României*, hotărârea din 28 octombrie 1999, paragrafele 60-62.

⁶¹ CEDO, *SC Mașinexportimport Industrial Grup c. României*, hotărârea din 1 decembrie 2005, paragrafele 33-37.

⁶² CEDO, *Bota c. României*, hotărârea din 4 noiembrie 2008, paragrafele 38-42.

⁶³ A se vedea printre altele *Ruianu c. României*, hotărârea din 17 iunie 2003, *Sabin Popescu c. României*, hotărârea din 2 martie 2004, *Săcăleanu c. României*, hotărârea din 6 septembrie 2005, *Kocsis c. României*, hotărârea din 20 decembrie 2007.

⁶⁴ CEDO, *Anghel c. României*, hotărârea din 4 octombrie 2007, paragraf 60.

⁶⁵ CEDO, *Allenet de Ribemont c. Franței*, hotărârea din 10 februarie 1995, paragraf

nevinovăție poate fi pusă la îndoială atunci când informații cu privire la desfășurarea anchetei penale sunt făcute publice și difuzate de către mass-media.

În cauza *Samoilă și Cioanca c. României*, Curtea a analizat dacă autoritățile române au respectat prevederile articolului 6 paragraful 2 în cursul procedurii penale pentru luare de mită îndreptate împotriva reclamanților. Aceștia s-au plâns că procurorul care ancheta cazul și șeful poliției locale au dat în cursul procedurii declarații presei și televiziunii locale care afirmau fără îndoială vinovăția lor. Ei s-au mai plâns că au fost aduși în fața instanțelor în uniforma penitenciarului deși nu erau condamnați definitiv. Curtea a analizat declarațiile pe care reprezentanții statului le-au dat publicității în cursul procedurii și a constatat că acestea erau formulate fără nuanță sau rezervă și că încurajau publicul să creadă în vinovăția reclamanților. Curtea a mai constatat că prezentarea acestora în instanță în uniforma penitenciarului era tot de natură a induce publicului ideea vinovăției reclamanților și a observat că nimic din datele speței nu indica faptul că reclamanții nu dispuneau de haine proprii pentru a se prezenta în instanță⁶⁶. Concluzia Curții a fost că articolul 6 paragraful 2 a fost încălcat.

Unei persoane acuzate de comiterea unei infracțiuni îi sunt recunoscute **garanții suplimentare**: dreptul la informare cu privire la natura acuzațiilor, dreptul de a dispune de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale, dreptul la apărare și la apărător numit din oficiu dacă nu dispune de resurse financiare pentru a-și alege unul, dreptul la citarea și audierea martorilor și dreptul la un interpret gratuit. Aceste garanții sunt aplicabile și în cauzele pe care legea internă le-ar putea califica drept civile, dar care au caracter penal din punctul de vedere al Curții europene.

Lista garanțiilor de la paragraful 3 al articolului 6 nu este exhaustivă. Curtea Europeană a precizat că relația dintre paragraful 1 și paragraful 3 ale acestui articol este una de la general la particular⁶⁷. Prin urmare, Curtea ar putea constata încălcarea dreptului la un proces echitabil și în ipoteza în care toate garanțiile de la paragraful 3 ar fi respectate.

⁶⁶ CEDO, *Samoilă și Cionca c. României*, hotărârea din 4 martie 2008, paragraf 98 și urm.

⁶⁷ CEDO, *Artico c. Italiei*, hotărârea din 13 mai 1980, paragraf 32.

i) Orice acuzat are dreptul să fie informat cu privire la natura acuzațiilor ce i se aduc.

Convenția dispune că această informație trebuie să fie comunicată acuzatului în termenul cel mai scurt, deci în momentul în care acuzațiile sunt formulate și de manieră inteligibilă. Caracterul inteligibil al unei informații se apreciază în funcție de două criterii: informația trebuie să fie amănunțită și ea trebuie să fie transmisă într-o limbă pe care acuzatul să o poată înțelege. Curtea a constatat încălcarea acestor dispoziții când instanța de recurs a dat o nouă încadrare juridică faptelor fără a aduce acest fapt la cunoștința părților și fără a le permite să își pregătească noua apărare⁶⁸ sau când, deși a informat instanțele cu privire la dificultățile sale de înțelegere a limbii italiene, reclamantul german nu a primit o traducere a acuzațiilor ce i se aduceau⁶⁹.

În cauza *Abramyan c. Rusiei*, reclamantul a invocat, printre altele, încălcarea dreptului garantat de articolul 6 paragraf 3 lit. a. El a arătat că a fost cercetat penal pentru comiterea infracțiunii de luare de mită, dar că a fost condamnat de prima instanță pentru fraudă, o infracțiune mai gravă. Prima instanță a operat o reîncadrare a faptei fără a pune acest aspect în discuția părților. Reclamantul a exercitat singura cale de atac disponibilă conform dreptului rus, dar instanța de recurs i-a respins argumentele într-o ședință în care nici reclamantul nici avocatul său nu fuseseră prezenți. Curtea Europeană a analizat procedura în ansamblu și a observat că instanța de recurs, deși avea posibilitatea legală de a reexamina cauza, nu a ascultat argumentele reclamantului cu privire la reîncadrarea faptei⁷⁰. Concluzia a fost aceea a încălcării dispoziției invocate.

ii) Orice acuzat trebuie să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării.

Curtea Europeană apreciază în funcție de circumstanțele concrete ale cauzei dacă acuzatul a dispus de timpul necesar pregătirii apărării sale: instanța de la Strasbourg va lua în considerare dacă și când i-a fost numit acuzatului un avocat, dacă acuzatul a avut acces nerestricționat și confidențial la serviciile avocatului, dacă avocatul a avut acces liber la probele de la dosar. Curtea a insistat asupra

⁶⁸ CEDO, *Pelissier și Sassi c. Franței*, hotărârea din 25 martie 1999, paragraf 62.

⁶⁹ CEDO, *Brožicek c. Italiei*, hotărârea din 19 decembrie 1989, paragraf 41.

⁷⁰ CEDO, *Abramyan c. Rusiei*, hotărârea din 9 octombrie 2008, paragraf 38.

importanței comunicării libere cu avocatul pentru pregătirea apărării⁷¹. Restrângerea acestui drept nu poate surveni decât în circumstanțe excepționale și Curtea va cerceta dacă o asemenea restrângere este absolut necesară și proporțională.

În cauza *Baucher c. Franței*, Curtea a constatat încălcarea articolului 6 paragraf 1 și paragraf 3 lit. b deoarece instanța penală franceză care l-a condamnat pe reclamant nu a motivat hotărârea în termenul prevăzut de lege, împiedicându-l astfel pe reclamant să exercite calea de atac a apelului⁷².

iii) Orice acuzat are dreptul de a fi asistat de un apărător ales sau numit din oficiu

Convenția Europeană dispune că acuzatul care nu are mijloace financiare pentru a-și alege un avocat trebuie să fie reprezentat de un avocat numit din oficiu atunci când interesele justiției o cer. Prin urmare, textul articolului 6 impune două condiții: lipsa resurselor financiare și interesele administrării justiției. Prin urmare, dreptul la un apărător numit din oficiu nu este unul absolut, iar Curtea va aprecia de la caz la caz în funcție de circumstanțele fiecărei spețe (cum ar fi, de exemplu, profesia acuzatului, complexitatea cauzei, gravitatea pedepsei etc.). Mai trebuie precizat că numirea apărătorului din oficiu este atributul statului, textul Convenției neputând fi interpretat în sensul unei alegeri a apărătorului din oficiu. Alegerea apărătorului aparține doar acuzatului care dispune de resurse financiare pentru a o face.

Curtea a mai insistat asupra necesității ca apărarea acuzatului să fie una efectivă. Dacă statul nu poate fi ținut responsabil de prestația unui apărător din oficiu, membru al unei profesii liberale, revine, totuși, instanțelor obligația pozitivă de a lua măsuri dacă într-o speță apare evident că apărătorul nu a avut la dispoziție nici timpul nici înlesnirile necesare pentru a pregăti o apărare efectivă acuzatului⁷³.

În cauza *Rupa c. României*, reclamantul s-a plâns, printre altele că nu a beneficiat de o apărare efectivă în măsura în care în cursul procedurii penale îndreptate împotriva sa avocații numiți din oficiu s-au schimbat aproape la fiecare termen de judecată. Curtea Europeană a insistat asupra faptului că, de manieră generală, revine instanțelor o obligație de a

⁷¹ CEDO, *Campbell și Fell c. Marii Britanii*, hotărârea din 28 iunie 1984, paragraf 99 *in fine*.

⁷² CEDP, *Baucher c. Franței*, hotărârea din, paragrafele 48-49.

⁷³ CEDO, *Godi c. Italiei*, hotărârea din 9 aprilie 1984, paragraf 31.

intervenii doar atunci când carențele avocaților numiți din oficiu sunt evidente sau le sunt aduse la cunoștință de altă manieră. Curtea a criticat în speță intervenția pur formală a avocaților din oficiu, care nu au avut vreo întrevvedere cu reclamantul și nici nu au consultat dosarul cauzei. Curtea a considerat că toate circumstanțele cauzei făceau necesară intervenția organelor statului pentru a suplini carențele avocaților numiți din oficiu și a constatat încălcarea dispoziției invocate⁷⁴.

iv) Orice acuzat are dreptul de a audia martorii apărării și ai acuzării în condiții de egalitate

Convenția prevede dreptul oricărui acuzat de a întreba și de a solicita audierea martorilor propuși de acuzare și de a obține citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării. Dreptul acesta nu este, însă, unul absolut, reglementarea chestiunii admisibilității probelor fiind atributul statelor. De asemenea, instanța competentă poate refuza audierea unui martor sau unor martori dacă o asemenea probă nu este relevantă în cauză.

Curtea Europeană a insistat în jurisprudența sa că procedura citării și audierii martorilor trebuie să se desfășoare în condiții de egalitate a armelor între părți. Prin urmare, acuzatul trebuie să aibă posibilitatea de a discuta în cadrul ședinței publice orice probă produsă de acuzare⁷⁵.

În cauza *Dănilă c. României*, Curtea a constatat încălcarea articolului 6 paragraf 3 lit. d deoarece reclamantul nu a avut posibilitatea să obțină audierea martorului principal în cauză. Curtea a insistat asupra faptului că revine statului obligația de a depune diligențe pentru a identifica martorul și a-l aduce la ședința de judecată pentru a permite apărării audierea acestuia sau de a dispune audierea prin comisie rogatorie dacă martorul se află în alt stat⁷⁶.

Curtea a ajuns la o concluzie identică în cauza *Tarău c. României* și a constatat că autoritățile statului nu au depus suficiente diligențe pentru a identifica principalii martori ai acuzării, reclamanta neputând astfel obține audierea acestora. La aceasta s-a adăugat imposibilitatea de a audia

⁷⁴ CEDO, *Rupa c. României*, hotărârea din 16 decembrie 2008, paragraf 228.

⁷⁵ CEDO, *Barberá, Messegué și Jabardo c. Spaniei*, hotărârea din 6 decembrie 1988, paragraf 78.

⁷⁶ CEDO, *Dănilă c. României*, hotărârea din 8 martie 2007, paragrafele 60-64.

Ghidul avocatului de drepturile omului

martorii propuși de apărare în absența unei justificări coerente a unui astfel de refuz⁷⁷.

Dreptul acesta nu este, însă, unul absolut, dar situațiile în care probele acuzării pot fi administrate fără un examen contradictoriu din partea apărării trebuie să rămână excepționale. Curtea a criticat folosirea martorilor anonimi, mai ales în condițiile în care condamnarea s-a bazat în exclusivitate pe mărturiile acestora⁷⁸ sau apărarea nu a avut nici o posibilitate de a discuta despre credibilitatea acestor martori⁷⁹.

v) Orice acuzat are dreptul să fie asistat în mod gratuit de un interpret.

Beneficiază de această dispoziție acuzatul care nu înțelege sau nu vorbește limba în care se desfășoară procedurile penale. Curtea Europeană a insistat asupra faptului că acest drept trebuie întotdeauna asigurat în mod gratuit acuzatului, dar a lăsat instanțelor naționale sarcina de a stabili dacă acuzatul cunoaște sau nu de manieră suficientă limba în care se desfășoară procedura⁸⁰. Curtea a mai precizat că acest drept nu poate fi interpretat extensiv pentru a impune statelor obligația de a traduce toate documentele scrise aflate la dosarul penal⁸¹.

Pentru aprofundare

Pellegrin c. Franței, hotărârea din 8 decembrie 1999 (drepturi și obligații cu caracter civil);

Vilho Eskelinen și alții c. Finlandei, hotărârea din 19 aprilie 2007 (drepturi și obligații cu caracter civil);

Anghel c. României, hotărârea din 4 octombrie 2007 (acuzatie penală);

Weissman și alții c. României, hotărârea din 24 mai 2006 (acces la instanță);

Ruianu c. României, hotărârea din 17 iunie 2003 (executarea hotărârilor judecătorești definitive);

Străin și alții c. României, hotărârea din 21 iulie 2005 (durata rezonabilă);

Lupaș și alții c. României, hotărârea din 14 decembrie 2006 (acces la instanță, echitatea unei proceduri civile);

Albina c. României, hotărârea din 28 aprilie 2005 (echitatea unei proceduri civile);

Allenet de Ribemont c. Franței, hotărârea din 10 februarie 1995 (prezumția de nevinovăție);

⁷⁷ CEDO, *Tarău c. României*, hotărârea din 24 februarie 2009, paragraf 76.

⁷⁸ CEDO, *Saïdi c. Franței*, hotărârea din 20 septembrie 1993, paragraf 44.

⁷⁹ CEDO, *Kostovski c. Olandei*, hotărârea din 20 noiembrie 1989, paragraf 42.

⁸⁰ CEDO, *Brožicek c. Italiei, precit.*, paragraf 41.

⁸¹ CEDO, *Kamasinki c. Austriei*, hotărârea din 19 decembrie 1989, paragraf 74.

Vitan c. României, hotărârea din 25 martie 2008 (prezumția de nevinovăție, garanții procedurale în materie penală);

- **Dreptul de a nu fi supus unei pedepse neprevăzute de lege (art. 7 CEDO)**

Articolul 7 al Convenției europene detaliază principiul legalității pedepselor care interzice, pe de o parte, aplicarea retroactivă a legii penale atunci când ea este defavorabilă acuzatului și, pe de altă parte, interpretarea extensivă prin analogie a legii penale (*nullum crimen, nulla poena sine lege*). Textul Convenției trimite atât la natura pedepsei, cât și la limitele maxime prevăzute de lege. Condamnarea penală a unei persoane la o pedeapsă care nu este prevăzută de legea internă sau la o pedeapsă mai mare decât limita maximă prevăzută de lege poate atrage constatarea încălcării articolului 7.

Pe lângă examenul pur formal al existenței pedepsei și a limitelor ei conform legii interne, Curtea Europeană a avut ocazia să analizeze și calitatea acestei legi. Curtea a apreciat calitatea legii interne în funcție de accesibilitatea și previzibilitatea ei, precum și capacitatea ei de a proteja individul împotriva arbitrarului. Astfel, Curtea a insistat că legea penală trebuie să definească în mod clar infracțiunile și pedepsele ce se aplică.

În cauza *Dragotiniu și Militaru-Pidhorni c. României*, reclamanții fuseseră condamnați pentru luare de mită, deși nu aveau calitatea de funcționari publici. Instanțele române i-au inclus în categoria funcționarilor publici, deși reclamanții erau funcționari ai unei bănci comerciale cu capital privat. Curtea a condamnat această interpretare prin analogie a legii penale⁸² și a constatat încălcarea articolului 7.

- **Dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și corespondenței (art. 8 CEDO)**

Articolul 8 impune o **obligație negativă** în sarcina autorităților statale de a nu aduce atingere exercițiului acestui drept de către titularii săi, fie ei persoane fizice sau persoane juridice de drept privat. Printr-o interpretare evolutivă, Curtea Europeană a consacrat și o serie de **obligații pozitive** în sarcina statelor.

⁸² CEDO, *Dragotiniu și Militaru-Pidhorni c. României*, hotărârea din 24 mai 2007, paragraf 33.

Convenția Europeană nu definește cele patru noțiuni de la articolul 8, sfera lor de aplicare fiind determinată tot de către Curtea Europeană în jurisprudența sa. Interpretarea pe care o dă Curtea acestor patru noțiuni este una extensivă și care depășește cadrul legal intern. Între noțiunile de **viață privată** și **viață de familie** există o strânsă legătură, viață privată acoperind acele relații personale care exced sferei de aplicare a vieții de familie. Noțiunea de viață de familie este precis delimitată și se construiește în funcție de doi factori: filiația (cea biologică și cea rezultată din adopție) sau decizia a doi parteneri de sexe diferite de a întemeia o familie. Curtea a precizat, în multiple rânduri, că relația dintre un părinte și copilul său este întotdeauna protejată în cadrul vieții de familie, indiferent dacă cei doi locuiesc împreună sau de alte circumstanțe concrete ale cauzei⁸³. În plus, situația copiilor adoptați este identică cu cea a copiilor biologici.

În ce privește relațiile dintre parteneri, familia este înțeleasă în sens larg de către Curtea Europeană și nu este condiționată de încheierea unei căsătorii civile. În lipsa căsătoriei, existența unei familii între cei doi parteneri va fi apreciată de la caz la caz, în funcție de circumstanțele concrete ale fiecărui caz. De exemplu Curtea va cerceta dacă cei doi parteneri locuiesc împreună și de cât timp, dacă au copii împreună, fie ei biologici sau adoptați, dacă alte elemente concrete indică intenția de a avea o relație de durată. În schimb, Curtea nu a acceptat până în prezent că relațiile stabile dintre persoane de același sex pot intra în sfera de aplicare a vieții de familie. Acestora le-a oferit, însă, protecție în cadrul noțiunii mai largi a vieții private.

Spre deosebire de noțiunea de viață de familie, cea de viață privată este mai dificil de delimitat. Curtea Europeană a dat, însă, o interpretare extrem de largă acestei noțiuni și a inclus în această categorie o sferă foarte extinsă de relații personale. Astfel, în noțiunea de viață privată intră relațiile cu privire la viața sexuală a persoanei, la integritatea fizică sau morală, la protecția datelor personale, la starea civilă sau la nume⁸⁴. Tot în această categorie intră și relații cu caracter social, cum ar fi dreptul de a locui într-un mediu înconjurător sănătos.

În cauza *Tătar și Tătar c. României*, reclamantii s-au plâns că activitatea unei întreprinderi miniere care utiliza cianura în procesul tehnologic, întreprindere situată în imediata apropiere a locuinței lor, le pune în pericol viața. Ei au invocat încălcarea articolului 2. Curtea, însă, dând curs jurisprudenței sale constante conform căreia dreptul la un mediu sănătos este inclus în dreptul mai larg la protecția vieții private a analizat

⁸³ CEDO, *Boughanemi c. Franței*, hotărârea din 24 aprilie 1996, paragraf 35.

⁸⁴ CEDO, *Grozescu c. României*, hotărârea din 27 septembrie 2007, paragraf 21.

plângerea lor din perspectiva garanțiilor pe care le consacră articolul 8 al Convenției⁸⁵.

Noțiunea de *domiciliu* este de asemenea înțeleasă în sens larg și în general include reședința unei persoane. Ea poate, însă cuprinde și locul de muncă, în special dacă locuința și locul de muncă se află în același imobil și nu pot fi clar delimitate⁸⁶. Circumstanțele concrete ale cazului trebuie luate, însă, în considerare în această situație. În cazul persoanelor juridice, Curtea Europeană a admis că sediul acestora beneficiază de garanții similare cu cele ale domiciliului persoanei fizice⁸⁷. Și noțiunea de *corespondență* a fost extinsă, ea nefiind limitată la corespondența scrisă clasică, ci ea include și comunicările prin telefon, fax sau e-mail.

Paragraful 2 al articolului 8 autorizează statul să restrângă aceste drepturi. În jurisprudența Curții, orice restrângere sau limitare a unui drept relativ este generic desemnată ca „ingerință”. Însă o ingerință este compatibilă cu Convenția Europeană numai cu respectarea a trei condiții cumulative a căror întindere este bine precizată în jurisprudența Curții.

În primul rând, **ingerința trebuie să fie prevăzută de lege**. Curtea a conferit noțiunii de „lege” un caracter autonom, care depășește definiția pe care o dă dreptul intern. Noțiunea autonomă de „lege” nu are caracter formal: Curtea poate accepta că o serie întregă de acte normative și chiar jurisprudența au caracter de „lege” în sens european. Curtea a insistat, însă, că legea trebuie să răspundă unor criterii de accesibilitate și previzibilitate. Dacă lucrurile sunt mai clare în ce privește accesibilitatea unei legi o dată ce ea are caracter scris și este publicată, în ce privește previzibilitatea ei, analiza Curții poartă asupra clarității, preciziei ei și asupra garanțiilor împotriva arbitrariului pe care le conține. O lege previzibilă trebuie să fie enunțată cu suficientă precizie pentru a permite individului să își regleze conduita⁸⁸. Curtea a admis, însă, că în situații în care sunt necesare cunoștințe tehnice, nu este nerezonabil a-i cere individului să recurgă la sfatul unor

⁸⁵ CEDO, *Tătar și Tătar c. România*, hotărârea din 29 ianuarie 2009.

⁸⁶ CEDO, *Niemitz c. Germaniei*, hotărârea din 16 decembrie 1992, paragraf 29.

⁸⁷ CEDO, *Societe Colas Est c. Franța*, hotărârea din 16 aprilie 2002, paragrafele 41-42.

⁸⁸ CEDO, *Sunday Times c. Marii Britanii*, hotărârea din 26 aprilie 1979, paragraf 52.

specialiști pentru a înțelege care este conduita pe care legea i-o impune⁸⁹. Mai mult, legea trebuie să conțină suficiente garanții împotriva arbitrarului⁹⁰.

În al doilea rând, **ingerința trebuie să urmărească un scop legitim**. Paragraful 2 al articolului 8 enumeră o serie de motive pe care statele le pot invoca pentru a justifica o eventuală ingerință. Lista este suficient de largă ca să poată cuprinde o paletă largă de justificări din partea statelor, iar Curtea a acceptat în marea majoritate a cazurilor că argumentele invocate de state se încadrează în unul din motivele de la paragraful 2. Situațiile în care Curtea nu a acceptat că ingerința urmărește un scop legitim sunt foarte rare.

În cauza *Sabou și Pârcălab c. României*, reclamantii, jurnaliști de profesie, s-au plâns că au fost condamnați penal pentru calomnie la pedeapsa închisorii și că au fost decăzuți din drepturile părintești în urma acestei condamnări. Ei au susținut că astfel viața de familie le-a fost excesiv perturbată. Curtea Europeană a constatat că decăderea din drepturile părintești decurgea din lege și era automat pronunțată de instanțe, indiferent de natura infracțiunii. Mai mult, în speță, infracțiunea pentru care erau cercetați reclamantii nu ridica vreo problemă legată de calitățile lor părintești, iar această pedeapsă urmărea mai curând să atragă blamul moral asupra lor. Curtea a concluzionat că o asemenea ingerință nu urmărea un scop legitim⁹¹.

În al treilea rând, **ingerința trebuie să fie necesară într-o societate democratică**. Curtea urmărește modul în care statele au cântărit balanța dintre interesul individual al reclamantului și interesele societății în general. În această materie, Curtea nu își substituie propriul raționament celui operat de autoritățile statului. În baza principiului subsidiarității, Curtea recunoaște statelor, care sunt mai bine poziționate și au contact direct cu realitățile sociale și culturale sau cu tradițiile și morala unei societăți, prerogativa de a decide cu privire la măsurile concrete ce pot fi luate. Această putere discreționară este în general cunoscută sub numele de „marja de apreciere” a statului.

⁸⁹ CEDO, *Groppera Radio AG și alții c. Elveției*, hotărârea din 28 martie 1990, paragraf 68.

⁹⁰ CEDO, *Dumitru Popescu c. României (nr.2)*, hotărârea din 26 aprilie 2007, paragraf 68 și următoarele.

⁹¹ CEDO, *Sabou și Pârcălab c. României*, hotărârea din 28 septembrie 2004, paragrafele 48-49.

Pentru a stabili dacă o ingerință este necesară într-o societate democratică, Curtea va verifica dacă ea corespunde unei nevoi sociale imperioase și dacă este proporțională față de scopul legitim urmărit. Așa cum am arătat mai sus, controlul pe care îl exercită Curtea ia în considerare marja de apreciere a statului. De aceea, îi revine acestuia sarcina de a demonstra existența unei nevoi sociale imperioase și a proporționalității ingerinței în dreptul individual. Raționamentul final al Curții este bazat pe o apreciere riguroasă a tuturor elementelor speței.

De exemplu, Curtea a analizat problema justului echilibru între, pe de o parte, interesul statului de reglementa situația străinilor aflați pe teritoriul său și de a-i îndepărta pe cei a căror ședere este ilegală sau care au comis infracțiuni grave, iar pe de altă parte, interesul cetățeanului străin care și-a construit deja o viață de familie pe teritoriul aceluia stat. Curtea a fost sesizată cu numeroase plângeri în care cetățeni străini care riscau să fie expulzați sau extrădați spre țările lor de origine susțineau că prin această măsură statul le încălca viața de familie și că prin urmare o astfel de măsură nu era necesară într-o societate democratică. Analiza Curții a fost de fiecare dată nuanțată: ea a cercetat atât existența unei vieți de familie efective, cât și riscul pe care străinul respectiv îl reprezenta pentru societate în general, în special gravitatea infracțiunilor care i se reproșau⁹². În unele situații, Curtea a cercetat și legăturile pe care cetățeanul străin le-a păstrat cu țara sa de origine precum și posibilitatea ca viața de familie să fie reluată în țara de origine⁹³.

Curtea Europeană a mai degajat, însă, în jurisprudența sa și sarcina statelor de a se conforma unor **obligații pozitive**, inerente asigurării respectului efectiv al drepturilor prevăzute de articolul 8. Aceste obligații pozitive implică și necesitatea adoptării unor măsuri de protecție a vieții private chiar și în relațiile dintre persoane private⁹⁴. Statele sunt, astfel, ținute să se doteze cu un arsenal juridic adecvat și suficient care să permită îndeplinirea acestor obligații pozitive⁹⁵.

Curtea Europeană a fost sesizată cu câteva cereri îndreptate împotriva României formulate de cetățeni străini care reproșau inactivitatea autorităților române care nu i-au susținut în demersul lor de valorificare a

⁹² CEDO, *Moustaquim c. Belgiei*, hotărârea din 18 februarie 1992, paragraf 45, *Boughanemi c. Franței*, hotărârea din 24 aprilie 1996, paragraf 44.

⁹³ CEDO, *Bouchelkia c. Franței*, hotărârea din 29 ianuarie 1997, paragraf 51

⁹⁴ CEDO, *Surugiu c. României*, hotărârea din 20 aprilie 2004, paragraf 59.

⁹⁵ CEDO, *Ignaccolo-Zenide c. României*, hotărârea din 25 ianuarie 2000, paragraf 108.

unui drept de vizită față de copiii lor minori aflați pe teritoriul României. Curtea a acceptat că în această materie granița dintre obligațiile negative și cele pozitive este greu de delimitat, dar a subliniat că revine statului obligația de a lua toate măsurile de natură a asigura reunirea unui părinte cu copilul său⁹⁶.

Pentru aprofundare

Johnston c. Irlandei, hotărârea din 18 decembrie 1986 (viață de familie);
Söderbäck c. Austriei, hotărârea din 28 octombrie 1998 (viață de familie);
E. B. c. Franței [MC], hotărârea din 22 ianuarie 2008 (viață de familie);
Dudgeon c. Irlandei, hotărârea din 22 octombrie 1981 (viață privată);
Leander c. Suediei, hotărârea din 26 martie 1987 (viață privată);
Evans c. Marii Britanii [MC], hotărârea din 10 aprilie 2007 (viață privată);
Lopez Ostra c. Spaniei, hotărârea din 9 decembrie 1994 (viață privată);
Sociétés Colas Est și alții c. Franței, hotărârea din 16 aprilie 2002 (domiciliul persoanei juridice);
Halford c. Marii Britanii, hotărârea din 25 iunie 1997 (domiciliu, corespondență);
Rotaru c. României, hotărârea din 4 mai 2000 (necesitate într-o societate democratică);
Varga c. României, hotărârea din 1 aprilie 2008 (lege accesibilă și previzibilă, protecție împotriva arbitrariului);
Surugiu c. României, hotărârea din 20 aprilie 2004 (obligații pozitive).

• Libertatea de gândire, conștiință și religie (art. 9 CEDO)

Articolul 9 al Convenției europene garantează oricărei persoane libertatea de gândire, conștiință și religie, dar și dreptul de manifestare în societate a convingerilor și religiilor. Titular al acestor drepturi este, în general, persoana fizică, dar, în anumite situații și bisericile sau asociațiile religioase sau filosofice se pot prevala de aceste prevederi.

Conform jurisprudenței constante a Curții de la Strasbourg, această libertate fundamentală este una din bazele regimului democratic, libertate care include elementele esențiale ale identității credincioșilor și ale concepției lor despre viață. Se bucură de aplicarea ei și persoanele „atee, agnostice, sceptice sau indiferente”⁹⁷.

⁹⁶ CEDO, *Ignacollo-Zenide precit., Monory c. României și Ungariei*, hotărârea din 5 aprilie 2005, paragraf 73, *Iosub Caras c. României*, hotărârea din 27 iulie 2006, paragrafele 38-39.

⁹⁷ CEDO, *Biserica Mitropolitană a Basarabiei c. Moldovei*, hotărârea din 13 decembrie 2001, paragraf 114.

Cele trei libertăți garantate de articolul 9 se referă toate la forul interior al individului, iar delimitarea lor este uneori dificil de realizat. Curtea Europeană a evitat să dea o definiție a acestor noțiuni, în special noțiunii de religie. Dacă apartenența la una din marile religii tradiționale nu ridică probleme, în ce privește curentele religioase minoritare sau mai puțin răspândite, Curtea a precizat că sintagma de „convingeri religioase” se distinge de noțiunile de „opinii” sau „idei”. Convingerile religioase implică „puncte de vedere care au un anumit nivel de forță, seriozitate și de coerență”⁹⁸.

În cauza *Chassagnou și alții c. Franței*, reclamantii, proprietari agricoli, erau constrânși de legislația franceză în vigoare la momentul faptelor să își pună terenurile la dispoziția asociațiilor de vânatoare. Ei s-au plâns că libertatea lor de gândire a fost încălcată datorită faptului că se opuneau deschis vânătorii și făceau parte din asociații de protecție a animalelor. Curtea Europeană a preferat, însă, să analizeze cererea reclamantilor din perspectiva dreptului la respectarea proprietății⁹⁹.

Ca și în cazul articolului 8, stau în sarcina statelor atât obligația negativă de a nu aduce atingere acestor libertăți cât și o serie de obligații pozitive. Curtea Europeană analizează respectarea de către state a obligațiilor negative prin raportare la cele trei condiții de conformitate a unei ingerințe statale prezentate în cadrul articolului 8.

În cauza *Biserica Mitropolitană a Basarabiei și alții c. Moldovei*, reclamantii s-au plâns că refuzul autorităților moldovene de a recunoaște Biserica Mitropolitană a Basarabiei reprezintă o încălcare a libertății lor religioase deoarece doar cultele recunoscute de stat puteau fi practicate pe teritoriul Moldovei. Curtea Europeană a constatat că o asemenea ingerință nu era necesară într-o societate democratică în măsura în care nu era justificată de o nevoie socială imperioasă și nici nu era proporțională față de scopul legitim urmărit, și anume acela de a proteja ordinea și securitatea publice¹⁰⁰.

⁹⁸ CEDO, *Campbell și Cosans c. Marii Britanii*, hotărârea din 25 februarie 1982, paragraf 36.

⁹⁹ CEDO, *Chassagnou și alții c. Franței*, hotărârea din 29 aprilie 1999, paragraf 125.

¹⁰⁰ CEDO, *Biserica Mitropolitană a Basarabiei* precit., paragrafele 123 și următoarele.

Pe de altă parte, statelor le revin și o serie de obligații pozitive, de a lua măsuri pentru a proteja drepturile garantate de Convenția Europeană. Până în momentul de față, Curtea Europeană nu s-a pronunțat în mod expres cu privire la obligații pozitive concrete ale statelor pe terenul articolului 9. Însă, evoluția constantă a jurisprudenței nu exclude posibilitatea de a trata obligațiile ce revin statului pe terenul acestui articol și din prisma teoriei obligațiilor pozitive.

Pentru aprofundare

Larissis și alții c. Greciei, hotărârea din 24 februarie 1998;

Kokkinakis c. Greciei, hotărârea din 25 martie 1993;

• **Libertatea de exprimare (art. 10 CEDO)**

Curtea Europeană a precizat în jurisprudența sa care este obiectul protecției oferite de articolul 10. Sfera de aplicare a acestei libertăți a fost progresiv extinsă și acoperă în prezent orice tip de discurs, indiferent de natura lui (politică, jurnalistică, literară sau artistică, comercială etc.) sau de suportul pe care acesta îl îmbracă.

În cauza *Boldea c. României*, reclamantul, cadru universitar, fusese condamnat penal pentru calomnie pentru că afirmase în timpul unei ședințe că doi colegi de-ai săi se făceau vinovați de plagiat și s-a plâns în fața Curții europene de o încălcare a libertății sale de exprimare. Curtea a acceptat susținerea reclamantului și a afirmat că și această afirmație făcută de reclamant cu privire la conduita profesională a doi colegi este protejată în cadrul articolului 10 al Convenției europene¹⁰¹.

Libertatea de exprimare cuprinde două componente: libertatea de opinie și libertatea de informare. Libertatea de exprimare a propriilor opinii trebuie înțeleasă prin raportare la libertatea de gândire și conștiință garantată de articolul 9 pe care l-am analizat mai sus. În ce privește libertatea de informare, textul articolul 10 este precis, Convenția garantând și „libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice”. În stadiul actual al jurisprudenței Curții, libertatea de informare nu cuprinde și dreptul de acces la informații, mai precis dreptul unei persoane de a obține ca anumite informații să îi fie comunicate. În situația în care informațiile solicitate de la autorități se referă direct la solicitant, Curtea a calificat refuzul de comunicare drept o încălcare a articolului 8 din Convenție, iar nu a articolului 10. Libertatea de informare trebuie înțeleasă ca libertatea de a comunica, de a difuza informații deja deținute.

¹⁰¹ CEDO, *Boldea c. României*, hotărârea din 15 februarie 2007, paragraf 45.

Curtea Europeană a precizat, în repetate rânduri că libertatea de exprimare privește nu doar informațiile sau ideile apreciate favorabil sau considerate inofensive sau indiferente, dar și pe cele care contrariază, șochează sau neliniștesc; aceasta fiind exigența pluralismului, toleranței și spiritului de deschidere caracteristice unei societăți democratice¹⁰².

Încă de la începutul sistemului european de protecție a drepturilor omului, Comisia Europeană a Drepturilor Omului a exceptat de la protecția oferită de Convenția Europeană doar un singur tip de discurs, și anume cel care promovează ideologiile extremiste și incită la discriminare etnică sau rasială. Comisia Europeană și-a bazat decizia pe prevederile articolului 17 al Convenției care interzice abuzul de drept.

În ceea ce privește obligația negativă a statelor de a nu aduce atingere libertății de exprimare, Curtea Europeană analizează respectarea acestei obligații prin raportare la condițiile deja prezentate mai sus, în cadrul articolelor 8 și 9. Trebuie, însă, precizat că în jurisprudența sa, Curtea a tratat cu deosebită atenție cauzele legate de libertatea presei și a recunoscut un nivel de protecție foarte ridicat discursului jurnalistic, presa fiind în accepțiunea Curții „câinele de pază al democrației”.

Protecția pe care Curtea o va recunoaște libertății presei este nuanțată în funcție de conținutul mesajului transmis: o chestiune de interes general privind corupția unor funcționari sau demnitari publici¹⁰³ sau, dimpotrivă, o chestiune pur privată privind starea de sănătate sau viața sexuală a unei persoane¹⁰⁴. În ce privește obligația presei de a respecta demnitatea sau reputația persoanei, Curtea a admis că limitele criticilor ce se pot aduce unui om politic sunt mai largi decât în cazul unei persoane private¹⁰⁵.

În materia libertății presei, Curtea distinge cu precauție între informații factuale și judecăți de valoare și admite demonstrarea veridicității primei categorii. Cu toate acestea, și judecățile de valoare trebuie construite pe o bază factuală suficientă. De

¹⁰² Jurisprudența este abundentă. A se vedea în acest sens, cauza *Boldea* precitată, paragraf 45.

¹⁰³ CEDO, *Dalban c. României*, hotărârea din 28 septembrie 1999, paragraf 48, *Cumpănă și Mazăre c. României* [Marea Cameră], hotărârea din 17 decembrie 2004, paragraf 94.

¹⁰⁴ CEDO, *Biriuk c. Lituaniei*, hotărârea din 25 noiembrie 2008, paragraf 42.

¹⁰⁵ CEDO, *Lingens c. Austriei*, hotărârea din 8 iulie 1986, paragraf 42 *in fine*.

aceea, Curtea a insistat că jurnalistul trebuie să acționeze cu bună credință în limitele deontologiei sale profesionale¹⁰⁶.

În cauza *Barb c. României*, reclamantul, jurnalist de profesie, a fost condamnat penal pentru publicarea unui articol prin care îl acuza pe președintele Forumului Germanilor din Deva de escrocherie deoarece promisese, în schimbul unor sume de bani, locuri de muncă în Germania. Curtea Europeană a constatat că reclamantul publicase un articol de interes general, deoarece acesta conținea informații cu privire la corupția administrației locale și la migrația forței de muncă și vizau activitatea publică a președintelui Forumului Germanilor. De asemenea, articolul incriminat avea o bază factuală evidentă, iar buna credință a reclamantului nu fusese pusă la îndoială. Curtea a concluzionat că prin condamnarea penală a reclamantului, autoritățile statului au acționat disproporționat¹⁰⁷ și prin urmare au încălcat articolul 10.

Mai mult, Curtea recunoaște jurnaliștilor dreptul la protecția surselor confidențiale de informare. Curtea analizează cu deosebită atenție orice măsură prin care confidențialitatea surselor jurnalistice ar putea fi compromisă¹⁰⁸.

Curtea Europeană a extins de asemenea teoria obligațiilor pozitive și în ce privește libertatea de exprimare: revine statelor sarcina de a lua măsuri concrete și adecvate pentru a proteja libertatea de exprimare a persoanei. Aceste obligații pozitive se pot traduce prin: măsuri efective de protejare a unui cotidian care a primit amenințări repetate din partea unei grupări teroriste¹⁰⁹ sau măsuri de protejare a libertății de exprimare în relațiile dintre angajat sau angajatorul său¹¹⁰.

O problemă distinctă o ridică relația dintre libertatea de exprimare și dreptul la respectarea vieții private, mai precis relația dintre libertatea presei și dreptul la respectarea intimității sau demnității persoanei. Curtea Europeană a recunoscut o marjă de apreciere largă statului care este într-o poziție mai adecvată pentru a cântări diversele interese în joc: pe de o parte, libertatea de exprimare, care beneficiază de garanții mai puternice atunci când este în joc interesul presei de a

¹⁰⁶ CEDO, *Colombani și alții c. Franței*, hotărârea din 25 iunie 2002, paragraf 65.

¹⁰⁷ CEDO, *Barb c. României*, hotărârea din 16 octombrie 2008, paragraf 36.

¹⁰⁸ CEDO, *Goodwin c. Marii Britanii precit.*, paragraf 39, *Ernst și alții c. Belgiei*, hotărârea din 15 iulie 2003, paragraf 103..

¹⁰⁹ CEDO, *Özgür Gündem c. Turciei*, hotărârea din 16 martie 2000, paragrafele 42-43.

¹¹⁰ CEDO, *Fuentes Bobo c. Spaniei*, hotărârea din 29 februarie 2000, paragraf 38.

informa publicul cu privire la chestiuni de interes general, iar pe de altă parte, dreptul persoanei la respectarea imaginii și demnității sale, care poate fi, însă, limitat atunci când este vorba de o figură publică.

În cauza *Von Hannover c. Germaniei*, reclamanta, membră a familiei princiere din Monaco, s-a plâns că statul german nu i-a protejat dreptul la respectarea vieții private deoarece instanțele germane respinseseră acțiunile sale civile împotriva unor reviste care publicaseră fotografii de-ale sale. Curtea a reamintit rolul esențial al presei într-o societate democratică și că protecția vieții private beneficiază de garanții mai reduse atunci când persoana este o figură publică. Curtea a apreciat că libertatea presei poate fi redusă atunci când mesajul difuzat se referă la sfera privată a individului. În speță, Curtea a constatat că fotografiile o prezentau pe reclamantă în ipostaze cotidiene care nu aveau legătură cu funcțiile oficiale pe care le avea reclamanta în calitate de membră a unei familii domnitoare și că unele dintre ele fuseseră făcute de la mae distanță, prin mijloace evident clandestine. De aceea, Curtea a fost în dezacord cu interpretarea pe care o dăduseră instanțele germane care au considerat-o pe reclamantă o personalitate „absolută” a lumii contemporane, expusă prin urmare publicității cu privire la orice aspect al vieții sale și a concluzionat că, acordând o pondere excesivă libertății de exprimare, statul german nu i-a protejat reclamantei viața privată¹¹¹.

Pentru aprofundare

Dalban c. României, hotărârea din 28 septembrie 1999 (libertatea presei, legitimitatea ingerinței);

Sabou și Pârcălab c. României, hotărârea din 28 septembrie 2004 (libertatea presei, legitimitatea ingerinței);

Stângu și Scutelnicu c. României, hotărârea din 31 ianuarie 2006 (libertatea presei, legitimitatea ingerinței);

Folea c. României, hotărârea din 14 octombrie 2008 (libertatea presei, legitimitatea ingerinței);

Müller și alții c. Elveției, hotărârea din 24 mai 1988 (discurs artistic);

Otto Preminger Institut c. Austriei, hotărârea din 20 septembrie 1994 (discurs artistic);

Hertel c. Elveției, hotărârea din 25 august 1998 (discurs științific);

Casado Coca c. Spaniei, hotărârea din 24 februarie 1994 (publicitatea profesiilor liberale);

¹¹¹ CEDO, *Von Hannover c. Germaniei*, hotărârea din 24 iunie 2004, paragraf 61 și următoarele.

Ozgür Gündem c. Turcia, hotărârea din 16 martie 2000 (obligații pozitive).

- **Libertatea de întrunire și asociere (art. 11 CEDO)**

Articolul 11 se află în strânsă legătură cu articolul 10 susmenționat, Curtea afirmând că protecția opiniilor și libertatea de a le exprima constituie unul din obiectivele libertății de întrunire și de asociere. Partidele politice beneficiază de o protecție sporită având în vedere rolul important pe care îl joacă în cadrul unui regim bazat pe pluralism și democrație

Curtea Europeană a sancționat, în două situații, refuzul autorităților române de a înregistra partide politice sau asociații. În cauza *Partidul Comuniștilor Nepecești și Ungureanu*, reclamantii s-au plâns că instanțele române au refuzat înregistrarea partidului reclamant¹¹². În cauza *Bozgan*, reclamantul s-a lovit de același refuz atunci când a solicitat înregistrarea unei asociații denumite „Garda națională antimafia”¹¹³. Analiza a purtat asupra motivelor care au determinat refuzul înregistrării și, în ambele situații, Curtea a considerat că refuzul nu era justificat de o „nevoie socială imperioasă”.

Curtea Europeană analizează respectarea **obligațiilor negative** ale statului pe terenul articolului 11 în aceleași condiții ca cele prezentate în cadrul articolelor 8, 9 și 10. Aceste condiții au fost prezentate mai sus și nu revenim asupra lor în măsura în care Curtea Europeană nu a enunțat principii distincte sau specifice articolului 11. Mai trebuie precizat că revin statelor și o serie de **obligații pozitive**. Aceste obligații pozitive pot consta în adoptarea unei legislații adecvate pentru garantarea libertății de asociere sau în protejarea prin acțiuni concrete a manifestărilor publice atunci când există indicii că desfășurarea unor asemenea manifestări este amenințată, chiar dacă acestea provin din partea unor particulari.

Cauza *Ouranio Toxo și alții c. Grecia* a fost formulată de un partid politic și de membrii acestuia care militează pentru promovarea intereselor minorității macedonene din Grecia. În procedura în fața Curții, ei s-au plâns că statul grec nu a luat măsuri eficiente de a-i proteja de ingerințe din partea unor particulari care au distrus sediul partidului și agresat pe unii din membrii săi. Curtea Europeană a constatat încălcarea articolului 11 deoarece, deși aveau cunoștință de existența unui curent majoritar care

¹¹² CEDO, *Partidul Comuniștilor Nepecești și Ungureanu c. României*, hotărârea din 3 februarie 2005, paragraf 44.

¹¹³ CEDO, *Bozgan c. României*, hotărârea din 11 octombrie 2007, paragraf 30.

se opunea activității reclamanților și care făcuse publice amenințările sale, autoritățile grecești nu au luat măsuri pentru a proteja sediul și persoana reclamanților¹¹⁴.

Pentru aprofundare

Schmidt și Dalhstrom c. Suediei, hotărârea din 6 februarie 1976;

Barraco c. Franței, hotărârea din 5 martie 2009;

- **Dreptul la căsătorie (art. 12 CEDO) și egalitatea între soți (art. 5 Protocolul nr. 7 CEDO)**

Convenția Europeană precizează că acest drept este recunoscut „bărbatului și femeii care doresc să întemeieze o familie conform legislației naționale”, iar Curtea a ezitat până în prezent să extindă acest drept și cuplurilor homosexuale. Articolul 5 din Protocolul nr. 7 recunoaște soților egalitatea în drepturi și în responsabilități cu caracter civil, între ei și în relațiile cu copii lor. Această egalitate se aplică în ce privește căsătoria, pe durata acesteia sau cu prilejul desfacerii ei.

- **Dreptul la un recurs efectiv (art. 13 CEDO)**

Noțiunea de „recurs” folosită de Convenție are un caracter autonom, independent de orice calificare pe care ar putea-o da dreptul intern. Articolul 13 dă individului un drept de acces la o instanță națională, dar nu și un drept la o cale de atac, cum ar fi apelul sau recursul. De asemenea, și noțiunea de „recurs efectiv” are caracter autonom. Dreptul la un recurs efectiv nu trebuie înțeles ca un drept la a obține o soluție favorabilă, ci doar ca un drept de a sesiza instanțele naționale și de a obține o soluție cu respectarea unor garanții procedurale.

În analiza sa, Curtea Europeană va cerceta dispozițiile dreptului intern pentru a identifica dacă aceste deschid reclamantului calea unei acțiuni în justiție și dacă instanțele naționale astfel sesizate au competența de a cerceta fondul cauzei și de a dispune măsuri reparatorii în favoarea reclamantului. Curtea nu se limitează deci la o analiză formală a existenței unei legi interne, ci analizează și calitatea acestei legi din punctul de vedere al accesibilității și previzibilității ei.

În cauza *Sabou și Pârcălab c. României*, reclamanții au invocat încălcarea Articolului 13 combinat cu articolul 8 datorită faptului că nu au putut

¹¹⁴ CEDO, *Ouranio Toxo și alții c. Greciei*, hotărârea din 20 octombrie 2005, paragraf 35.

contesta în instanță decăderea lor automată din drepturile părintești decisă ca urmare a condamnării lor penale pentru calomnie. Guvernul român a susținut că reclamantii puteau contesta pedeapsa decăderii din drepturile părintești pe calea unei excepții de constituționalitate. Curtea Europeană a apreciat că o asemenea posibilitate nu reprezintă o cale de recurs efectivă deoarece în jurisprudența Curții Constituționale române, pedeapsa decăderii din drepturile părintești este constituțională, iar stabilirea pedepselor accesorii este un atribut al puterii legislative¹¹⁵. Curtea Europeană a constatat astfel încălcarea articolului 13 combinat cu articolul 8.

Pentru aprofundare

Cobzaru c. României, hotărârea din 26 iulie 2007;

Stoica c. României, hotărârea din 4 martie 2008;

- **Dreptul de a nu fi supus discriminării (art. 14 CEDO și Protocolul adițional nr.12)**

Protecția pe care o oferă articolul 14 este una limitată; redactarea acestui articol indică faptul că dreptul de a nu fi supus discriminării nu are caracter autonom, ci trebuie analizat prin raportare la exercitarea unui drept garantat de Convenție. Aceasta este și interpretarea constantă a Curții Europene¹¹⁶ care fiind ținută de textul clar al articolului 14 nu a putut propune o interpretare extensivă. De aceea, Curtea a analizat întotdeauna articolul 14 prin raportare la un alt drept garantat de Convenția Europeană.

Protocolul adițional nr. 12 al Convenției Europene¹¹⁷ introduce, însă, o clauză generală prin care se interzice discriminarea în legătură cu *orice* drept garantat de legea internă. Prin această dispoziție, Curtea Europeană va putea analiza o sferă mult mai largă de cereri, singura condiție necesară pentru a atrage aplicabilitatea articolului 1 din Protocolul nr. 12 fiind aceea ca legea națională să consacre expres dreptul în exercitarea căruia reclamantul susține că a fost discriminat.

Curtea Europeană a acceptat că nu orice diferență de tratament constituie o discriminare¹¹⁸. Conform jurisprudenței sale constante, o diferență de tratament

¹¹⁵ CEDO, *Sabou și Pârcălab c. României*, hotărârea din 28 septembrie 2004, paragraf 56.

¹¹⁶ A se vedea hotărârea CEDO *Moldovan* precitată.

¹¹⁷ În vigoare de la 1 aprilie 2005 și ratificat de România la 1 noiembrie 2006.

¹¹⁸ CEDO, *Afacerea lingvistică belgiană*, hotărârea din 23 iulie 1968, paragraf 10.

constituie discriminare dacă intervine în situații analoge și dacă îi lipsește o justificare obiectivă și rezonabilă.

În cauzele *Moldovan și alții c. României*, *Cobzaru și alții c. României* și *Stoica și alții c. României*¹¹⁹, Curtea Europeană a sancționat comportamente discriminatorii la adresa unor persoane aparținând minorității Rome. Curtea a constatat că autoritățile naționale nu au desfășurat o anchetă efectivă cu privire la susținerile reclamanților că au fost supuși la rele tratamente și că lipsa unei anchete era motivată și de originea etnică a reclamanților. În cauza *Moldovan și alții*, Curtea a constatat că discriminarea avea un caracter atât de grav încât a reprezentat un tratament degradant în sensul articolului 3 al Convenției.

În cauzele *Beian c. României* și *Driha c. României*¹²⁰, Curtea a constatat încălcarea Articolului 14 în legătură cu Articolul 1 din Protocolul nr. 1 (dreptul la respectarea proprietății). Această constatare s-a bazat pe faptul că instanțele naționale au pronunțat soluții definitive diametral opuse în mai multe situații identice, iar Înalta Curte de Casație și Justiție nu și-a îndeplinit rolul legal de a corecta aceste divergențe de jurisprudență.

Pentru aprofundare

Afacerea lingvistică belgiană, hotărârea din 9 februarie 1967;

D.H. și alții c. Cehiei [MC], hotărârea din 13 noiembrie 2007;

- **Dreptul la protecția proprietății (art. 1 Protocolul nr. 1 CEDO)**

Articolul 1 din Protocolul nr. 1 al Convenției europene cuprinde 3 reguli. În primul rând, acest articol consacră dreptul la protecția proprietății private deja dobândite și nu reglementează un drept de a deveni proprietar. Curtea Europeană a precizat, în multiple rânduri, că articolul 1 din Protocolul nr. 1 protejează „bunuri actuale”, cu alte cuvinte, bunuri prezente asupra cărora o persoană fizică sau juridică exercită efectiv un drept de proprietate. Noțiunea de „bun” cuprinde bunurile mobile și imobile, dar și drepturi de creanță, drepturi de proprietate intelectuală sau drepturi ce decurg din exercitarea unei profesii, cum ar fi dreptul la clientelă.

¹¹⁹ CEDO, *Moldovan și alții c. României*, hotărârea din 12 iulie 2005, *Cobzaru și alții c. României*, hotărârea din 26 iulie 2007 și *Stoica și alții c. României*, hotărârea din 4 martie 2008.

¹²⁰ CEDO, *Beian c. României* (nr.1), hotărârea din 6 decembrie 2007, paragraf 64, *Driha c. României*, hotărârea din 21 februarie 2008, paragraf 38.

În al doilea rând, el precizează în ce condiții o persoană poate fi privată de proprietatea sa: *i)* dacă există o cauză de utilitate publică; și *ii)* dacă sunt respectate condițiile ce decurg din legea internă și din principiile generale ale dreptului internațional.

În al treilea rând, acest articol dispune că statele pot reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor sau a altor contribuții sau a amenizilor.

Curtea Europeană a soluționat foarte multe plângeri îndreptate împotriva statului român și care invocau încălcarea articolului 1 al Protocolului nr. 1. Aceste plângeri se refereau la situația imobilelor (fie ele terenuri și/sau clădiri) naționalizate în perioada regimului comunist.

O mare parte din aceste plângeri au fost declarate inadmisibile, organele de la Strasbourg dezvoltând o serie de principii în această materie. Astfel, protecția recunoscută de Convenție se extinde doar asupra bunurilor actuale, prezente, nu și asupra celor trecute în proprietatea statului sau a altor persoane. Actul naționalizării efective nu poate fi analizat de Curtea Europeană deoarece acesta excede competenței sale *ratione temporis*, fiind anterior datei de 20 iunie 1994 când statul român a ratificat Convenția Europeană. De asemenea, articolul 1 din Protocolul nr. 1 nu consacră o obligație generală a statelor de a restitui proprietățile confiscate sau naționalizate, acestea rămânând libere să decidă dacă restituie aceste proprietăți și în ce condiții¹²¹.

Plângerile declarate admisibile și asupra cărora s-a pronunțat Curtea pot fi grupate în două categorii și denotă probleme structurale în această materie. Prima categorie o reprezintă cauzele de tip *Brumărescu c. României* în care reclamantul s-a plâns Curții că imobilul care îi fusese restituit printr-o decizie judecătorească definitivă și irevocabilă pronunțată în urma acțiunii în revendicare pe care o inițiasse i-a fost naționalizat a doua oară prin admiterea recursului în anulare promovat de procurorul general al României. Curtea a admis argumentele reclamantului și a condamnat statul român să îi restituie imobilul¹²².

¹²¹ Comisia europeană a Drepturilor Omului, *Lupuleț c. României*, decizia din 17 mai 1996,

¹²² CEDO, *Brumărescu c. României*, hotărârea din 28 octombrie 1999, paragrafele 79-80.

O a doua categorie o reprezintă cauzele de tip *Străin și alții c. României*¹²³ care privesc o situație de fapt ușor diferită. Reclamanții din această cauză introduseseră și ei o acțiune în revendicare ce le-a fost admisă printr-o decizie judecătorească definitivă. Punerea lor în posesie cu imobilul revendicat nu a fost posibilă deoarece statul deja vânduse chiriașilor respectivul imobil. Astfel, s-a creat situația în care același imobil avea doi proprietari. Acțiunea reclamanților în anularea contractelor de vânzare-cumpărare ale chiriașilor a fost respinsă pentru că, deși instanțele au recunoscut dreptul de proprietate al reclamanților, au considerat că buna credință a chiriașilor la încheierea contractelor de vânzare-cumpărare se opunea anulării acestora. Curtea Europeană a constatat încălcarea articolului 1 din Protocolul nr. 1, mai ales datorită faptului că reclamanții nu au fost despăgubiți în nici un fel pentru pierderea suferită.

În continuarea hotărârii *Străin și alții* trebuie amintită și cauza *Păduraru c. României* care, în care Curtea, într-o situație de fapt similară, a criticat jurisprudențele contradictorii ale instanțelor române în această materie de interes general pentru societatea românească¹²⁴.

O a treia categorie o reprezintă cauzele de tip *Matache și alții c. României*¹²⁵ în care Curtea Europeană a analizat o situație legată de aplicarea Legii nr. 10/2001 și de eficiență *Fondului Proprietatea*. Instanțele naționale au recunoscut reclamanților dreptul de a primi despăgubiri pentru mai multe bunuri imobile ce aparținuseră părinților lor. Instanțele au precizat și cuantumul despăgubirilor la care reclamanții erau îndreptățiți, însă aceștia nu au primit aceste despăgubiri. În baza Legii nr. 10/2001 așa cum a fost modificată de legea nr. 247/2005, despăgubirile prin echivalent se plătesc sub forma unor participațiuni la *Fondul Proprietatea*.

În procedura în fața Curții, Guvernul român a invocat dificultățile de ordin legislativ și administrativ pe care le presupune acest proces de restituire a proprietăților, în natură sau prin echivalent. Curtea Europeană a admis că acest proces poate fi dificil, dar a constatat că în ce-i privește de reclamanți aceștia făcuseră toate demersurile prevăzute de lege și că nici după 4 ani de la decizia definitivă a instanțelor naționale, aceștia nu au putut încasa sumele stabilite cu titlu

¹²³ CEDO, *Străin și alții c. României*, hotărârea din 21 iulie 2005, paragrafele 51-59.

¹²⁴ CEDO, *Păduraru c. României*, hotărârea din 1 decembrie 2005, paragraf 98.

¹²⁵ CEDO, *Matache și alții c. României*, hotărârea din 19 octombrie 2006, paragrafele 41-42.

de despăgubiri. În consecință, Curtea a constatat că Articolul 1 din Protocolul nr. 1 a fost încălcat.

O altă categorie de hotărâri ridică o problemă în ce privește atât articolul 6 al Convenției cât și articolul 1 din Protocolul nr. 1. În cauza *Sabin Popescu c. României*, reclamantul a arătat că printr-o hotărâre judecătorească definitivă i-a fost reconstituit dreptul de proprietate asupra a două parcele teren agricol, dar că nu a fost pus în posesie cu terenul respectiv. Hotărârea definitivă preciza atât suprafața parcelor cât și amplasament lor exact. Reclamantul a inițiat diverse proceduri pentru a obține punerea sa în posesie. Autoritățile administrative i-au oferit două parcele de teren situate pe alt amplasament decât cel menționat în hotărârea definitivă care a rămas neexecutată.

Pe terenul articolului 6 al Convenției, Curtea Europeană a constatat că hotărârea definitivă favorabilă reclamantului nu a fost niciodată executată *ad litteram*, dar că autoritățile administrative au oferit reclamantului posibilitatea punerii în posesie cu două parcele de teren similare¹²⁶. Curtea a concluzionat totuși că articolul 6 a fost încălcat deoarece nici autoritățile administrative, nici instanțele nu i-au comunicat reclamantului motivele pentru care punerea sa în posesie conform hotărârii judecătorești nu era posibilă în mod obiectiv.

Pe terenul articolului 1 din Protocolul nr. 1, Curtea a constatat într-o primă etapă că reclamantul era titularul unui bun în baza unei hotărâri judecătorești definitive. Apoi, Curtea a constatat că reclamantul nu a fost pus în posesie cu cele două parcele de teren dispuse în hotărârea definitivă și că oferirea unui teren echivalent, în absența oricărei justificări din partea autorităților, nu justifică o asemenea ingerință în dreptul reclamantului. Curtea a concluzionat că articolul 1 din Protocolul nr. 1 a fost încălcat.

În final, în cauza *Viașu c. României*, Curtea a identificat o altă problemă generală cu caracter sistemic¹²⁷. Reclamantul a solicitat în baza Legii nr. 18/1991 restituirea unui teren agricol; terenul i-a fost restituit parțial, deoarece o parte fusese afectată unei exploatare miniere. Prin decizii administrative din 2000 și 2002, reclamantului i-a fost recunoscut dreptul a obține despăgubiri pecuniare pentru partea de teren afectată exploatareii miniere.

¹²⁶ CEDO, *Sabin Popescu c. României*, hotărârea din 2 martie 2004, paragrafele 62-76.

¹²⁷ CEDO, *Viașu c. României*, hotărârea din 9 decembrie 2008, paragraf 76.

În procedura în fața Curții europene, reclamantul s-a plâns că aceste decizii administrative nu au fost puse în aplicare; la data adoptării hotărârii Curții reclamantul nu primise încă aceste despăgubiri. Curtea a analizat cererea pe terenul articolului 1 din Protocolul nr. 1 deoarece a constatat că reclamantul avea un interes patrimonial ce decurgea din lege și fusese confirmat de autorități. Curtea a admis că procesul de restituire a proprietăților poate fi dificil, însă a criticat numeroasele modificări legislative în materie și inconstanța instanțelor naționale în interpretarea acestor legi. Curtea a constatat că statul român nu a respectat justul echilibru între interesul individual al reclamantul și interesele generale ale societății și a constatat încălcarea articolului 1 din Protocolul nr. 1.

Mai trebuie precizat că instanța de la Strasbourg a insistat asupra caracterului sistemic al problemelor analizate în cauza *Viașu*, mai mult de o sută de cauze similare aflându-se deja pe rol. Curtea a reamintit prevederile articolului 46 al Convenției europene prin care statele părți se angajează să respecte hotărârile definitive ale Curții. Or, în cadrul procedurilor de executare a hotărârilor Curții, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei poate impune statelor și măsuri de ordin general care să elimine din ordinea juridică internă problemele constatate de Curte. În cauza *Viașu* Curtea a prezentat cu titlu indicativ o serie de astfel de măsuri generale: simplificarea și eficientizarea procedurilor de restituire, amendarea cadrului legislativ pentru mai multă coerență. În funcție de aceste măsuri concrete pe care le va adopta statului român jurisprudența din cauza *Viașu* poate da sau nu naștere unei serii de alte hotărâri similare.

Distinct de problematica restituirii imobilelor naționalizate mai trebuie precizat că articolul 1 din Protocolul nr. 1 permite statelor să reglementeze folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor sau a altor contribuții. Curtea Europeană a avut ocazia să precizeze întinderea acestui drept al statelor și a analizat maniera în care statele au păstrat un just echilibru între interesul individual în cauză și interesele generale ale societății

În cauza *Buzescu c. României*, reclamantul a susținut că statul a exercitat acest drept de reglementare de manieră incompatibilă cu prevederile Articolului 1 din Protocolul nr. 1. În fapt, reclamantul, avocat de profesie, a fost readmis în Baroul Constanța ca urmare a redobândirii cetățeniei române și a plătit timp de 3 ani taxele aferente profesiei. Ulterior Uniunea Avocaților din România a anulat decizia Baroului Constanța pe motiv că acesta acționase în afara competențelor sale legale. Decizia Uniunii Avocaților a fost confirmată de instanțe. Curtea Europeană a considerat că reclamantul se poate prevala de un „bun” în sensul Convenției, mai precis de dreptul său la clientelă. Curtea a constatat, însă, că măsura

excluderii sale din barou a avut caracter excesiv deoarece rațiunile procedurale care au condus la aceasta nu îi erau imputabile lui¹²⁸.

Pentru aprofundare

Abramciuc c. României, hotărârea din 24 februarie 2009 (brevet de invenție);

Raicu c. României, hotărârea din 19 octombrie 2006 (desființarea contractului de vânzare-cumpărare);

Tudor Tudor c. României, hotărârea din 24 martie 2009 (desființarea contractului de vânzare-cumpărare);

Manoilescu și Dobrescu c. României, decizia din 3 martie 2005 (obligația de restituire și imunitatea diplomatică);

Hirschhorn c. României, hotărârea din 26 iulie 2007 (obligația de restituire și imunitatea diplomatică);

Radovici și Stănescu c. României, hotărârea din 2 noiembrie 2006 (protecția proprietarilor);

• **Dreptul la instruire (art. 2 Protocolul nr. 1 CEDO)**

Articolul 2 din Protocolul nr. 1 recunoaște dreptul la instruire oricărei persoane fizice, iar atunci când beneficiarii acestui drept sunt copiii acest articol impune statelor să respecte convingerile religioase și filosofice ale părinților. Textul articolului are o formulare generală, iar Curtea Europeană l-a aplicat în situații variate: instruirea școlară sau universitară, formarea profesională sau tehnică, formarea continuă etc.

În cauza *Leyla Şahin c. Turciei* reclamanta, musulmană practicăntă, a denunțat imposibilitatea de a continua studiile universitare datorită interdicției purtării vălului islamic în universitățile publice. Curtea a analizat în primul rând cererea sa din prisma Articolului 9, dar ulterior a procedat și la o analiză a respectării de către statul turc a dreptului reclamantei la instruire. Curtea Europeană nu a constatat o încălcare a dreptului reclamantei la instruire. Curtea a luat în considerare, pe de o parte, faptul că dreptul reclamantei nu fusese restrâns în substanță; în fața Curții aceasta nu a susținut că nu putea continua studiile universitare, ci că nu putea să o facă în condiții care să îi respecte identitatea religioasă. Pe de altă parte, Curtea a aplicat principiul subsidiarității și a recunoscut o marjă de apreciere largă autorităților turce care erau mai bine plasate

¹²⁸ CEDO, *Buzescu c. României*, hotărârea din 24 mai 2005.

Ghidul avocatului de drepturile omului

pentru a reglementa sistemul educativ în funcție de realitățile sociale și culturale ale societății turcești¹²⁹.

Trebuie, însă, precizat că articolul 2 din Protocolul nr. 1 garantează accesul la instituțiile școlare existente la un moment dat și nu impune, în mod necesar, statelor o obligație de a organiza o formă determinată de învățământ sau de un anumit nivel. Revine tocmai statului de a organiza sistemul public de învățământ de o manieră care să țină cont de realitățile concrete ale societății respective.

Trebuie de asemenea menționat că și pe terenul articolului 2 din Protocolul nr. 1, revin statelor obligații pozitive, având în vedere că dreptul la instruire este recunoscut *oricărei* persoane, fără discriminare.

În cauza *D.H. și alții c. Cehiei*, reclamantii, copii de origine Roma, au criticat că organizarea sistemului de învățământ cehesc în învățământ de masă și școli speciale și maniera în care elevii puteau urma una din aceste două filiere erau discriminatorii. În fapt, orientarea spre una din cele două filiere se făcea printr-un test care fusese conceput în funcție de standardele societății cehesti majoritare, ceea ce a condus la trimiterea cu precădere a copiilor Roma spre școlile speciale. Curtea Europeană a constatat că acest sistem nu prevedea suficiente garanții pentru a proteja copiii de origine Roma de o posibilă discriminare și că statul eh nu a luat suficiente măsuri active adecvate nevoilor specifice al copiilor Roma care aparțin unei minorități defavorizate¹³⁰. Curtea Europeană a concluzionat că statul ceh a încălcat articolul 2 din Protocolul nr. 1 combinat cu Articolul 14 al Convenției europene.

Pentru aprofundare

Afacerea lingvistică belgiană, hotărârea din 9 februarie 1967;

Folgero și alții c. Norvegiei, hotărârea din 29 iunie 2007;

- **Dreptul la alegeri libere (art. 3 Protocolul adițional nr. 1)**

Articolul 3 din Protocolul adițional nr. 1 garantează dreptul la alegeri libere. Formularea acestui articol indică de manieră clară faptul că obligația care revine statului este una pozitivă. Curtea a consacrat, însă, un drept de a alege, drept care

¹²⁹ *Ibidem*, paragraf 157 și următoarele.

¹³⁰ CEDO, *D.H. și alții c. Cehiei* [Marea Cameră], hotărârea din 13 noiembrie 2007, paragrafele 205-210.

are un caracter relativ și căruia statul nu îi poate aduce atingere decât cu respectarea condițiilor legalității și proporționalității.

În cauza *Calmanovici c. României*, reclamantul s-a plâns că, în urma condamnării sale la pedeapsa închisorii, a fost decăzut din dreptul de a alege. Curtea a observat că decăderea din acest drept era dispusă de instanță în baza legii, dar de manieră automată, fără o analiză a circumstanțelor concrete ale cauzei și a concluzionat că această restrângere a dreptului reclamantului este disproporționată¹³¹.

- **Libertate de circulație (art. 2 Protocolul adițional nr. 4)**

Jurisprudența Curții europene a precizat care este domeniul de aplicare a articolului 2 al Protocolului nr. 4. În primul rând, acest articol garantează dreptul de a circula în mod liber pe teritoriul unui stat și de a-și stabili reședința pe acest teritoriu, cu condiția ca persoana în cauză să se afle în mod legal în acel loc. Articolul acesta nu recunoaște așadar dreptul persoanei de a intra pe teritoriul unui stat altul decât cel unde persoana își are domiciliul sau reședința și nici dreptul de a obține regularizarea unei șederi ilegale. În al doilea rând, Articolul 2 din Protocolul nr. 4 include dreptul oricărei persoane de a părăsi orice țară, inclusiv pe a sa¹³².

- **Dreptul de a nu fi judecat și pedepsit de două ori (art. 4 Protocolul adițional nr. 7)**

Scopul articolului 4 din Protocolul adițional este de a proteja persoana împotriva arbitrariului în materie penală. Curtea a precizat că Articolul 4 din Protocolul nr. 7 interzice reluarea anchetelor penale definitiv închise pentru a evita ca o persoană să fie anchetată sau pedepsită penal de două ori pentru același comportament. Jurisprudența Curții nu este foarte abundentă în această materie.

Chestiunea ce revine, însă, în această problemă este de a determina ce anume constituie o dublă pedeapsă penală. Criteriile de care se servește Curtea în analiza sa sunt: *i*) calificarea pedepselor de către dreptul intern; și *ii*) natura și gravitatea pedepselor.

¹³¹ CEDO, *Calmanovici c. României*, hotărârea din 1 iulie 2008, paragraf 153.

¹³² CEDO, *Földes și Földesne Hajlik c. Ungariei*, hotărârea din 31 octombrie 2008, paragraf 32.

În cauza *Maszni c. României*, reclamantul a fost condamnat penal pentru uz de fals deoarece instanțele naționale au constatat că utilizase un permis de conducere falsificat. În fața Curții europene, reclamantul s-a plâns că anularea automată a permisului său de conducere ca urmare a acestei condamnări penale constituia o dublă pedeapsă. Curtea nu a reținut acest argument, considerând că anularea permisului nu era o pedeapsă penală, ci doar o consecință administrativă a condamnării sale penale¹³³.

- **Dreptul de exercitare efectivă a recursului individual prevăzut de Convenția Europeană (art. 34 CEDO)**

Dreptul de exercitare efectivă a recursului individual prevăzut de Convenție nu este prevăzut ca atare, el fiind o creație jurisprudențială. Curtea Europeană a interpretat articolul 34 de manieră extensivă și, bazându-se pe articolul 1 al Convenției prin care statele parte recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile recunoscute de Convenție, a consacrat un veritabil drept de recurs individual în ce privește procedura în fața sa. Conform jurisprudenței Curții, acestui drept îi corespund obligații negative, dar și pozitive în sarcina statului. Cele mai frecvente cazuri provin din partea unor deținuți care se află sub autoritatea directă a statului și care reclamă acte de intimidare din partea autorităților penitenciare.

Cauza *Cotleț c. României* a ridicat problema exercitării recursului individual din penitenciar și a obligațiilor ce revin autorităților din penitenciar care au o dublă natură: pe de parte, de a nu restrânge dreptul deținutului de a corespunde cu Curtea și, pe de altă parte, de a pune la dispoziția reclamantului actele și informațiile necesare în procedura în fața Curții¹³⁴. Reclamantul din speță s-a plâns Curții că autoritățile penitenciare l-au supus presiunilor și intimidărilor pentru a renunța la plângerea sa în fața Curții și nici nu i-au furnizat hârtia și plicurile necesare corespondenței.

Pentru aprofundare

Petra c. României, hotărârea din 23 septembrie 1998;

¹³³ CEDO, *Maszni c. României*, hotărârea din 21 septembrie 2006, paragraf 46.

¹³⁴ CEDO, *Cotleț c. României*, hotărârea din , paragraf 71. A se vedea de asemenea *Petra c. României*, hotărârea din 23 septembrie 1998, paragraf 43.

- Alte convenții regionale sau mecanisme de protecție adoptate în cadrul Consiliului Europei

Convenția Europeană și jurisprudența Curții Europene prezentate mai sus au construit un mecanism jurisdicțional internațional aparte a cărui specificitate rezidă în obținerea unor hotărâri judecătorești în cazuri individuale care au caracter obligatoriu pentru Statele parte la Convenția Europeană și a căror executare este supravegheată în cadrul Consiliului Miniștrilor al Consiliului Europei.

Instituțiile Consiliului Europei dispun și de mijloace mai suplă de control a respectării unor drepturi specifice. Aceste mijloace sunt, însă lipsite de forță obligatorie pe care o au hotărârile Curții Europene. Merită, totuși, amintit că în cadrul Consiliului Europei se pot recomandări sau pot da publicității rapoarte cu privire la situația respectării unor drepturi specifice de către statelor membre. Eficiența acestor documente provine din importantul rol politic pe care îl au aceste instituții ale Consiliului Europei.

- **Comisarul drepturilor omului**

Această instituție funcționează din 1999 când a fost numit primul Comisar. Mandatul acestuia include supravegherea respectării drepturilor omului de către statele membre ale Consiliului Europei și identificarea problemelor generale. Comisarul mai are și rol consultativ pentru guvernele statelor membre. Spre deosebire de Curtea Europeană care analizează plângerile individuale, Comisarul intervine în cazul unor probleme generale și monitorizează respectarea drepturilor omului în ansamblu.

Așa se explică rolul său politic, care se materializează prin vizitele și misiunile pe care le întreprinde în statele membre pentru a observa la fața locului situația respectării drepturilor omului. În cursul acestor vizite, Comisarul întâlnește reprezentanți ai autorităților statului, dar și ai unor organizații profesionale sau neguvernamentale. Concluziile acestor vizite sunt date publicității¹³⁵.

Comisarul drepturilor omului cooperează îndeosebi cu instituțiile de tipul Avocatul Poporului și coordonează campanii de informare și educare cu privire la drepturile omului.

¹³⁵ Comisarul Drepturilor Omului a vizitat România în 2002 și în septembrie 2007. Un raport a fost redactat în urma primei vizite și a fost publicat în 2006. Raportul este disponibil pe Internet la adresa <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=984009&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679>

- **Comitetul pentru prevenirea torturii (CPT)**

Acest comitet este un mecanism de control prevăzut de Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor și tratamentelor inumane sau degradante. Mecanismul are caracter nejudiciar și preventiv și are ca obiectiv protecția drepturilor persoanelor private de libertate. Comitetul este alcătuit din experți independenți.

Principalul mijloc de intervenție al Comitetului îl reprezintă vizitele în locurile de detenție în scopul evaluării situației respectării drepturilor deținuților și al formulării eventualelor recomandări. Vizitele sunt anunțate prealabil, dar fără indicarea perioadei exacte când vor avea loc¹³⁶. Rapoartele elaborate în urma acestor vizite sunt date publicității, iar recomandările incluse în acestea constituie standardele europene în materia drepturilor deținuților.

- **Comisia europeană împotriva rasismului și intoleranței (ECRI)**

Mecanismul acestei comisii europene datează din 1993 și are ca obiectiv monitorizarea chestiunilor legate de lupta împotriva rasismului și a discriminării de orice formă. Comisia este compusă din experți independenți reprezentând toate statele membre ale Consiliului Europei.

Comisia intervine în trei tipuri de acțiuni: monitorizarea statelor membre, cercetare și documentare cu privire la temele generale și relația cu societatea civilă. Rapoartele rezultate în urma vizitelor în statele membre și a dialogului cu autoritățile acestor state sunt date publicității¹³⁷.

- **Mecanismul Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale**

Supravegherea aplicării Convenției-cadru este de competența Comitetului de Miniștri care este asistat de un Comitet consultativ format din experți independenți. Grupurile de lucru ale Comitetului consultativ pot întreprinde vizite oficiale în statele parte la Convenția-cadru. În același timp, statele parte prezintă Comitetului de miniștri rapoarte anuale cu privire la măsurile legislative sau de altă natură luate în vederea garantării drepturilor minorităților naționale. Pe baza acestor rapoarte și a avizelor

¹³⁶ România a făcut obiectul a 6 vizite până în prezent. Rapoartele sunt disponibile pe Internet la adresa <http://www.cpt.coe.int/fr/etats/rom.htm>

¹³⁷ Raportul ECRI privind România a fost publicat în 2006 și este disponibil pe Internet la adresa http://www.coe.int/t/f/droits_de_l%27homme/ecri/1-ecri/2-pays-par-pays/Roumanie/Roumanie_CBC_3.asp#TopOfPage.

Comitetului consultativ, Comitetul de Miniștri formulează concluzii și recomandări care sunt date publicității¹³⁸.

- **Comitetul european al drepturilor sociale**

Carta socială europeană a fost adoptată în 1961 și a suferit o revizuire importantă în 1996. Carta reglementează drepturi economice și sociale, drepturi care nu sunt prevăzute de Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Sistemul de control instituit de Cartă este unul politic și are la bază obligația statelor parte de a depune rapoarte anuale cu privire la modul în care și-au îndeplinit obligațiile asumate în această materie. Comitetul european al drepturilor sociale analizează aceste rapoarte și face publice opiniile sale cu privire la adecvarea acestor rapoarte¹³⁹. În cazul în care un stat nu a transmis raportul anual, Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei îi poate adresa o recomandare în vederea respectării obligațiilor asumate.

Mai mult, Carta socială revizuită abilitează organizațiile neguvernamentale internaționale care au statut participativ pe lângă Consiliul Europei să depună plângeri colective atunci când consideră că un stat parte nu a respectat unul sau mai multe drepturi sociale prevăzute de Cartă. Reclamația este soluționată de Comitetul european al drepturilor sociale care adoptă o hotărâre prin care poate constata încălcarea sau nu de către statul parte a drepturilor garantate de Carta socială europeană. Pentru finalizarea procedurii, Comitetul Miniștrilor Consiliului Europei adoptă o rezoluție prin care indică eventuale măsuri concrete pe care statul parte le poate adopta pentru remedierea eventualei încălcări. România nu a ratificat Protocolul privind plângerile colective, astfel încât această procedură nu îi este aplicabilă.

¹³⁸ Diversele documente privind România sunt disponibile pe Internet la adresa http://www.coe.int/T/F/Droits_de_l'Homme/Minorites/.

¹³⁹ Rapoartele privind România sunt disponibile la adresa http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Reporting/StateReports/Reports_fr.asp

2. Aspecte procedurale pe terenul Convenției Europene a Drepturilor Omului

- Chestiuni generale privind mecanismul Convenției Europene
- Sesizarea Curții Europene a Drepturilor Omului cu o cerere individuală

- Procedura pe fond în cazul cererilor admisibile
- Condițiile de admisibilitate a unei cereri individuale

- Chestiuni generale privind mecanismul Convenției Europene

Convenția Europeană a Drepturilor Omului este un tratat internațional adoptat în cadrul Consiliului Europei. Obiectivul autorilor a fost de a face primii pași pentru aplicarea colectivă a unor drepturi enunțate în Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948. Convenția europeană este în vigoare din septembrie 1953 și a fost ulterior completată de 15 Protocoale adiționale.

Protocoalele nr. 1, 4, 6, 7, 12 și 13 au adăugat alte drepturi și libertăți celor garantate prin Convenția Europeană, iar Protocolul nr. 2 a conferit Curții puterea de a da avize consultative. Protocolul nr. 9 a dat posibilitatea reclamanților persoane fizice să înainteze cererile lor direct Curții, sub rezerva ratificării protocolului de către statul pârât. Protocolul nr. 11 a restructurat mecanismul de control și a instituit o Curte Europeană unică, renunțând la mecanismul de control inițial bazat pe o Comisie Europeană a Drepturilor Omului și o Curte Europeană a Drepturilor Omului. Celelalte protocoale se refereau la organizarea instituțiilor Convenției și la procedura în fața acestora. Scopul protocoalele nr. 14 și 14 bis este de a reforma și facilita procedura în fața Curții. Protocolul nr. 14 nu este încă în vigoare¹⁴⁰, iar data de intrare în vigoare a Protocolului nr. 14 bis este 1 octombrie 2009.

România a ratificat Convenția europeană la data de 20 iunie 1994. De asemenea, a ratificat și primele 14 Protocoale adiționale. La data redactării acestui ghid, România nu semnase, încă, Protocolul nr. 14 bis.

Mecanismul pe care îl instituie Convenția Europeană prezintă particularitatea de a consacra un recurs individual în fața Curții Europene. Conform articolului 34 al

¹⁴⁰ Protocolul va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării perioadei de trei luni de la data la care toate statele membre ale Convenției își vor fi exprimat consimțământul de a fi legate prin protocol. Până în prezent toate statele membre ale Consiliului Europei au ratificat Protocolul, cu excepția Rusiei.

Convenției europene, Curtea poate fi sesizată cu o cerere individuală „de către orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau orice grup de particulari care se pretinde victimă a unei încălcări de către una din înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în Convenție sau în Protocoalele sale”.

Dintre toate sistemele internaționale de protecția a drepturilor omului, mecanismul instituit de Convenția Europeană este unic prin posibilitatea introducerii cererilor individuale direct în fața Curții Europene. Anterior intrării în vigoare a Protocolului nr. 11 la 1 noiembrie 1998, mecanismul Convenției era unul dual, Comisiei europene a Drepturilor Omului revenindu-i rolul de „filtru” al cererilor individuale. Curtea putea astfel fi sesizată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, după ce Comisia europeană se pronunța cu privire la admisibilitatea cererii. Prin Protocolul nr. 11 acest sistem a fost desființat, iar Curtea europeană a devenit singura instanță competentă a se pronunța asupra cererilor individuale.

Curtea este compusă dintr-un număr de judecători egal cu numărul statelor care au ratificat Convenția europeană. Judecătorii sunt aleși pentru un mandat de șase ani de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei pe baza unei liste propuse de statele membre. În activitatea Curții europene judecătorii intervin în nume propriu și nu reprezintă nici un stat. Ei nu se pot angaja în nici o activitate incompatibilă cu independența sau imparțialitatea lor sau cu cerințele unei funcții permanente. În prezent, judecătorii Curții Europene sunt în număr de 47. Din punct de vedere administrativ, judecătorii sunt actualmente organizați în cinci secții.

Data aderării unui stat la Convenția Europeană este importantă, deoarece acel stat poate fi tras la răspundere de către Curtea europeană pentru încălcarea drepturilor prevăzute de Convenție numai dacă respectiva încălcare a avut loc după această dată. De exemplu, încălcarea dreptului la folosirea proprietății prin acte de naționalizare de către România înainte de 12 iunie 1994 nu poate fi sancționată de Curtea europeană a Drepturilor Omului.

- Sesizarea Curții Europene a Drepturilor Omului cu o cerere individuală

Orice persoană fizică, organizație neguvernamentală sau grup de particulari care pretind a fi victima unei încălcări a Convenției europene pot depune direct la Curtea de la Strasbourg o cerere prin care invocă o încălcare de către un stat contractant a unuia dintre drepturile garantate prin Convenție. Procedura în fața Curții europene este contradictorie, publică și, în principiu, scrisă. Audierile, care, de regulă, nu se țin decât într-un număr redus de cazuri, sunt publice, cu excepția situațiilor când Camera sau Marea Cameră iau o altă decizie. Memoriile și alte

Ghidul avocatului de drepturile omului

documente înaintate Grefei Curții de către părți sunt, în principiu, accesibile publicului.

Reclamanții individuali pot înainta cererile prin poștă, fax sau curier electronic, ei înșiși sau prin reprezentant. Dacă cererea se depune prin fax sau curier electronic, trimiterea simultană prin poștă este totuși obligatorie. Dacă în prima fază a procedurii reclamației se pot adresa singuri Curții europene, reprezentarea devine obligatorie pentru audieri sau din momentul în care cererea a fost declarată admisibilă. Consiliul Europei a elaborat un sistem de acordare a asistenței juridice pentru reclamanții care au resurse financiare insuficiente pentru a-și angaja un reprezentant¹⁴¹. Reclamantul nu datorează nicio taxă pentru cererea sa, procedura fiind gratuită.

Adresa la care se pot adresa cererile individuale este:

Cour européenne des Droits de l'Homme

Conseil de l'Europe

67075 Strasbourg-Cedex

France

Tel : +33 (0)3 88 41 20 18

Fax : +33 (0)3 88 41 27 30

Pagină Internet: www.echr.coe.int

E-mail: mailbox@echr.coe.int

Limbile oficiale ale Curții sunt franceza și engleza, dar cererile pot fi scrise în oricare din limbile oficiale ale statelor contractante, deci inclusiv în limba română. O dată ce cererea a fost declarată admisibilă, este obligatorie utilizarea uneia dintre limbile oficiale ale Curții, cu excepția cazurilor când președintele Camerei sau Marii Camere autorizează utilizarea în continuare a limbii în care s-a făcut cererea.

¹⁴¹ Asistența judiciară constă într-o sumă de bani menită a acoperi o parte din costurile reprezentării. Alegerea reprezentantului îi aparține, însă, în întregime reclamantului. Curtea Europeană nu poate indica numele unui posibil reprezentant, nu dispune de o listă preconstituită de reprezentanți și nici nu întreprinde vreun demers în sprijinul reclamantului pentru ca acesta să își aleagă un reprezentant.

Ghidul avocatului de drepturile omului

Model de cerere adresată Curții europene a Drepturilor Omului (disponibil pe pagina de Internet a Curții europene

<http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/9ABDE82D-17F1-48CB-A734-DE1F228BBFC9/0/FormulaireROU.pdf>)

Numéro de dossier

File-number

Număr de dosar

CURTEA EUROPEANA A DREPTURILOR OMULUI

Consiliul Europei
Strasbourg, Franța

CERERE

prezentată în conformitate cu articolul 34 al Convenției Europene a Drepturilor
Omului,
precum și cu articolele 45 și 47 ale Regulamentului Curții

IMPORTANT: Prezenta cerere este un document juridic și poate afecta drepturile și obligațiile dumneavoastră.

I. PĂRȚILE

A. RECLAMANTUL

1. Nume:
2. Prenume:
- Sex:
3. Cetățenie:
4. Ocupația :
5. Data și locul nașterii:
6. Domiciliul:
7. Telefon:
8. Adresa actuală:
9. Numele și prenumele reprezentatului:
10. Ocupația reprezentantului:
11. Adresa reprezentantului:
12. Telefon/fax:

B. ÎNALTA PARTE CONTRACTANTĂ

- 13.

II. EXPUNEREA FAPTELOR

14.

III. EXPUNEREA PRETINSELOR VIOLĂRI ALE CONVENȚIEI ȘI/SAU PROTOCOALELOR, PRECUM ȘI A ARGUMENTELOR ÎN SPRIJINUL ACESTOR AFIRMAȚII

15.

IV. EXPUNERE ÎN LEGĂTURĂ CU PREVEDERILE ARTICOLULUI 35.1 DIN CONVENȚIE

16. Decizia internă definitivă:

17. Alte decizii (enumerate în ordine cronologică):

18. Dispuneți sau ați dispus de un recurs pe care nu l-ați exercitat?

V. EXPUNEREA OBIECTULUI CERERII ȘI A PRETENȚIILOR PROVIZORII ÎN VEDEREA UNEI SATISFACȚII ECHITABILE

V. ALTE INSTANȚE INTERNAȚIONALE CARE EXAMINEAZĂ SAU AU EXAMINAT CAZUL

20.

VI. LISTA DOCUMENTELOR ANEXATE

21.

VIII. DECLARAȚIA ȘI SEMNĂTURA

22. Declar pe onoare că informațiile ce figurează în prezentul formular de cerere sunt exacte.

Data/locul

- Condițiile de admisibilitate a unei cereri individuale

Curtea europeană ia decizii în Comitete de trei judecători, în Camere de șapte judecători sau în Marea Cameră care este compusă din șaptesprezece judecători. Pentru fiecare cerere individuală este desemnat un judecător raportor care, după o examinare prealabilă a cauzei, propune ca aceasta să fie examinată de un Comitet alcătuit din trei membri sau de o Cameră de șapte judecători.

Un Comitet de trei judecători poate să declare, în unanimitate, o cerere inadmisibilă sau să o radieze de pe rolul Curții când o astfel de decizie poate fi luată fără vreo altă examinare. Condițiile de admisibilitate a unei cereri individuale sunt enunțate de articolul 35 al Convenției europene. În primul rând, textul articolului 35 precizează că cererea nu poate fi introdusă „decât după epuizarea căilor de recurs interne, așa cum se înțelege din principiile de drept internațional general recunoscute, și într-un termen de 6 luni, începând cu data deciziei interne definitive”.

În practică, în privința României, prin epuizarea căilor de recurs se înțelege obținerea unei hotărâri definitive (în materie penală) sau definitive și irevocabile (în materie civilă), cu alte cuvinte o hotărâre judecătorească pronunțată în recurs. Dacă în legislația României nu există o cale de recurs împotriva unei anumite încălcări a drepturilor prevăzute de Convenție, atunci plângerea poate fi formulată în termen de 6 luni de la data la care s-a produs încălcarea.

Termenul de 6 luni pentru sesizarea Curții europene curge de la data *pronunțării* deciziei definitive. Deoarece hotărârile pronunțate în recurs nu se comunică părților, reclamantul este cel care trebuie să depună diligențele necesare pentru obținerea unei copii a hotărârii. În lipsa acestor diligențe el nu poate invoca depășirea termenului de 6 luni pe motiv că nu i-a fost comunicată hotărârea.

O problemă specială o ridică încălcările continue ale Convenției. De exemplu, în cazul în care reclamantul se plânge de neexecutarea unei hotărâri judecătorești definitive și irevocabile sau de lungimea procedurilor judiciare, ambele încălcări ale articolului 6 din Convenție, termenul de 6 luni nu curge în defavoarea reclamantului, iar acesta poate introduce plângerea în orice moment.

În al doilea rând, Curtea nu reține nici o cerere individuală „dacă ea este anonimă sau este în mod esențial aceeași cu o cerere examinată anterior de către Curte sau este deja supusă unei alte instanțe internaționale de anchetă sau de reglementare și dacă ea nu conține fapte noi”.

În al treilea rând, Curtea poate declara inadmisibilă orice cerere individuală atunci când o consideră „incompatibilă cu dispozițiile Convenției sau ale Protocoalelor sale, în mod vădit nefondată sau abuzivă”. Conform jurisprudenței constante a Comisiei europene a Drepturilor Omului și a Curții europene, incompatibilitatea unei cereri individuale se analizează dintr-o triplă perspectivă: incompatibilitate *ratione temporis*, *ratione personae* și *ratione materiae*.

Sunt incompatibile *ratione temporis* cererile introduse cu privire la fapte sau evenimente anterioare ratificării Convenției europene sau a Protocoalelor sale de către statul pârât. Incompatibilitatea *ratione personae* se analizează fie prin lipsa calității de victimă a reclamantului (care, de exemplu, introduce în nume propriu o cerere prin care susține că drepturile altei persoane au fost încălcate sau formulează o *actio popularis*), fie prin lipsa calității de stat parte la Convenția europeană a țărilor împotriva căreia s-a formulat cererea. În sfârșit, sunt incompatibile *ratione materiae* cererile prin care se invocă încălcarea unor drepturi și libertăți care nu sunt garantate de Convenția europeană.

- Procedura pe fond în cazul cererilor admisibile

Camerele de șapte judecători judecă cererile individuale care nu au fost declarate inadmisibile de către un Comitet alcătuit din trei membri. Camerele se pronunță atât asupra admisibilității, cât și asupra fondului cauzelor, în general prin decizii separate sau, când este cazul, prin decizii unice privind mai multe cauze. Camerele pot să-și decline competența în favoarea Marii Camere, sub rezerva acceptării declinării de către părți, atunci când cauza ridică o problemă importantă relativă la interpretarea Convenției sau când soluționarea unei chestiuni ar putea fi în contradicție cu o hotărâre luată anterior de către Curtea europeană. Acesta din urmă deoarece, chiar dacă instanța de la Strasbourg funcționează în principiu, pe baza precedentului judiciar, ea poate decide la un moment dat să își modifice practica. De exemplu, chiar dacă în prezent Curtea apreciază că nu există un drept la căsătorie al cuplurilor homosexuale sau un drept de acces la informații deținute de autoritățile publice în temeiul articolului 10 al Convenției Europene, este posibil ca în viitor să își schimbe optica și să interpreteze că și aceste situații sunt acoperite de prevederile Convenției.

Prima fază a procedurii este în general scrisă și poartă asupra admisibilității cererii. Uneori camera poate lua decizia de a ține o audiere publică, caz în care se vor face, de asemenea, referiri la fondul cauzei. După ce camera a decis să admită cererea, ea poate invita părțile să prezinte probe suplimentare și să depună observații scrise, inclusiv o eventuală cerere pentru satisfacție echitabilă din partea reclamantului.

Dacă în faza de examinare a admisibilității cererii nu s-a ținut o audiere, ea poate să decidă organizarea unei audieri cu privire la fondul cauzei.

În timpul procedurii referitoare la fond, cauza poate fi finalizată și printr-o înțelegere amiabilă. Negocierile în vederea realizării acestei înțelegeri amiabile sunt confidențiale și se poartă prin intermediul Grefierului secției Curții căreia îi este atribuită cererea.

Camerele de șapte judecători hotărăsc cu majoritate de voturi. Orice judecător care a luat parte la examinarea dosarului are dreptul să anexeze la hotărâre fie opinia sa separată, concordantă sau disidentă, fie o simplă declarație de disociere.

Curtea europeană, reunită în Camera de șapte judecători sau în Marea Cameră, adoptă o hotărâre prin care poate constata încălcarea unui articol sau mai multor articole din Convenție sau, dimpotrivă, lipsa unei asemenea încălcări. Dacă se constată o încălcare, Curtea europeană condamnă statul pârât să repare prejudiciul suferit de victima încălcării. Repararea prejudiciului poate consta într-o acțiune pe care Curtea o indică în hotărârea sa, cum ar fi, de exemplu, punerea de îndată în libertate a unei persoane ilegal private de libertate sau restituirea unui imobil.

De cele mai multe ori, o asemenea reparare efectivă a prejudiciului nu este posibilă, iar Curtea europeană acordă victimei încălcării o satisfacție echitabilă. Daunele pe care le acordă Curtea pot fi materiale și/sau morale, în funcție de natura prejudiciului produs. Spre deosebire de daunele materiale care trebuie dovedite cu mijloace de probă adecvate, daunele morale nu trebuie dovedite. În cazul în care încălcarea nu prezintă mare gravitate, Curtea europeană poate decide că recunoașterea încălcării valorează în sine o reparație suficientă a prejudiciului.

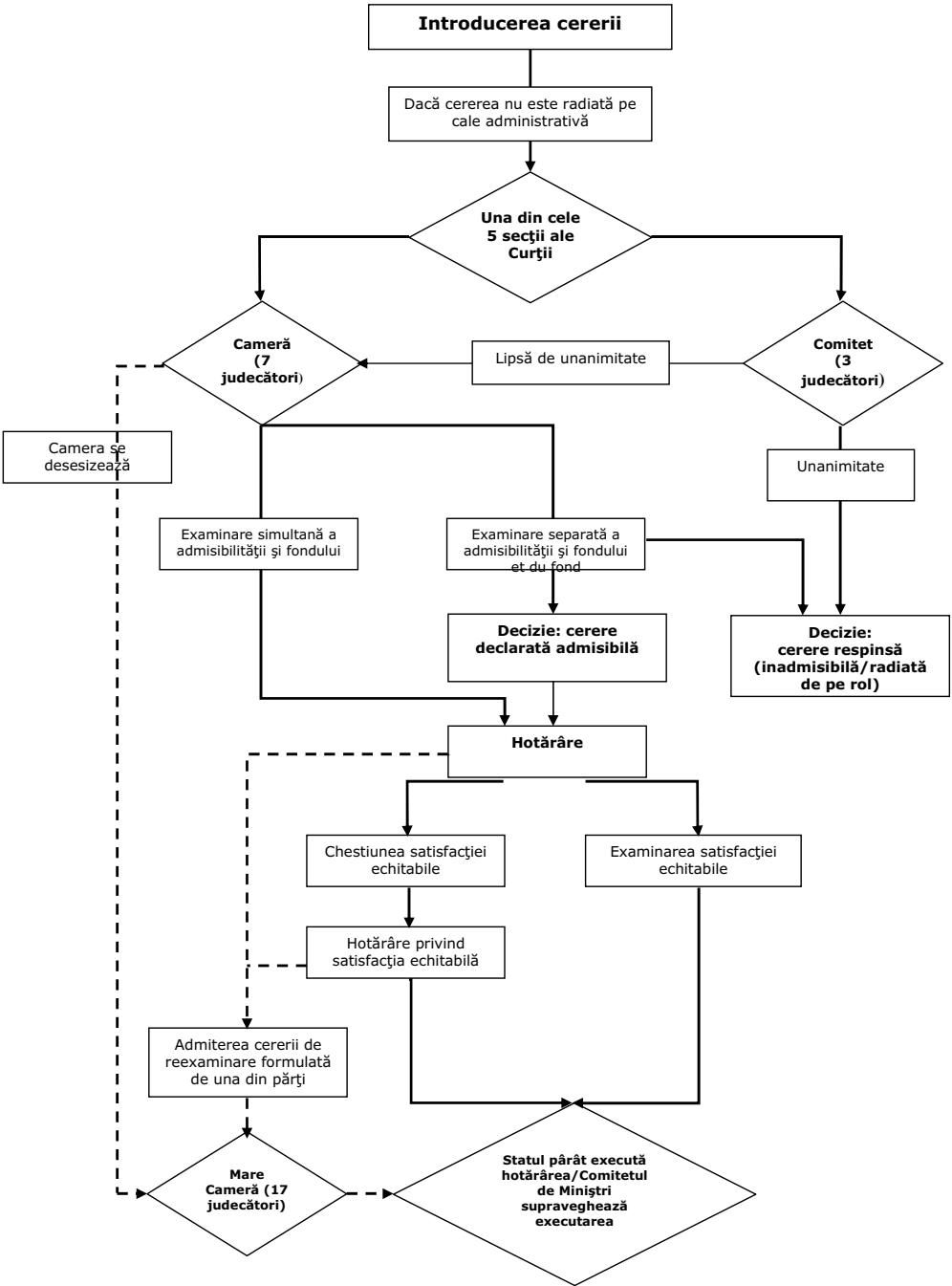
Într-un termen de trei luni de la adoptarea hotărârii de către cameră, oricare dintre părți poate cere trimiterea cauzei în fața Marii Camere, dacă aceasta ridică o problemă gravă relativă la interpretarea sau la aplicarea Convenției, ori a protocoalelor sale, sau o problemă gravă cu caracter general. Astfel de cereri sunt examinate de un colegiu al Marii Camere format din cinci judecători din care fac parte Președintele Curții, președinții de secțiuni, cu excepția președintelui secției căreia îi aparține Camera ce a luat hotărârea, precum și un alt judecător ales prin rotație dintre judecătorii care nu erau membri ai Camerei inițiale.

O hotărâre a unei Camere devine definitivă la expirarea termenului de trei luni sau mai devreme dacă părțile declară că nu au intenția de a cere trimiterea cauzei la Marea Cameră, ori în cazul în care colegiul de cinci judecători a respins cererea de trimitere în fața Marii Camere.

În cazul în care colegiul acceptă cererea, Marea Cameră organizează, în principiu, o audiere publică, iar această audiere poartă asupra chestiunilor referitoare atât la admisibilitatea cererii cât și la fondul cauzei. Marea Cameră se pronunță printr-o hotărâre, luată cu majoritate de voturi, care este definitivă.

Toate hotărârile definitive ale Curții sunt obligatorii pentru statele pârâte în cauză. Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei este responsabil de supervizarea executării hotărârilor. El trebuie să verifice dacă statele, în privința cărora Curtea a hotărât că au încălcat Convenția, au luat măsurile necesare pentru a îndeplini obligațiile specifice sau generale ce decurg din hotărârile Curții. Statele pot fi ținute să îndeplinească măsuri generale atunci când încălcarea constatată de Curtea europeană are un caracter sistematic și decurge, de exemplu, dintr-o carență legislativă sau o practică administrativă contrară dispozițiilor Convenției. În aceste situații statul trebuie să intervină pentru a înlătura eventualitatea unor noi încălcări.

Pagina următoare: circuitul dosarului în fața Curții europene (disponibil pe pagina de Internet <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/7749CC85-D2E2-4CD0-8436-D11F1F3D0D5D/0/Cheminementduneaffaire.pdf>)

B. Alte sisteme internaționale de protecție a drepturilor omului

- **Uniunea Europeană**
- **Organizația Națiunilor Unite**

- Uniunea Europeană

Organizații cu vocație în principal economică, Comunitățile Europene nu dispuneau de prerogative în domeniul protecției drepturilor omului. Curtea de Justiție a Comunităților Europene, pe cale de interpretare extensivă, a inclus în nucleul dur al dreptului comunitar această noțiune prin referire la tradițiile constituționale comune statelor membre și în special la Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În Tratatul de la Maastricht semnat în 1992 s-a făcut trimitere expresă la Convenția europeană. Tratatul de la Maastricht instituie Uniunea Europeană, organizație care pe lângă dimensiunea economică inițială capătă și o importantă vocație politică.

Cu toate acestea, nu se poate vorbi de un sistem propriu-zis de protecție a drepturilor omului în Uniunea Europeană. Protecția drepturilor omului se realizează doar indirect, prin invocarea drepturilor în fața Curții de Justiție a Comunităților Europene. Această protecție este de altfel limitată prin aceea că o persoană nu poate chema în judecată în fața Curții de Justiție un stat membru, ci doar instituții ale Uniunii Europene.

Prin Tratatul de la Lisabona se promovează Carta Fundamentală a Drepturilor Omului în Uniunea Europeană, parte a proiectului constituțional european eșuat în urma voturilor negative obținute la referendumurile de ratificare organizate în Franța și Olanda în 2005. Tratatul de la Lisabona conferă Cartei valoare juridică, condiționată, însă de ratificarea sa de către statele membre.

Carta Fundamentală are un cadru de protecție mult mai vast decât al Convenției europene și include drepturi de a doua generație, sociale, culturale și economice: libertatea artelor și a științelor, dreptul la educație, libertatea activităților economice, dreptul la diversitate culturală, lingvistică și religioasă, dreptul la integrare al persoanelor cu dizabilități, dreptul la condiții decente de muncă, dreptul la asistență socială etc.

Carta Fundamentală nu conține, însă, dispoziții procedurale și nu prevede un mecanism propriu pentru protecția drepturilor omului, cum este Curtea Europeană a Drepturilor Omului în sistemul Consiliului Europei. Cum ea se aplică în relațiile

dintre persoane și instituțiile europene, ea nu ar putea fi extinsă pentru a imagina un recurs jurisdicțional împotriva unui stat.

Uniunea Europeană are, însă, prin legislația sa, un impact indirect asupra protecției drepturilor omului. Directive europene reglementează astfel chestiuni precum egalitatea de șanse între bărbați și femei sau dreptul la un mediu sănătos¹⁴². Or, aceste directive trebuie transpuse în drept intern de către statele membre, principiile acestora fiind astfel încorporate în legislațiile naționale.

- Organizația Națiunilor Unite

Consiliul Drepturilor Omului este structura principală a Națiunilor Unite care are competența de a analiza încălcările drepturilor omului. Consiliul a fost instituit în 2006 și a luat locul Comisiei Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Omului.

Consiliul are competența de a analiza încălcările structurale ale drepturilor omului și funcționează pe baza „procedurilor speciale” (care, în practică, sunt fie trimiși speciali sau raportori speciali, fie grupuri de lucru formate din cinci membri care au atribuții de anchetă). Consiliul desfășoară diverse activități care includ: tratarea unor plângeri cu privire la încălcări ale drepturilor omului, realizarea unor studii sau activități de informare sau educare și au rol consultativ pentru guvernele statelor membre.

Consiliul poate analiza încălcări structurale ale drepturilor omului care au o anumită gravitate și un caracter verificabil și care survin pe teritoriul unui stat, indiferent de circumstanțele speciale în cauză. Procedura analizării plângerilor nu are caracter jurisdicțional, dar implică și participarea statului în cauză care își poate comunica poziția. Dacă este necesar, Consiliul poate decide organizarea unor vizite de lucru în statul în cauză. Grupul de lucru redactează apoi un raport pornind de la informațiile din plângere și din răspunsul statului în cauză, raport pe care îl prezintă Consiliului. Acesta adoptă o decizie pe baza raportului. Raportul Grupului de lucru și decizia Consiliului sunt supuse publicității, iar, la cererea statului respectiv, poate fi publicată și poziția sa oficială.

¹⁴² De exemplu, Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2006 privind aplicarea principiului egalității de șanse și egalității dintre bărbați și femei în materia angajării și muncii; Directiva 2008/1/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 ianuarie 2008 privind prevenirea și reducerea integrată a poluării.

În cadrul Națiunilor Unite, România este parte la Declarația universală a drepturilor omului și cele două pacte care o completează, Pactul internațional privind drepturile civile și politice și Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale adoptate în cadrul Organizației Națiunilor Unite. Declarația a fost adoptată în 1948, iar cele două pacte în 1966. Ele sunt în vigoare din 1976, dupe ce au fost ratificate de numărul de state cerut prin dispozițiile lor, printre acestea aflându-se și România. Textele au valoare declarativă, respectarea drepturilor omului de către state fiind monitorizată de Consiliul Drepturilor Omului, care are rol consultativ.

Tot în cadrul Organizației Națiunilor Unite, România este parte la Convenția privind statutul refugiaților (1954¹⁴³), Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (1969), Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (1981), Convenția privind drepturile copilului (1990).

¹⁴³ Anul din paranteză este cel al ratificării de către România a tratatului internațional respectiv.

*Proiect finanțat de Guvernele Islandei, Principatului Liechtenstein și Norvegiei
prin Mecanismul Financiar al Spațiului Economic European*

Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România – Comitetul Helsinki
(APADOR-CH)

Octombrie 2009

*Continutul acestui material nu reprezinta in mod necesar
pozitia oficiala a Mecanismului Financiar SEE*

